

„Ceea ce m uime te, spune
Dumnezeu, este speran a”

RIMINI, 12 14 APRILIE 2024

„Ceea ce mă uimește, spune Dumnezeu, este speranța”

EXERCIȚIILE FRATERNITĂȚII

COMUNIONE E LIBERAZIONE

RIMINI 2024

Copertă: Luca della Robbia, *Vizita Mariei la Elisabeta*, detaliu, lut vitrificat, 1445 cca., Biserica San Giovanni Fuorcivitas, Pistoia, Italia. © Foto Scala, Florența.

„Cu ocazia Exercițiilor spirituale ale Fraternității Comunione e Liberazione cu tema «Ceea ce mă uimește, spune Dumnezeu, este speranța», Sfântul Părinte Francisc adresează cordiale salutări, cu urarea ca zilele de rugăciune și reflecție să trezească în voi dorința de a vă lăsa cuprinși de Cristos înviat, astfel încât nicio înfrângere, eșec sau suferință să nu poată curma drumul spre plinătatea vieții, deschizându-vă inimile către încredere. Alături de aceste urări, Sfinția Sa vă asigură că vă pomenește în rugăciunile sale și, plin de bunăvoință, vă trimite binecuvântarea apostolică, garanție a oricărui bine dorit.”

Cardinal Pietro Parolin, Secretar de Stat al Sfinției Sale,
3 aprilie 2024

Vineri, 12 aprilie, seara

Franz Schubert

Fantezie pentru pian op. 15, D 760 „Wanderer-Fantasie”

Pian, Alfred Brendel „Spirito Gentil” n. 34, (Philips) Universal

■ SALUTUL DE INTRODUCERE

Daive Prospero

Începem prin invocarea Spiritului Sfânt, astfel încât să ne însoțească în drumul pe care-l vom parcurge în aceste zile, fără să ne lase niciodată pradă propriei persoane, și cerem, cu toată forța și umilința de care suntem în stare, harul de a fi disponibili în fața chemării pe care El o reînnoiește fiecăruia dintre noi, convocându-ne azi la această adunare a Fraternității noastre.

Discendi Santo Spirito

Dau citire în cele ce urmează telegramei Sfântului Părinte:

„Cu ocazia Exercițiilor spirituale ale Fraternității Comunione e Liberazione cu tema «Ceea ce mă uimește, spune Dumnezeu, este speranța», Sfântul Părinte Francisc adresează cordiale salutări, cu urarea ca zilele de rugăciune și reflecție să trezească în voi dorința de a vă lăsa cuprinși de Cristos înviat, astfel încât nicio înfrângere, eșec sau suferință să nu poată curma drumul spre plinătatea vieții, deschizându-vă inimile către încredere. Alături de aceste urări, Sfinția Sa vă asigură că vă pomenește în rugăciunile sale și, plin de bunăvoință, vă trimite binecuvântarea apostolică, garanție a oricărui bine dorit. Cardinal Pietro Parolin, Secretar de Stat al Sfinției Sale”.

Încă o dată îi suntem profund recunoscători papei Francisc pentru apropierea sa paternă pe care continuă s-o arate în privința drumului nostru. Fie ca aceste urări ale sale să le facem să devină ale noastre, astfel încât fiecare dintre noi să se poată lăsa cu adevărat cuprins de Cristos înviat în fiecare clipă a acestor zile.

Având în vedere că au încetat limitările impuse de situația Covid-ului, care anii trecuți nu ne-au permis să ne întâlnim cu toții, anul acesta ne-am gândit să revenim la propunerea de a trăi gestul Exercițiilor cu prezență fizică, aici, la Rimini. Evident, eram conștienți de greutatea și de sacrificiile pe care această alegere ar fi urmat să le presupună pentru mulți dintre noi chiar și în aceste zile – mai ales datorită deplasărilor, drept pentru care chiar de la început recomandăm trăirea acestor momente ca oportunitate de a sta în tăcere și de a aprofunda conținuturile pe care ni le comunicăm –. Am dorit oricum să ne lansăm o propunere hotărâtă. Iar propunerea este aceasta: să trăim o dată pe an un gest împreună, inclusiv fizic, în măsura posibilităților, astfel încât în restul anului să se înflăcăreze cu o mai mare forță memoria apartenenței la această companie. Ei bine, am rămas surprinși de răspuns și de numeroasele mărturii atât de frumoase ale prietenilor care fac mari sacrificii pentru a putea fi aici. E adevărat că, printre numeroasele scrisori pe care le-am primit, sunt câteva în care persoanele se plâng de dificultăți, de vârsta care înaintază, de problemele de sănătate, de problemele logistice și economice, de gândul că a doua zi după exerciții trebuie să meargă la muncă deja obosiți, unii au semnalat chiar și creșterea entropiei și a poluării mediului înconjurător ... dar, în pofida tuturor acestor lucruri, am ajuns aici, având încredere mai mult în rațiunile companiei noastre decât în propriile îngrijorări (chiar și juste). Pentru mine, acesta este primul semn major al conștiinței unui popor care crește și care nu vrea să rămână închis între zidurile propriilor măsuri. Sunt multe mărturii de recunoștință pentru această posibilitate care ne este oferită după câțiva ani. Dați-mi voie să citesc una dintre aceste scrisori, care m-a impresionat deoarece descrie traiectoria unei schimbări: „Acum câteva zile a sosit scrisoarea pentru Exercițiile de anul viitor, din aprilie. Citind-o, în partea dedicată celor care nu pot fi prezenți, care se referă și la mine datorită mai multor factori, precum vârsta și diferite boli, am citit că ni se cere să explicăm pe scurt motivele acestei imposibilități de a participa și, apoi, dacă se acceptă motivele, să efectuez un transfer care, printre altele, era triplu față de anii Covid. Prima mea reacție: furie. Cine, și cu ce drept și cu ce rol, ar fi urmat să analizeze solicitarea mea? Și după ce criterii? Cum rămâne cu *legea privacy*? În sfârșit, o grămadă întreagă, chiar comică, de obiecții în mintea mea. A doua reacție: revoltă. „Nu mă duc – mi-am zis –, o să citesc broșura, dacă o să am chef.”

Dar, pe măsură ce trecea timpul, eram neliniștit. Nu am gândit mai departe de atât și mi-am dat seama că, obiectiv vorbind, trebuia să existe o explicație. Sau mai bine zis, poate că obiecția cea mai mare eram eu însumi, era în mine. Atunci s-a declanșat în mine recunoștința. Desigur că Exercițiile sunt importante, desigur că sacrificiul e important, desigur că e important să fiu prezent și să particip, desigur ... și m-am întors în urmă, pornind de la acel *incipit* al scrisorii care însoțea indicațiile pentru Exerciții, trecând apoi prin diferitele scrisori ale lui Prospero, întâlnirea cu Papa și Prospero și Santoro și chiar mai în urmă, gândindu-mă la Audiența cu toată mișcarea, la Exercițiile de anul trecut: în sfârșit, radicalitatea cerută nu ca obligație, ci ca maximă și totală apartenență întrucât aceasta este temelia vieții mele, capabilă să depășească orice obiecție și obstacol conformist și să ajungă la inimă. Asta ni se cere și asta e important pentru viață. Și asta trebuie dat cu bucurie și cu voieșie deplină. După furie și revoltă, bucuria și recunoștința. Deși sunt în imposibilitatea de a fi prezent fizic la Rimini, pot oferi tot acel puțin care sunt pentru mărirea lui Dumnezeu și pentru unitatea mișcării”.

E adevărat: uneori ritmurile frenetice ale vieții, comoditatea cu care deja ne-am obișnuit sau anumite limitări datorate poate vârstei, par să ne facă să ne resemnăm cu ideea că putem doar constata că am pierdut acel elan de la început care contracara mereu orice calcul cu fascinația pentru ideal și că am pierdut acea abordare, acea postură umană datorită căreia, de exemplu, odată plecam într-un pelerinaj lung și obositor fără prea multe calcule, asumându-ne chiar și riscuri, fiindcă erau prea urgente și prea importante cererile de pus în mâinile Domnului. Și totuși, faptul că ne vedem azi, aici, împreună, ne demonstrează că acel elan izvorât în inimă datorită întâlnirii cu Cristos, nu e înmormântat, ba dimpotrivă: chiar în pofida tuturor problemelor noastre, a dificultăților, a bucuriilor și a durerilor, acea văpaie nu e deloc stinsă.

Urmărim Exercițiile în prezență fizică 21.000 de persoane în Italia. Alți prieteni sunt conectați, împreună cu propriile comunități, din 21 de țări, iar în următoarele săptămâni, alte 70 de țări vor trăi acest gest în reluare; Exercițiile sunt traduse simultan în 6 limbi. De asemeni, circa 3.000 de persoane participă prin video-conferință din propriile locuințe datorită imposibilității de a se mișca. Aceasta este imaginea gestului nostru, o aderare mai mare decât ne-am gândit, suntem chiar mai mulți decât înainte de pandemie, astfel încât secretariatului i s-a cerut o muncă

suplimentară pentru a face posibil ca toți să participe, pe cât s-a putut până la cel din urmă membru. Mulțumim și pentru asta!

Trebuie să vă spun cu sunt cu adevărat mișcat. Exercițiile de anul acesta au ca temă speranța: iată, tocmai acesta este primul semn de speranță: un popor care trăiește și dorește să trăiască, să experimenteze concret unitatea, acea unitate la care ne-a rechemat Sfântul Părinte în scrisoarea pe care ne-a trimis-o în 30 ianuarie.

După cum bine știți, speranței îi va fi dedicat Jubileul din 2025. Deci, să trăim aceste zile și ca etapă spre acel eveniment. Eu am înțeles mereu cuvintele pe care Isus i le adresează tânărului bogat, „Du-te, vinde tot ce ai, lasă totul și urmează-mă”,¹ tocmai ca o rechemare la speranță. În mod paradoxal, de fapt, vedem că deseori cea mai mare piedică în experimentarea unei adevărate speranțe în viață o trăim atunci când ne bazăm speranța pe ceea ce deținem, pe ceea ce avem deja, pe lucrurile noastre. Ieremia spune: „Blestemat este bărbatul care-și pune încrederea în om și-și pune tăria într-un muritor și inima lui se îndepărtează de Domnul. El este ca un ienupăr în Arabah, nu vede când vine binele”.² Iată, titlul Exercițiilor se referă tocmai la această dificultate: Dumnezeu însuși, de fapt, se uimește deoarece, cu cât avansăm mai mult în viață, cu atât mai mult devine chiar greu să avem speranță. De aceea, de multe ori noi încercăm să sugrumăm strigătul de infinit al inimii noastre umplându-l cu așteptarea unor lucruri mărunte, pentru a umple golul, absența de speranță pe care o resimțim. Aceasta nu este o problemă doar a celor care nu au credință, ci se referă la noi toți, ne privește pe noi: dintr-un anumit punct de vedere, este simptomul dramatic al celei mai grave boli a vremurilor noastre.

Tema speranței – așa cum ne amintim mulți dintre noi – nu este ceva nou. În 2021, Exercițiile ținute on-line aveau titlul *Există speranță?*³ Atunci, de ce să propunem din nou această temă, la un interval așa de scurt? Din două motive. Primul este că, după ce am lucrat pe „credință” tot anul trecut, vrem să continuăm drumul de aprofundare a virtuților teologale, urmând învățătura lui don Giussani. Cel de-al doilea motiv este că nevoia de speranță a devenit – dacă se poate așa ceva – chiar și

¹ Cfr. Mt 19,21; Mc 10,21.

² Ier 17,5-6.

³ J. Carrón, *Există speranță? Farmecul descoperirii*, Fraternità di Comunione e Liberazione, Milano 2021.

mai dramatică. Noi nu ne simțim ca niște „sommambuli”, așa cum afirmă ultimul Raport Censis cu privire la situația actuală. Nu ne simțim mai buni decât ceilalți, ci ne recunoaștem pe o cale care ne educă să nu cedăm la acea atitudine irațională de fugă în fața realității care ar părea că este unicul antidot la lipsa de speranță. De aceea, ne întrebăm: se mai poate oare spera în lumea în care trăim, cu războiul care bate la ușă, cu violențele și devastările care au loc, în oceanul de rău în care pluta noastră pare că cu greu rămâne la suprafață? Aceasta este întrebarea cu care suntem invitați să pătrundem în esența acestui gest din aceste zile: se mai poate spera în mod rațional?

Înainte de a-i da cuvântul monseniorului Giovanni Paccosi, care a acceptat invitația Diaconiei Fraternității de a ține Exercițiile noastre (și îi mulțumim pentru asta), dați-mi voie să spun câteva cuvinte pentru a-l prezenta celor care încă nu-l cunosc. Don Giovanni este episcop al Diecezei de San Miniato, în Toscana, și este membru al Diaconiei Centrale a Fraternității, în calitate de responsabil al regiunii pastorale America Latină, unde, de altfel, mai precis în Peru, a fost preot misionar pentru numeroși ani.

De ce această alegere? În ultimii săi ani de viață, don Giussani a cerut, în fiecare an, ca Exercițiile să fie ținute de diferiți responsabili ai mișcării, Exercițiile fiind gestul cel mai important al Fraternității. Aceasta este o metodă pe care noi dorim s-o urmăm și acum, pe urmele unei continuități, pline de recunoștință, a istoriei noastre. Iată, don Giovanni și alții care vor urma sunt implicați în responsabilitatea predicării Exercițiilor întrucât sunt expresie al unui mod de conducere comunional.

Îngăduiți-mi să-i mulțumesc încă o dată părintelui Mauro Lepori, care a ținut anii trecuți Exercițiile spirituale, care au fost foarte semnificative într-un moment deosebit de delicat pentru drumul nostru. Îi mulțumesc și pentru că este acum aici, cu noi; în curând va celebra Liturgia, ca o confirmare a unei mari prietenii și a comuniunii care continuă.

În sfârșit, ca semn ulterior al acestei comuniunii a noastre care se exprimă în unitatea cu întreaga Biserică, îi mulțumesc de pe acum Eminenței Sale cardinal Farrell, care va fi prezent și anul acesta la Exercițiile Fraternității: mâine va fi cu noi și va celebra Liturgia.

Permiteți-mi să spun un ultim cuvânt despre imaginea asociată titlului Exercițiilor, pe care a propus-o don Giovanni. Este un detaliu din

Vizita Mariei la Elisabeta, o lucrare a lui Luca Della Robbia.⁴ Fecioara este reprezentată ca o tânără fetișcană spre al cărei chip blând, decis și în același timp împăciuitor, privirea noastră este atrasă în mod imediat. Pe cei patru pereți de sticlă care încadrează mormântul dragului nostru don Giussani citim următoarea invocație: „Oh, Fecioară, tu ești siguranța speranței noastre!”.

Începând acest gest, să-i cerem Ei, izvor viu de speranță, să însoțească drumul nostru din aceste zile.

Monseniorul Giovanni Paccosi. Bunăseara tuturor! Vă mulțumesc pentru invitația care, chiar dacă m-a pus un pic în dificultate din punct de vedere al pregătirii, a făcut ca recunoștința mea pentru această istorie să fie mai profundă. Vreau să spun câteva cuvinte în două limbi. Primul este în florentină: eu sunt un „bischero qualunque” („tântălău oarecare”, n. tr.), și, doar datorită acestei istorii, pentru mine – așa cum cred că e pentru voi toți –, speranța nu e un simplu cuvânt, ci este o realitate pe care o trăiesc în fiecare zi. Apoi vreau să spun câteva cuvinte în spaniolă, tuturor prietenilor mei, de o parte și de alta a lumii: *Quisiera saludar a mis amigos hispanohablantes porque, sin la belleza del carisma que nos ha alcanzado, no podríamos estar tan llenos de alegría y de esperanza. No podríamos estar así, con la mirada llena de gozo, en medio de un mundo que parece que se desmorona por todos los lados, pero con la alegría y la fuerza para construir un pedazo de mundo nuevo. En estos dos días tratamos de ir al origen de nuestra esperanza* [Aș dori să-i salut pe prietenii mei, vorbitori de limbă spaniolă, pentru că, fără frumusețea carismei care a ajuns la noi, n-am putea fi atât de plini de bucurie și de speranță. N-am putea fi așa, cu ochii plini de bucurie, în mijlocul unei lumi care pare că se prăbușește pe toate părțile, cu bucuria și forța de a construi o bucată de lume nouă. În aceste două zile vom încerca să mergem din nou la originea speranței noastre].

⁴ Luca Della Robbia, *Vizita Mariei la Elisabeta*, lut vitrificat, 1445 cca., Biserica San Giovanni Fuorcivitas, Pistoia, Italia.

Un impuls incoercibil de realizare de sine, o dorință înnăscută de fericire

„Speranța nu merge singură. Pentru a spera, copila mea, trebuie să fi foarte fericită, trebuie să fi obținut, să fi primit un mare har”,⁵ spunea Péguy în *Porticul misterului celei de-a doua virtuți*, din care am preluat titlul pentru aceste zile. Speranța este cea la care vrem să privim în aceste Exerciții și vrem s-o facem urmând pașii pe care don Giussani ni i-a încredințat, în special în cele două texte *Se poate trăi așa?* și *Si può (veramente) vivere così?* [*Se poate (într-adevăr) trăi așa?*, n. tr.]⁶

În *Se poate trăi așa?* don Giussani afirmă: „Marele har reprezintă, asigură un prezent în care este altoită o sămânță ciudată, astfel că mâine înflorește speranța. «Speranța înflorește / Spre ziua ce nu moare»”.⁷

Speranța îi conferă sărmanei noastre vieți o perspectivă infinită, veșnică. La acest lucru se referă simbolul ancorei, pe care tradiția iconografică creștină l-a folosit întotdeauna pentru a face aluzie la speranță; e o imagine pe care o regăsim în scrisoarea către Evrei, care spune așa: „Pe aceasta [speranța] o avem ca o ancoră a sufletului, sigură și puternică, ce pătrunde dincolo de catapeteasmă, unde a intrat pentru noi, (...) Isus”.⁸ Templul de la Ierusalim, pentru Evrei, era locul în care Dumnezeu locuia în mijlocul poporului Său. Deci, speranța ne introduce în lăcaș, în dimensiunea eternă, infinită, a lui Dumnezeu. Nu folosește – autorul scrisorii către Evrei – imaginea unei stânci, ci cea a unei ancore, deoarece speranța nu elimină furtunile, ci stabilește un punct ferm, care nu cedează. Chiar dacă suntem zdruncinați de valurile vieții, nu suntem luați de val. Spunea

⁵ Ch. Péguy, *I misterii* [Misterele, n. tr.], Jaca Book, Milano 1997, p. 167.

⁶ L. Giussani, *Se poate trăi așa? O abordare neobișnuită a existenței creștine*, Galaxia Gutenberg, Târgul Lăpuș 2010; L. Giussani, *Si può (veramente?) vivere così?* [*Se poate (într-adevăr?) trăi așa?*, n. tr.], BUR, Milano 2011.

⁷ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 182.

⁸ Ev 6,19-20.

Papa într-o predică la Santa Marta, în 2013: „«Speranța este o ancoră»; o ancoră fixată pe malul de dincolo. Viața noastră e ca și cum am merge pe frânghie spre acea ancoră”. Și adăuga: „Dar noi unde suntem ancorați?”⁹ Să ne punem această întrebare! Pe ce se bazează speranța noastră? Așa cum ancora trage și ține fermă nava chiar și în toiul unei mări în plină furtună, tot așa – spune Péguy – micuța speranță trage credința și caritatea. E micuță, dar ea este cea care ne face să mergem înainte.

Augustin spunea că un om n-ar face nici măcar un singur pas dacă n-ar fi sigur de țință. Speranța este ancorată în veșnicie și ne trage spre destin, spre plinătate, la care de unii singuri n-am putea ajunge.

Citesc versurile lui Péguy pe care le-am propus ca titlu al acestor Exerciții, împreună cu versurile de dinainte și cele care urmează: „Dar speranța, spune Dumnezeu, iată ceea ce mă uimește. / Pe mine însumi. / Asta este uluitor. // Faptul că acei sărmani fii văd cum merg lucrurile și că cred că va fi mai bine mâine dimineață. / Că văd cum merg lucrurile azi și că cred că mâine va fi mai bine. / Asta este uluitor și e cu adevărat cea mai mare minunăție a harului nostru. / Și eu însumi rămân uimit de asta. / Și e nevoie ca harul meu să fie într-adevăr de o forță incredibilă. / Și să izburnească dintr-un izvor și chiar ca un râu inepuizabil. [...] / Cât de mare trebuie să fie harul meu și forța harului meu pentru ca această micuță speranță, șovăielnică la adierea păcatului, tremurătoare la orice bătaie de vânt, tulburată de cea mai mică adiere, să fie atât de statornică, să rămână atât de fidelă, atât de verticală, atât de pură; și invincibilă și imortală, și imposibil de stins [...]. // Ceea ce mă uimește, spune Dumnezeu, este speranța. / Nu-mi o revendic ca merit. / Această mărunță speranță care pare că nu e nimic. / Această fetiță speranță. / Nepieritoare”.¹⁰

Să ne lăsăm și noi uimiți (dacă se miră Dumnezeu!), pentru că, într-adevăr, pare aproape imposibil să putem vorbi despre speranță fără acea amărăciune care de fiecare dată când spunem: „Să sperăm!”, răsare din adâncul sufletului nostru, să putem vorbi despre așa ceva azi, în această lume aflată în plin război, în această societate care nu se mai uită la Cristos și la conștiința răului nostru.

Ea, însă, nu depinde de noi, spune Péguy, ci de forța aceluși „izvor și ca un râu inepuizabil”, depinde de acea forță viguroasă care nu e a

⁹ Francisc, *Speranța, această necunoscută. Meditație de dimineață în Santa Marta*, 29 octombrie 2013.

¹⁰ Ch. Péguy, *I misterii*, op. cit., p. 164-165.

noastră, e numai a Sa, depinde de harul Său care ajunge la noi acum în Cristos, care se întâmplă acum, din nou. Ancora e aruncată în lumea de dincolo, dar în acea lume de dincolo care a venit în întâmpinarea noastră, care ne-a privit și ne-a chemat în această istorie.

Chiar și numai intrând aici, în seara aceasta, se vede, în faptul, deloc scontat cum spunea Davide, de a fi aici în număr mare (cu toate sacrificiile necesare), se vede în muzică, în cântecele emoționante, în chipurile cunoscute de ani de zile și în cele noi din această companie a noastră, se vede că se întâmplă un alt izvor („și ca un izvor inepuizabil”), care nu suntem noi, care nu sunt eu, un izvor care reînnoiește speranța unei schimbări, ca o rafală de viață nouă pe oasele uscățive ale aridității noastre. Vă amintiți textul lui Ezechiel 37? „Mi-a zis: «Fiul omului, oare vor putea să trăiască oasele acestea?». Eu i-am zis: «Doamne Dumnezeule, tu știi!».”¹¹ Suntem aici pentru această speranță: pentru ca un Altul, care se întâmplă acum, să ne poată face să trăim din nou.

Dumnezeu se uimește de speranța noastră, pentru că nu e ușor, spunem noi, nu e un lucru vădit. Durerea și moartea (textul pe care l-am citit urmează imediat după partea în care Péguy vorbește despre rugăciunea părinților care și-au pierdut copiii inocenți) sunt marile obiecții aduse speranței. Ea este ceva ce nu putem genera noi. De aceea se numește „virtute teologală”, deoarece provine de la Dumnezeu, e dată de Dumnezeu, e un har. Se întâmplă, și noi suntem aici pentru că s-a întâmplat Cristos în viața noastră: aici se vede legătura cu credința, la care am meditat anul trecut conduși de părintele Lepori.

Ceea ce ne-a cucerit, atunci când Cristos s-a întâmplat în viața noastră pentru prima dată, atunci când a avut loc prima întâlnire și când se reîntâmplă acum, a fost și este posibil pentru că a aflat și află în noi o recunoaștere imediată. Avem o inimă care-L recunoaște! De fapt, este un har care se inoculează, cum spune *Catehismul Bisericii Catolice*, în „dorința înăscută de fericire”. Continuă Catehismul: „Această dorință este de origine divină; Dumnezeu a pus-o în inima omului pentru a-l atrage la sine și numai el o poate împlini”.¹² Sfântul Augustin vorbește astfel despre ea: „Noi, cu toții, sigur că dorim din răspuțeri să trăim fericiți, și printre oameni nu există nimeni care să nege propriul consens la această

¹¹ Ez, 37,3 (cfr. tot capitolul).

¹² Catehismul Bisericii Catolice, 1718.

afirmație, chiar înainte ca ea să fie expusă în toată complexitatea ei”¹³. E oare adevărat acum și pentru mine, pentru tine? „Există un om care dorește viața și dorește zile fericite?”¹⁴ Era titlul Meetingului din 2003, care a fost inspirat de părintele Lepori, și care face trimitere la prologul Regulii Sfântului Benedict, în care Benedict pune această întrebare ca temelie a deciziei de a deveni călugări.

Don Giussani ne ajută să nu trecem imediat mai departe de această afirmație a Catehismului și a tradiției creștine, ca și cum ar fi o premisă evidentă, pentru a dezvolta mai apoi un tratat teologic despre speranță. Aceste Exerciții nu vor fi un tratat teologic despre speranță, care ar porni de la expunerea doctrinei conținute în Sfânta Scriptură, în Părinții Bisericii și de la o meditație teologică: azi, în aceste Exerciții, pentru a vorbi despre speranță pornim de aici, de la dimensiunea sa naturală, umană. Din punct de vedere pedagogic, don Giussani vorbește despre speranță ca împlinire a ceva care e deja presant în viața noastră, ca împlinire a dorinței care ne constituie în mod natural ca persoane umane, ca împlinire a acestei „dorințe înnăscute de fericire”, cum o denumește Catehismul.

O găsim în noi, dorința de fericire: este o mișcare spontană a naturii noastre care dorește și așteaptă împlinirea, chiar dacă nu și-o poate da de una singură. Atunci, să observăm această „configurație de promisiune” care susține existența noastră în lume aici și acum.

Inima omului este promisiune

Într-un scurt text din 1961, republicat în *Porta la speranza*,¹⁵ cu titlul: „De la speranță la deplinătatea bucuriei”, care ne va însoți în itinerarul nostru din aceste zile, don Giussani introduce tema speranței cu aceste cuvinte: „Din însăși natura lucrurilor, din datul propriei existențe omul ajunge să se cunoscă pe sine și propriul destin [aceasta este o afirmație care ne este foarte familiară în aceste luni de meditație asupra cărții *Sensul religios*:¹⁶ în experiență descoperim cine suntem]. Prima caracte-

¹³ Sfântul Augustin, *De moribus Ecclesiae catholicae*, 1, 3, 4: CSEL 90, 6 (PL 32, 1312).

¹⁴ Cfr. Ps 33,13. RB Prolog, 15.

¹⁵ L. Giussani, „Dalla speranza alla pienezza della gioia” [„De la speranță la deplinătatea bucuriei (1961)”, n. tr.], acum în Id., *Porta la speranza. Primi scritti (Comunică speranța. Primele scrieri*, n. tr.), Marietti 1820, Genova 1997, p. 155-162. Și în L. Giussani, *Realtà e giovinezza. La sfida [Realitate și tinerețe. Provocarea*, n. tr.], Rizzoli, Milano 2018, p. 139-146.

¹⁶ L. Giussani, *Sensul religios*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București 2000.

teristică a faptului uman este următoarea: că acesta se naște ca un elan incoercibil de a se realiza pe sine”.¹⁷

Din experiență, ca dat obiectiv, fiecare dintre noi descoperă că a fost născut, că a fost lansat în viață „ca elan incoercibil de a se realiza pe sine”. Aceasta este prima notă definitorie, primul accent al faptului uman: omul este definit de acest elan, fiecare gest al său are la bază acest mobil. Apoi adaugă: „De la cele mai grosolane instincte și de la banalitatea euforiilor comode până la nevoile cele mai nobile ale conștiinței și la cele mai înalte aventurări ale gândirii, o «forță activă ne sleiește de la o mișcare la alta» (Foscolo), «ca pintenul mă-mpunge» (Leopardi) spre o înfăptuire a propriei semințe originare, în explicitarea intensă de semnificație și de eficiență. «Realizarea de sine»”.¹⁸

Chiar și gesturile mai puțin conștiente, chiar și cele pe care nici măcar nu le-am numi gesturi, sunt puse în mișcare de acest „pinten”. Don Giussani – vedem deseori în primele sale scrieri – folosește un limbaj extrem de sintetic, care fascinează. Expresia „instincte grosolane” are în sinea sa toată gama variată a tentativelor conștiente sau deseori aproape inconștiente de a ne realiza pe noi înșine prin descătușarea instinctivității.

„Banalitatea euforiilor comode” presupune, dacă ne gândim bine, căutarea distracției cu orice preț, nevoia de a se simți bine, anxietatea provenită din nevoia de a fi bine văzuți, care se exprimă, de exemplu, în mania de a posta pe canalele social imagini din călătorii și cu mâncărurile pe care le consumăm, ca și cum ar fi expresia unei fericiri dorite și totuși atât de alunecoase.

Chiar zilele trecute citeam câteva articole despre o carte¹⁹ (nu cred că e important să menționez titlul) care își propune să explice de ce e atât de ușor să cădem pradă lingușelilor jocurilor on-line, chiar cheltuind toți banii pentru asta, sau de ce e atât de ușor ca cineva să petreacă atât de mult timp pe canalele social, și face acest lucru vorbind despre o „bucă a lipsurilor”, adică vorbind despre cercul lipsurilor închis asupra sinelui. Face referire la intuiția unui anumit Si Redd (William Redd), omul de afaceri american care la început a inventat aparatele de jocuri de noroc flipper și jukebox și care, mai apoi, a introdus aparatele slot machines pe Internet. Si Redd identificase, spune unul dintre aceste articole, „o caracteristică

¹⁷ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 155.

¹⁸ *Ivi.*

¹⁹ M. Easter, *Mai abbastanza* [*Niciodată destul*, n. tr.], Roi Edizioni, Milano 2024.

puternică a minții umane. Comportamentele pe care le săvârșim în succesiune rapidă, de la jocurile de noroc la îndoparea cu alimente, [...] sunt niște manifestări care sunt consecința acestei bucle a lipsurilor”²⁰ Într-un alt articol se comentează că „acest cerc vicios este adevăratul promotor [catalizator, stimul], care inoculează lipsurile în *mindset*-ul uman [mentalitatea], care ne seduce cu mici gratificări imediate, cum sunt cele pe care le primim pe rețelele sociale: fiecare notificare primită – fie că e vorba de un „îmi place” (like, n. tr.), un comentariu sau un mesaj direct – aduce cu sine o emoție, comparabilă cu nesiguranța dată de cilindrul unei slot machine care se învârt. Simplul fapt de a scrolla un feed [secvență de imagini care se scurge sub ochii noștri] ne târăște într-un ciclu continuu [această dorință a noastră, care ar vrea să meargă spre infinit, rămâne închisă] de căutare a emoțiilor: fericire, tristețe, irascibilitate, indignare, invidie sau surpriză. Acest comportament compulsiv de scrolling [derulare pe verticală] fără sfârșit activează o repetiție rapidă și practic nesfârșită, ținându-ne de ecran în așteptarea următorului val de stimuli emoționali. În acest fel, rețelele sociale creează acest loop (bucă, n. tr.) de așteptare și reacție care se autoalimentează, menținând utilizatorii într-o stare de așteptare constantă și de dorință de confirmări sociale”²¹

Am făcut referire la acest fenomen pentru că mi se pare că ne ajută să înțelegem cât de ușor ne închidem și noi în cercuri închise care pornesc de la o dorință adevărată, dar care apoi nu ajung nicăieri, se învârt în gol lăsându-ne mai goi decât înainte. Acest lucru nu se întâmplă doar în privința jocurilor on-line sau a rețelelor sociale. Oare nu ne recunoaștem cu toții în aceste rânduri?

Don Giussani ne ajută să recunoaștem că inclusiv aceste bucle, cu care – trebuie spus – ne confruntăm cu toții, din noi înșine și din ceilalți, sunt niște modalități reduse – și dăunătoare – prin care exprimăm oricum umanitatea noastră, mișcați fiind de aceeași sete de realizare de sine pentru care se pun în mișcare și cele mai nobile gânduri, spunea el, sau lucrurile cele mai mărețe din inima noastră. Așa suntem creați, mereu în mișcare spre o împlinire. Mi se pare important acest aspect, fiindcă există

²⁰ A.D. Signorelli, „Mai Abbastanza, il libro che spiega come la tecnologia ci faccia desiderare sempre di più” [„Niciodată Destul, cartea care explică modul în care tehnologia ne face să dorim tot mai mult”, n. tr.], *repubblica.it*, 2 aprilie 2024.

²¹ L. Tedesco, „Cos’è il loop della scarsità, che ci fa desiderare ciò che non ci serve” [„Ce este bucla lipsurilor, care ne face să ne dorim ceea ce nu avem nevoie”, n. tr.] *wired.it*, 22 martie 2024.

un punct de plecare al umanului care e creat de Dumnezeu astfel încât noi să ajungem la El. Iar noi nu trebuie să negăm acest punct de pornire. O să vedem mai bine mâine acest lucru.

În textul din 1961, don Giussani afirmă: „Există un fenomen fundamental care exprimă acest imbold originar: *râvna, dorința*. Fenomen fundamental al fiecărui gest al nostru, care este aprins de acest imbold și lansat în încrângătura realității. Atât de gratuit și de inevitabil, fenomenul dorinței este [...] o *promisiune de împlinire*. Chiar și promisiunea este un fapt, iar dorința atestă faptul că promisiunea este faptul care se află la originea întregului eveniment uman”.²² Dorința aprinde fiecare gest. Ce frumoasă este această expresie! Aprinde înseamnă că îl începe, îl umple de lumină și de căldură, și îl lansează în *încrângătura realității*, îl propulsează spre aventura căutării împlinirii. Dorința, adaugă, este „*promisiune de împlinire*”, iar promisiunea este un fapt, chiar mai mult, „faptul care se află la originea întregului eveniment uman”. Este un fapt pe care-l regăsim în noi. Suntem promisiune. Ne amintim cel de-al cincilea capitol din *Sensul religios*, pe care l-am citit săptămânile trecute:

„«Este mare lucru să gândești că *nimic nu ne este datorat*. Ne-a promis cineva ceva? Și atunci de ce așteptăm?». Poate că [Pavese] nu s-a gândit că așteptarea este însăși structura naturii noastre, esența sufletului nostru. Ea nu este căutată: ea este dată. *Promisiunea* se află la origine, ea vine din însăși originea creării noastre. Cine l-a făcut pe om l-a făcut ca «promisiune». Prin structura sa omul așteaptă, prin structura sa este un cerșetor, prin structura sa viața este promisiune”.²³

Cunoaștem foarte bine, ne-a amintit-o Davide în conferința de acum câteva săptămâni de la Recanati,²⁴ simpatia profundă a lui don Giussani față de Leopardi, tocmai datorită faptului că era cu totul determinat de dorința, de neîmblânzit, a unei satisfacții totale, pe care experiența insuficienței lucrurilor nu o blochează, ci dimpotrivă, o adâncește.

În *Se poate (într-adevăr?!) trăi așa?*, chiar în partea despre speranță, don Giussani i-a dedicat lui Leopardi câteva pagini foarte frumoase, cu

²² L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 155.

²³ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 84.

²⁴ „Cara beltà. Un pensiero sorgivo in Leopardi e Giussani” [„Frumusețe scumpă. O cugetare izvoarătoare la Leopardi și Giussani”, n. tr.], Dialog cu Davide Prosperì, Președintele Fraternității CL, organizat de Centrul Cultural Giacomo Leopardi, Recanati, 23 martie 2024, *clonline*.

titlul „Tot ca acum îmi strângea inima”,²⁵ și ar fi important, cred, dacă le-am putea reciti acasă integral. Spune: „Vreau să citez un caz uman în care se vede foarte clar cum speranța este un cuvânt omenesc, și se află acolo unde există o dorință și cineva speră s-o satisfacă. [...] Vorbesc despre experiența lui Leopardi [...] datorită dimensiunii umane a mărturiei sale. [...] Este o documentație, viața lui Leopardi, a faptului că speranța creștină [...] este un cuvânt omenesc”.²⁶ Să abordăm direct acest mod al nostru de a fi fost creați cu o dorință infinită.

Este experiența aceluia Leopardi care scria: „A nu putea fi satisfăcut de niciun lucru pământesc, și, ca să spun așa, nici chiar de pământul însuși, a concepe întinderea de necuprins a spațiului, mulțimea și mărimea uimitoare a lumilor, și a socoti că totul este puțin și mărunț față de capacitatea propriului spirit; a ne imagina infinit numărul lumilor și infinit universul și a simți că sufletul și dorința noastră sunt mai mari decât însuși acest univers, a învinovăți mereu lucrurile de insuficiență și nimicnicie, a îndura golul, deșertăciunea și deci plictiseala [cineva ar putea spune că nu e cel mai oribil lucru, în schimb...], este, cred eu, cea mai înaltă dovadă de măreție și noblețe a naturii omenești”.²⁷ Măreția omului, comparativ cu toate celelalte creaturi, în viziunea lui Leopardi, constă tocmai în această contradicție. În drama de a nu găsi niciodată nimic care să corespundă vastității dorinței, drept pentru care „totul este puțin și mărunț față de capacitatea propriului spirit”. În această trăsătură iese la iveală sublimitatea simțirii, „eternă taină a ființei”,²⁸ deoarece chiar și „tragedia unei contradicții de zi cu zi, e ca un pământ în care se dezlănțuie o înflăcărare a omului: omul se înflăcărază”.²⁹

Iar punctul culminant al acestei măreții, Leopardi îl atinge atunci când, chiar și în afirmarea ideologică a deșertăciunii ca ultim orizont, nu poate totuși să înăbușe sfârșierea datorată dorinței.

Închei trimiterea la Leopardi cu aceste cuvinte ale lui don Giussani: „Chiar și în experiența contradictorie pe care o generează, realitatea în-

²⁵ L. Giussani, „Già similmente mi stringeva il core” [„Tot ca acum îmi strângea inima”, n. tr.] în Id., *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 323-340. [traducere în limba română: Alexandru Graur].

²⁶ *Ibidem*, p. 324.

²⁷ G. Leopardi, „O sută unsprezece cugetări, LXVIII”, în *Opere*, Editura Fundației Culturale Române, București 1999, p. 583.

²⁸ G. Leopardi, „La portretul unei femei frumoase sculptat în propria-i stelă funerară”, în *Opere*, op. cit., p. 134, v. 22-23.

²⁹ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 330.

flăcărează sufletul omului și, în atare înflăcărare, ia naștere o răsuflare visătoare care-i domină acestuia întreaga lui viață. Ceea ce se naște din contradicție, *nu*-ul, este răspunsul minții, dar inima este o mistuire, nu este un *nu*".³⁰

În textul din 1961, don Giussani concluzionează afirmând că a recunoaște structura de promisiune a vieții noastre, care se exprimă la nivel dinamic în dorință, a avea încredere în ea, „pune bazele simpatiei implacabile față de propria ființă și față de viață – face posibilă, deci, atenția față de sine – dă naștere acelei „stime de sine” care nu este doar o simplă conștientizare, ci este ceva mai intenes, o recunoaștere iubitoare a unui destin plin de valoare”.³¹

De la simpatia față de noi înșine, la rugăciunea cerșetorului

Chiar ieri am primit o mărturie din care vă citesc câteva rânduri. Este vorba despre un profesor care povestește că la o cină de sfârșit de an, cu elevii, o fată care mereu i se păruse un pic distantă, după ce a ascultat „Picătura” lui Chopin și comentariile lui don Giussani pe care acest profesor le-a citit, i-a zis: „Eu întotdeauna m-am gândit, chiar de când eram mică, că e ceva greșit în mine, o neliniște, un junghi. Eram închisă în mine, plângeam des, iar noaptea nu reușeam să adorm. În schimb, după lecția aceea, neliniștea pe care o simțeam nu m-a mai durut, nu m-a mai speriat, pentru că exista cineva care o descria astfel, o trăia astfel. Picătura aceea, acea aparentă suferință, nu era un ghinion, era dorința de fericire. De atunci am dormit tot timpul în pace”. Apoi, scrie profesorul, „mi-a zis că s-a dus să-și tatueze picătura pe piele ca să-și amintească pentru totdeauna acea clipă”.

O statură umană atât de plină de demnitate și de conștiință a destinului, conștientă de vastitatea propriei dorințe, astfel încât îndeamnă spre un orizont fără sfârșit, mă face să mă gândesc la o statuie foarte frumoasă, din 1600, probabil a sculptorului din Sevilla, Juan Martínez Montañés, care se află în splendida Sacristie a Bisericii Iezuiților de la Lima, în Peru, unde am trăit mulți ani. Îl reprezintă pe Ignățiu de Loyola: cine privește această statuie rămâne impresionat de privirea lui Ignățiu, îndreptată spre un

³⁰ *Ivi.*

³¹ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 155.

orizont îndepărtat, dincolo de tot, dar, în același timp cu expresia decisă a unui aventurier și nu a unui vișător. Când am văzut-o, m-am gândit: „Chiar că e imaginea unui creștin care fixează cu privirea un orizont infinit”. Impresionează această privire atât de aprinsă de dorința de *dincolo* și, în același timp, plină de concretețe, aproape ca un războinic. Privirea aceea nu-l scoate din realitate, ci, dimpotrivă, îl umple de o energie și de o voință de a face totul pentru a ajunge la acel *dincolo*. Dar cine s-ar putea autosusține în această puritate și concretețe fără un mare har, fără a descoperi, așa cum a făcut Ignațiu, întâlnindu-l pe Cristos, că există un răspuns la inima sa plină de așteptare a unor lucruri mărețe?

Noi, azi, la începutul acestor Exerciții, suntem recunoscători pentru că Isus a venit în întâmpinarea noastră și a resuscitat speranța noastră, ne trage afară din acele *loop*-uri, din cercurile închise în care ne refugiem și, la fel ca sfântul Ignațiu, putem privi umanitatea noastră care se mistuie pentru împlinirea de sine, cu simpatie, cu o „recunoaștere iubitoare” a unui destin măreț, spunea Giussani, la care Dumnezeu ne-a chemat dându-ne viața și această inimă care arde de dorință.

Și, cu toate astea, suntem atât de slabi. Nu știu dacă ați citit frazele lui don Giussani proiectate pe ecrane care comentează fragmentele lui Schubert pe care le-am ascultat la intrarea în sală, care vorbesc tocmai despre noi care suntem atât de slabi. Speranța este speranța celui sărac, spune el. Noi știm foarte bine că imediat ce ne abatem chiar și numai cu un milimetru de la Cristos, de îndată ce ne abatem cu un milimetru de la prezența sa în Biserică, de la această companie născută din carisma lui don Giussani, rămânem imediat victime ale aceluia subtil nihilism – vom vorbi mâine despre asta – care pătrunde în noi ca aerul poluat, murdărind claritatea dorinței, ca un „balast” care ne reduce la „instinctele grosolane” sau la „banalitatea euforiilor comode”, și care ne introduce acea subtilă aroganță care se prezintă ca incertitudine și dubiu, față noi înșine și – chiar și mai rău – față de realitatea umană a lui Cristos. Ni se pare că nu mai avem nevoie de ea, că nu mai este în stare să răspundă la așteptarea noastră.

Chiar și printre contribuțiile pe care le-am primit, unii vorbeau despre punerea speranței în Dumnezeu, dar într-un sens care ascundea în sine un pic de scepticism, ca și cum ar fi zis: „Eu îmi doresc asta foarte mult, dar Dumnezeu când îmi răspunde?”, ca și cum măsura lui Dumnezeu ar fi măsura noastră. Aceasta este o judecată pe care o dăm și în privința lui Dumnezeu. Astfel putem începe să luăm distanță, judecând pe baza

dorinței noastre reduse la măsură: putem chiar – poate fără să ne dăm seama – să luăm distanță față de propunerea concretă, actuală, și, deci, față de această companie a noastră, față de mișcare sau chiar față de Papa care conduce Biserica. Se întâmplă, eh! Dar, procedând astfel, pierdem marele har pe care l-am primit și rămânem cu o dorință redusă fără să mai avem posibilitatea de a ne redeschide orizontul. Nu ne mai identificăm cu cine conduce și astfel – milimetru cu milimetru – ne desprindem de prezența concretă, istorică, obiectivă a lui Isus. Harul curge din acest izvor, și ajunge acum la noi prin Biserică, dar această reducere de noi înșine, a conștiinței imensității nevoii noastre, suprimă din noi simplitatea de a adera.

În experiența mea, ca responsabil al Americii Latine, văd, în schimb, că cei care trăiesc riscând mai mult datorită situațiilor în care se găsesc, cei care suferă numeroase limitări, au o dorință mai clară de plinătate, fără „dar” și fără „însă”, nu au timp și nici chef să se apuce să-l critice pe Papa sau mișcarea, ci le iubesc cu simplitate și recunoștință. Nu din naivitate, ci datorită conștiinței profunde că nu-și pot rezolva singuri propria nevoie. Se lipesc de marele har și îl cerșesc în fiecare zi, urmează ca și cum ar fi o rugăciune, chiar mai mult, se roagă urmând, pentru că au nevoie de ele pentru a trăi. Și, astfel, experimentează speranța care înfloreste în circumstanțe în care aparent e imposibil de sperat. Speranța reîncepe, de fapt, în fiecare zi ca rugăciune.

Atunci când recunoaștem, cu simplitate, că suntem plini de o dorință fără limite, rugăciunea explodează în noi, ca cea mai umană expresie a așteptării ca un Altul să împlinească promisiunea. O rugăciune dezbrăcată de pretenția de a defini modul în care Misterul ar trebui să răspundă la strigătul nostru; este rugăciunea cerșetorului, a sărmanului cu duhul. În 2008, când a ieșit cartea întâlnirilor *équipe* ale CLU cu titlul *Uomini senza patria (Oameni fără patrie, n. tr.)*, am fost de-a dreptul impresionat de o pagină în care don Giussani reprezintă, cu ajutorul unei imagini, în ce anume constă rugăciunea săracului cu duhul; vreau s-o citesc, ca să ne însoțească în această noapte și să ne ajute să începem aceste zile cu atitudinea potrivită, unica adevărată: aceea a cerșetorului. Spune: „Omul sărac cu duhul – trebuie să vi-l imaginați ca pe cineva care stă cu gura căscată și cu ochii holbați privind cerul și pământul, cu uluire, uluit: de aceea are o disponibilitate fiziologică evidentă – este cel care nu are nimic. [...] Sărac cu spiritul e cineva care nu are nimic decât un lucru:

acela pentru care a fost făcut și care îl constituie, adică o aspirație fără de sfârșit. Aceasta este deschiderea și disponibilitatea: o așteptare fără limite. Nu este o așteptare fără limite pentru că e nesfârșită grămada de lucruri pe care le așteptăm [cum e scrollarea pe celularele noastre și a proiectelor noastre]; nu, nu se așteaptă la nimic, ci trăiește o deschidere fără margini – și nu așteaptă nimic! –. [...] E ca și cum [aceasta este imaginea care mi-a rămas în minte], pe pajiștea aceea [erau la *équipe* a CLU în munții Dolomiți], ne-am imagina un sărac cu duhul; ar trebui să ni-l închipuim cum stă acolo, pe jos, cu picioarele îndepărtate, cu fața în sus, privind cerul, pământul, munții și totul, cu această dilatare totală a inimii fără să fixeze în imaginea sa lucruri precum: «Iată, aș vrea un acoperiș deasupra capului, aș vrea o casă, aș vrea o femeie, aș vrea niște copii, aș vrea bani». Nimic, nimic din toate astea! Aceasta este originalitatea omului; și, de fapt, originalitatea omului este așteptarea infinitului³², fără să-și facă niciun fel de imagine despre acest infinit. Acest sărac suntem noi!

În seara aceasta trebuie să strigăm, să cerșim această simplitate absolută, pentru a ne redescoperi ca așteptare pură, creați cu o dorință fără limite, cerți și bucuroși că ne aflăm, prin har, pe pragul care ne permite să sperăm, cerți de speranța care nu înșală, fiind astfel săraci și cerșetori în fața Lui. de aceea, în seara aceasta și în orele acestor zile să căutăm tăcerea; să profităm de marea oportunitate care ne este dată pentru a-l cerși pe Cel care iubește atât de mult umanitatea noastră, încât ne-a creat dorință de El pentru a ne umple de harul Său.

³² L. Giussani, *Uomini senza patria (1982-1983)* [*Oameni fără patrie (1982-1983)*, n. tr.], BUR, Milano 2008, p. 298.

SFÂNȚA LITURGHIE

Lecturile Sfintei Liturghii: Fapte 5,34-42, Ps 26(27); In 6,1-15

OMILIA P. MAURO-GIUSEPPE LEPORI

ABATE GENERAL AL ORDINULUI CISTERCIENILOR

„Isus a urcat pe munte și acolo s-a așezat cu discipolii săi.”

Și noi toți, dacă suntem aici, este datorită faptului că, într-un fel sau altul, Isus ne-a atras după el într-un loc înalt și retras ca să ne așezăm cu El, ca să-l ascultăm, ca să gustăm prezența sa, prietenia sa, pentru a ne da seama de plăcerea pe care El o are de a sta cu noi, și de plăcerea pe care o simțim noi stând cu El. E frumos să ne oprim și să ne concentrăm pe figura lui Isus, pe prezența sa atât de simplă cu noi, la fel de simplă ca simpla așezare pe jos a unui grup de prieteni. E frumos să ne oprim să-l ascultăm, să-l auzim vorbind, să ascultăm cuvintele lui de viață veșnică, care reaprind în noi o dorință de plinătate, de viață îmbelșugată, ca Viața lui Dumnezeu. E frumos și să ne descoperim unii pe alții la fel de atrași de El, să simțim cât de mult iubirea lui Cristos ne face să ne simțim bine împreună, ne face prieteni, ne unește. Cu toții ai Săi și tocmai din acest motiv aparținând unii altora, într-o legătură mai puternică, mai eternă decât oricare altă legătură de prietenie sau de rudenie. Dar, în acel grup, erau câțiva care erau deja prieteni înainte să-l întâlnească pe Isus, erau frați, cum erau Petru și Andrei, Iacob și Ioan. Inclusiv această prietenie, această înrudire, totul, stând cu Cristos se intensifica, era descoperit ca fiind ceva nou, era smuls din ghearele marii instinctivități, ale marii scontări, ale epuizării în propriile noastre limite.

Dar, acea plăcere de a sta singuri cu El și împreună cu El, unde-i conducea, ce sens avea? Unde ne duce, ce sens are să fim aici, în jurul lui Cristos, ce sens are să-l privim pe Cristos, să-l ascultăm pe Cristos, să-l iubim pe Cristos? Unde ne duce preferința lui Isus?

Înțelegem asta prin aceeași simplitate cu care, cu docilitate, l-am urmat în timp ce se îndepărta de mulțime și ne ducea deoparte. O înțelegem cu aceeași simplitate cu care ne-am pus să stăm jos în cerc cu El. O înțelegem ascultându-l, o înțelegem privindu-l, o înțelegem expunându-ne cu o sărăcie în inimi, adică cu recunoștință, în fața evenimentului care este El, care este persoana sa, care este cuvântul său. O înțelegem fixând Chipul său.

„Atunci, Isus, ridicându-și privirea, văzu că o mare mulțime de oameni venea la el.”

Ne uitam la el, binecuvântați fiind de frumusețea sa, de corespondența celui Chip cu dorința de frumusețe și de bunătate a inimii noastre. Și iată că vedem că privirea sa se ridică, deasupra capurilor noastre, către orizont. Instinctiv ne întoarcem să privim cu El dincolo de grupul nostru, dincolo de faptul de a ne simți bine cu El și între noi. Cu El vedem mulțimea.

Suntem ispitiți atunci să simțim o senzație de deranj, o iritare. Ce treabă are mulțimea aceea cu faptul că noi ne simțim bine cu Cristos? Ce legătură are zgomotul acela cu faptul că noi stăm în liniște să-l ascultăm? Ce legătură are toată mizeria aceea umană cu plăcerea contemplării Domnului?

Dar, privirea sa este inexorabilă, deoarece compasiunea sa e inexorabilă. La fel cu mila care ne-a atins pe noi, care ne-a privit într-o zi așa cum privește acum mulțimea care vine, cum privește întreaga umanitate.

Toată poposirea noastră cu El, toată frumusețea pe care o experimentăm cu El, nu e anulată, nu e negată, ci are un sens, are o direcție, pe care o definește privirea Sa. Nimic nu e anulat din prietenia și preferința pe care El ne-o acordă, la care ne cheamă, dar, această prietenie și preferință au o amploare infinită, îmbrățișează totul, îi îmbrățișează pe toți. Și în acest aspect ne este dat să sesizăm, să experimentăm, o parte din inima lui Dumnezeu, din ceea ce este ea, din cum este inima lui Dumnezeu. E o inimă a cărei cea mai profundă intimitate este o îmbrățișare universală. Intimitatea pe care Cristos mi-o acordă cu El este cu atât mai adevărată, cu atât mai profundă și reală, cu cât îmbrățișează mai mult totul, pe toți. Tocmai pentru că El mă strânge la pieptul Său, la inima Sa, nu ies din lume, ci pătrund în ea până în străfundul ei, până la cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Inima lui Cristos, inima lui Dumnezeu, pe care le revelează privirea lui Cristos, sunt Îndurarea care, strângându-ne la Sine, ne strânge pe toți, într-o mișcare plină de pasiune pentru umanitate care nu mai are limite, limitele mele.

Dar, inima noastră nu știe, nu se poate dilata singură la această dimensiune fără măsură, ci are nevoie de Spiritul Sfânt, la fel cum a avut Fecioara Maria. Are nevoie să i se ofere Darului lui Dumnezeu care este Mângâiere, care este Consolarea în Persoană, să i se ofere Spiritului Sfânt care îl face pe Fiu trup în trupul nostru, prezență în prezența noastră, umanitate în umanitatea noastră.

Cum se poate întâmpla așa ceva? Se întâmplă așa cum s-a întâmplat pentru Fecioara Maria, cum s-a întâmplat pentru băiețelul cu cinci pâini și cinci pești: oferind tot nimicul pe care-l avem, oferind tot nimicul care suntem. Aceasta este speranța noastră. Atunci, totul în noi și între noi se multiplică, totul vine ca să potolească foamea umanității, pentru că totul de fapt devine Trupul și Sângele lui Cristos, Mântuitorul lumii!

Sâmbătă dimineața, 13 aprilie

Wolfgang Amadeus Mozart

Concert pentru pian în re minor n. 20, K 466 Pian, Clara Haskil

Orchestre des Concerts Lamoureux – Igor Markevitch „Spirto Gentil” n. 32, (Philips) Universal

Angelus

Laude

Davide Prosperi

Și anul acesta a venit să ne salute și să ne aducă binecuvântarea sa Excelența Sa monsenior Nicolò Anselmi, episcop de Rimini. Mulțumim!

Monseniorul Nicolò Anselmi

Vă mulțumesc pentru invitație, mulțumesc că sunteți aici, dar mi se pare că am înțeles că voi sunteți destul de acasă la Rimini. Vă mulțumesc pentru tot binele pe care i-l faceți Bisericii, pentru tot binele pe care-l faceți în comunitățile noastre, în societate. Anul acesta, pe care Sfântul Părinte a dorit să-l dedice rugăciunii ca pregătire a Jubileului de anul viitor, *Pelerini ai Speranței*, faptul că sunteți atât de numeroși mă face să simt în inimă că nevoia de rugăciune, de a sta cu Domnul, de a ne lăsa conduși de Spiritul Său, se referă la noi care suntem credincioși, dar cred că și lumea are o mare dorință de profunzime, de redescoperire a prezenței lui Dumnezeu și a Domnului Isus în viața concretă – așa cum vom asculta în Evanghelia de mâine – de Isus care se așează să mănânce pește, merge pe ape, eliberează și dă lumină tenebrelor.

Vă mulțumesc realmente, să ne simțim uniți! Este și o parte a diecezei noastre care se roagă cu voi și pentru voi. Vă doresc să aveți Exerciții sfinte, un timp Pascal folositor, și o bună misiune în lume și în comunitățile voastre! Vă mulțumesc încă o dată!

Binecuvântare

Prosperi

Mulțumim!

■ PRIMA MEDITAȚIE
Giovanni Paccosi

De la dorință, la speranța creștină

Fiecare din cântecele pe care le-am ascultat mai devreme ne-a ajutat să revenim la punctul în care ne-am oprit ieri. *Imposibile*,³³ este strigătul plin de durere pentru că tot ceea ce cineva dorește nu răspunde la dorința inimii. Pare imposibil, ar părea imposibil dacă nu se întâmplă ceea ce am ascultat în primul cântec de azi dimineață, *Il mio volto*: „Dumnezeul meu, mă privesc și iată, descopăr / că nu am chip; / mă uit adânc în mine și văd abisul / fără sfârșit”. Percepția incapacității mele de a-mi realiza viața, de a realiza promisiunea unui bine pe care nu-l cunosc, pe care nu mi-l pot închipui, mă face să înțeleg că, dacă sunt sincer, pot doar să cer, să cerșesc într-o „așteptare fără sfârșit”, așa cum vedeam la finalul Introducerii. În fața acestei așteptări, încă nedefinită, se întâmplă, fără vreun merit de-al meu, un fapt de care îmi dau seama, ceva nou. „Doar când îmi dau seama că ești tu, / ca un ecou îmi aud din nou vocea / și renasc precum timpul din amintire.”³⁴

Și atunci vocea și ochii nu sunt inutili, pentru că există cineva care răspunde la strigătul vocii, la aspirația ochilor. Recunoscându-L pe El renaște eul meu, dar nu mai renaște ca o dorință nedefinită sau, cum ziceam ieri, redus la o imagine pe care mi-o fac eu sau nu mai e ca o întrebare nerăbdătoare, ci renaște ca așteptare – așteptarea celui sărman, a cerșetorului – și ca speranță de El care-mi promite împlinirea, misterioasă, dar reală.

Păcatele împotriva speranței (în loc de semne, vise)³⁵

Reluăm firul meditației și revenim la textul lui don Giussani din 1961. După ce am arătat că speranța, ca promisiune de desăvârșire, este stofa

³³ Atahualpa Yupanqui, „Vidala del imposible” [„Vidala imposibilului”, n. tr.], de pe albumul *Mi tierra, te están cambiando* [*Patria mea, te schimbă vremurile*, n. tr.], 1973, © Odeon.

³⁴ A. Mascagni, „Il mio volto” [„Chipul meu”, n. tr.], în *Canti*, Società Coop. Ed. Nuovo Mondo, Milano 2014, p. 196.

³⁵ În italiană segno – semn, sogno – vis, n. tr.

însăși a umanului, chiar și atunci când noi cădem în instinctivitate sau în comoditate (don Giussani spune că chiar și acestea – paradoxal – demonstrează că suntem dorință, așteptare și promisiune), subliniază că există niște „păcate împotriva speranței”: „Dar, genialitatea firii umane [spune „genialitate” un pic ironic] pare să constea tocmai în faptul că sesizează neputința ca sfat ultim din partea experienței. Drept pentru care, această virtute a speranței este combătută cu înverșunare de o *tristețe* (*tristitia saeculi* a sfântului Paul) sau de o *lene* (acoedia despre care vorbește sfântul Toma), a căror rezultat este o *lipsă de disponibilitate* în fața sensului pozitiv spre care natura ne introduce chiar de la început. Tocmai din această lipsă de disponibilitate izvorăsc atitudinile potrivnice speranței, păcatele împotriva speranței”³⁶

Lipsa de disponibilitate de a rămâne în așteptare este datorată faptului că nu acceptăm că suntem creaturi, că suntem creați ca promisiune de împlinire, care se va adevăra nu după modalitățile și după cum vrem noi, ci prin lucrarea unui Tu, a celui Tu care este mai mult eu însumi decât sunt eu însumi. În așa măsură încât, până și solitudinea, așa cum am reflectat în această perioadă la Școala de comunitate, este plină de o companie: „Compania precede singurătatea”, spune, de fapt, *Sensul religios*, „o îmbrățișează astfel încât nu mai este o adevărată singurătate, ci un strigăt de chemare a companiei ascunse”³⁷

Dar nu vrem să recunoaștem acest lucru. Și acest a nu recunoaște, acest a fi indisponibili în fața așteptării chiar este rodul păcatului, dar și al unei atitudini care se naște din istoria acestor ultime secole, în care s-a afirmat o pretenție crescândă de autonomie din partea omului, care l-a făcut tot mai indisponibil să recunoască această companie misterioasă. Această pretenție pe care o respirăm chiar și în felul în care ne trăim credința creștină favorizează alunecarea în fața tristei tentații de a defini noi care ar trebui să fie și când ar trebui să vină răspunsul la dorință, și astfel ne regăsim indisponibili în fața așteptării.

Despre originile acestei indisponibilități și despre modul în care s-a creat în istoria Occidentului această închidere în fața Celui care este mai mult eu însumi decât sunt eu însumi, în fața lui „tu care mă faci”³⁸ vă

³⁶ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 156.

³⁷ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 88.

³⁸ *Ibidem*, p. 165.

invit să reluăm numerele de la 16 la 23 ale *Spe salvi*³⁹ a lui Benedict al XVI-lea, minunatele numere de la 101 la 121 din *Laudato si*⁴⁰ a papei Francisc, paginile din *La coscienza religiosa nell'uomo moderno (Conștiința religioasă în omul modern, n. tr.)*⁴¹ și cele din *De ce Biserica*,⁴² fragmente care ne ajută să înțelegem mai bine cum s-a afirmat această pretenție de autonomie în trecerea de la mentalitatea evului mediu la modul modern de a se concepe autonomi. Este o istorie care se reflectă în istoria fiecăruia dintre noi.

Atitudinile care iau naștere din această lipsă de disponibilitate – după don Giussani, în scrierea din 1961 – ar fi interesant să le aprofundăm!

„Cea dintâi și cea mai ușor este dată de *evagatio mentis*. Este distragerea în sensul ei cel mai obișnuit, care coincide cu acea retragere a majorității oamenilor în mediocritate melancolică – lăsându-se împleticiți de sentimentalisme arhiștite sau absorbiți continuu de vocile banale ale contextului.”⁴³

Evagatio mentis ne conduce la a accepta (deși știm dinainte că nu vom fi în pace) să ne cuibărim în mici satisfacții, aranjate la rând una după alta la sfârșit de săptămână sau în timpul liber, încercând o distracție, drept pentru care în viața de zi cu zi, alcătuită din muncă, relații, folosirea timpului și a banilor, renunțăm foarte ușor la tot ceea ce ar putea să ne aducă aminte de ideal: rugăciunea, anumite chipuri de prieteni, Școala de comunitate, Liturgia (cine merge zilnic la Liturgie?).

Deschid o paranteză. Vă dați seama că păcatele împotriva speranței despre care vorbește don Giussani nu înseamnă încălcarea anumitor reguli, ci sunt niște decăderi față de propria noastră umanitate, sunt reducții care sufocă măreția aceluia strigăt care-l face pe Atahualpa Yupanqui, cântărețul care a făcut celebru cântecul *Imposible*, să spună: „Dar atunci de ce mi-ai făcut ochii? Și de ce am ochi dacă nu pot vedea?”⁴⁴ Insatisfacția inevitabilă ar fi *semmul* care ar putea să ne pună din nou în mișcare,

³⁹ Cfr. Benedict al XVI-lea, Scrisoare enciclică *Spe salvi*, Roma 2007, nn. 16-23.

⁴⁰ Cfr. Francisc, Scrisoare enciclică *Laudato si*, Roma 2015, nn. 101-121.

⁴¹ Republicat în L. Giussani, *Il senso di Dio e l'uomo moderno. La „questione umana” e la novità del cristianesimo* [Sensul de Dumnezeu și omul modern. „Aspectul uman” și noutatea creștinismului, n. tr.], BUR, Milano 2010, p. 79-137.

⁴² L. Giussani, *De ce Biserica*, Ed. Nemira, București 2005, p. 41-53.

⁴³ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 156-157.

⁴⁴ „¿Para que quiero mis ojos? / ¿Mi ojos para sirven?” [„De ce să am ochi? La ce mă ajută?”, n. tr.] (A. Yupanqui, „Vidala del imposible”, op. cit.).

și, în schimb, sfârșește într-o *evagatio mentis*. Decât să simțim insatisfacția ca fiind punct de pornire pentru a ne deschide în fața celuilalt, mai bine ne închidem foarte ușor în sfera, sau, mai bine, în *bula de săpun* a viselor fără suflul inifnitului.

Astfel predomină o înaintare incertă, justificată de adunătura de *însă* și *dar*, de *poate* și de *îmi place* sau *nu îmi place*, care reduce inima noastră, o momește într-o ceață tristă. În acest sens, unele texte ale lui don Giussani sunt impresionante. De exemplu, *Uomini senza patria*: „Toate acele «dar», «dacă», «poate», «însă» în fața presentimentului, a previziunii, a intuiției, a întrevederii adevărului, sunt o dezonoare, o lipsă de curaj, o lipsă de adeziune. E ca atunci când cineva îți întinde mâna ca să ți-o strângă, ca prieten, și te prezinți cu mâinile blegi, cu degetele în jos, cu degetul mare care nici măcar nu se ridică pentru a-i apuca mâna. [...] Iată, în fața vieții, aceste «dar», «poate», «însă» sunt o moliciune ambiguă, nici măcar tristă [...], ci mîrșavă, «mlăștinoasă», noroioasă; nu, chiar mai mult [spune], nu noroioasă, ci, asemănătoare cu cea tipică vâscozitate a anumitor ape, mocirloasă; iată, o mână «mocirloasă»”.⁴⁵

Ce dezgustător! Să-ți trăiești zilele în mod vâscos, mocirlos... Ce impresionantă, această descriere a reducăției fleșcăite a umanității noastre, spre care suntem conduși în fiecare zi, fără ca nici măcar să ne dăm seama. Această delăsare de noi înșine – mândră, fiindcă nu întrebă, nu cere – arată că noi cedăm în fața unei forțe a răului, a forței răului, a diavolului, care încearcă să ne smulgă din mâna lui Cristos desprinzându-ne de însăși umanitatea noastră, făcându-ne să ne înecăm în nisipurile mișcătoare ale unei superficialități care devine neîncrezătoare, cum spune *Sensul religios*, cu „acele «dar, poate, deși» [...], acestea alcătuiesc linia de foc ce protejează retragerea din întâlnirea propriului eu cu misterul”.⁴⁶

Această retragere din implicare am găsit-o descrisă într-un articol din 6 ianuarie, anul acesta, despre o cercetare a Biroului de Cercetări Coop, care vorbea despre Italia ca despre „o țară în pauză” (ieri seară, Davide cita Raportul Censis care ilustrează o Italie „somniaambulă”). „Dorința de schimbare există, dar nu mai crede nimeni că e posibil. Iar cine plătește pentru asta sunt marile proiecte [...]. Datorită amânărilor și renunțărilor, de fapt, italienii se complac într-o viață făcută din mărunțișuri, trăiesc

⁴⁵ L. Giussani, *Uomini senza patria (1982-1983)*, op. cit., p. 123.

⁴⁶ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 199.

mai mult eschivându-se decât aducându-și aportul, iar viitorul țării se contractă într-o dinamică temporară dominată de prezent.⁷⁴⁷ Da, dar un prezent fără trecut și fără viitor, fără speranță; prezentul, întocmai, al lucrurilor mărunte în care cineva se poate scălda.

Cel de-al doilea păcat împotriva speranței semnalat de don Giussani este *stoicismul* ca tentativă de a nu mai dori lucruri mărețe: „În fond, este pretenția de a compara totul cu propria energie, pretenția de a ști cântări și înfrunta greutatea tuturor lucrurilor cu propria voință. [...] Aroganța este cea care limitează dimensiunile omului în încercarea lui de a se afirma cu înverșunare. Ar fi de pomenit Shakespeare: «Există mai multe lucruri în cer și pe pământ, Horațiu, decât în filosofia ta»”.⁴⁸ Această atitudine supra-pune împlinirea dorinței cu imagini pe care le generăm noi: o să fiu fericit dacă o să am o femeie sau un bărbat, dacă o să câștig destul, dacă o să am copii, și copii buni, dacă ... dacă ... În 1961 Giussani vedea cum această ideologie, nihilistă în fond, se ascundea în spatele *speranței puse în schimbarea societății, conform unui proiect colectiv*, dar azi putem să ne dăm seama că (cu excepția țărilor în care această iluzie ideologică continuă să alimenteze puterile dictatoriale care fac viața tristă și amară a unor popoare întregi) iluzia utopică de putere, „Aroganța [...] care limitează dimensiunile omului în încercarea lui de a se afirma cu înverșunare”, în societatea noastră s-a redus la afirmarea așa-numitor *drepturi individuale*, la negarea oricărui dat obiectiv și validarea exclusiv a alegerii individului (dacă înăuntrul meu există un strigăt, așa cum am ascultat în cântecul *Anyone*: «Există cineva?»),⁴⁹ iată, această întrebare e considerată azi absurdă), într-o *fluiditate* la toate nivelurile, de la schimbarea culorii politice și a opiniei în funcție de moment, până la negarea diferenței sexuale ca dat obiectiv, în diferitele forme de *ideologie gender* – pe care papa Francisc a arătat-o de mai

⁷⁴⁷I. Scalise, „Un Paese in pausa e con poche speranze: gli italiani si rifugiano nei piccoli sfizi” [„O țară în pauză și cu slabe speranțe: italienii se refugiază în capriciile mărunte!”, n. tr.] , *la Repubblica*, 6 ianuarie 2024, p. 7.

⁴⁸L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 157-158.

⁴⁹„...is there anyone? / I need someone, oh / Anyone, please send me anyone / Lord, is there anyone? / I need someone [...]oare e acolo cineva? / Am nevoie de cineva / Cineva, vă rog, trimiteți-mi pe cineva / Doamne, e cineva acolo? / Am nevoie de cineva, n. tr.]” (Demi Lovato, *Anyone*, de pe albumul *Dancing with the Devil... the Art of Starting Over*, 2021, © Island).

multe ori⁵⁰ ca fiind punctul cel mai avansat al „colonizării ideologice” în curs. Ultimul document al Congregației pentru doctrina credinței, *Dignitas infinita*, este realmente de-un mare ajutor – să mergeți să-l citiți! – pentru a putea înțelege care e ideea; la început face o distincție între demnitatea ontologică pe care o are fiecare persoană și celelalte pretinse demnități, care, de fapt, sunt negarea demnității pe care o avem datorită felului în care am fost creați. Papa a comparat de mai multe ori această colonizare ideologică cu cea descrisă în romanul *Il padrone del mondo* (*Stăpânul lumii*, n. tr.) de Robert Hugh Benson⁵¹ - roman pe care-l cunoaștem foarte bine – care ajunge până la eutanasiu și la intoleranță cumplită față de cei care au o privire profundă asupra umanului și a realității.

Dar, inclusiv războaiele, care în aceste vremuri ne umplu de conșter-nare, au ca mobil profund această reducere a *asteptării* ca împlinirea să vină dintr-un proiect personal, al cărui rezultat obiectiv – vedem asta în fiecare zi – sunt doar moloz, anihilarea firii omenești, disperarea. Aici vedem că *visul* autoafirmării umane, al răspunsului autonom la propriile dorințe, devine de-a dreptul un coșmar.

Mulți tineri, a căror inimă e încă vie în pofida a toate, în reducerea dorinței la pretinsa libertate de a decide noi ceea ce poate domoli inima, *vis* și nu *semm*, se regăsesc incerți față de sine, față de propria valoare și propriul loc în lume, fără să fi fost vreodată educați să-și iubească propria inimă în strigătul ei de infinit. Zilele trecute, în timp ce eram în vizită la un centru de cercetare și îngrijire neurologică, psihiatrică și psihologică pentru copii și adolescenți, m-am aflat în fața a zece fetițe care suferă de tulburări alimentare. M-a impresionat să le văd ochii: stinși și foarte triști; mi-au rămas profund la suflet! Doctorii îmi spuneau, apoi, despre creșterea exponențială a numărului de copii care suferă de aceste boli și

⁵⁰ O ocazie recentă a fost *Discursul adresat participanților la Congresul Internațional „Bărbat-Femeie chipul lui Dumnezeu. Pentru o antropologie a vocațiilor”* (1 martie 2024), în care, printre altele, papa Francisc a zis: „Este foarte important faptul că are loc această întâlnire, cu bărbați și femei, pentru că astăzi pericolul cel mai urât este ideologia gender, care anulează diferențele. Am cerut să se facă studii cu privire la această ideologie urâtă din timpul nostru, care șterge diferențele și face totul la fel, dar a șterge diferențele înseamnă a șterge umanitatea. Bărbatul și femeia, în schimb, se află într-o tensiune «fecundă». Îmi amintesc că am citit un roman de la începutul anilor 1900, scris de fiul Arhiepiscopului de Canterbury: *The Lord of the World*. Romanul vorbește despre perioada futuristă și este profetic, deoarece arată această tendință de a elimina toate diferențele. E interesant de citit, dacă aveți timp să-l citiți, fiindcă acolo se regăsesc aceste probleme de astăzi; a fost un profet omul acela”.

⁵¹ R.H. Benson, *Il padrone del mondo* [*Stăpânul lumii*, n. tr.], Jaca Book, Milano 2021.

de numeroase alte tulburări mintale. Ochii aceia păreau realmente fără speranță. Vizitând o altă structură pentru adolescenți care suferă de boli psihiatrice, era acolo o fetiță care mie mi se părea normală, dar apoi doctorița mi-a povestit istoria ei, plină de situații în care nu mai are pe nimeni care să-i spună: „Tu ești iubită, tu ești dorită”. Cineva s-ar putea gândi: „Eu sunt cel care alege cine să fiu”; în realitate, de fapt, fără un raport cu altcineva care-ți poate împlini eul, rămâi fără speranță și îți pierzi umanitatea. Uitându-mă la acești băieți și la aceste fete a fost evident pentru mine că, fiindu-le tăiate aripile speranței unei împliniri totale, cum ar putea oare zbura? Ce libertate e aceea în care ești condamnat să fii nevoit să decizi singur cine ești și pe urmă să-ți dai seama că nu e suficient? În lipsa speranței, în această resemnare în fața nimicului, abandonându-se în mâinile disperării, crește violența față de sine și față de ceilalți. Mi se pare că pretenția de a coborî nivelul dorinței, reducând-o la ceva ce decid eu, este o formă evidentă de distrugere a umanului.

Dar, dacă noi suntem sinceri cu imboldul naturii noastre, cu dorința care ne constituie, atunci fiecare lucru dorit ne duce, ca semn, la izvorul a toate, la Dumnezeu. Dați-mi voie să citez un fragment din Dante: el cu adevărat iubește dorința ca potecă spre Dumnezeu, chiar dacă își dă seama că de unii singuri, fără ajutorul Său, ne-am pierde! Într-o pagină splendidă din Purgator, vorbește astfel despre suflet, adică despre fiecare dintre noi, cu cuvinte pe care le cunoaștem cu toții și care sunt realmente fantastice: „Din mâna lui ce-l vede-n gând ,nainte să prindă viață [sufletul iese din mâna lui Dumnezeu, care pare că-l lasă să zboare ca un fluture, El care-l privește cu admirație, cu iubire de Tată, aproape îl admiră chiar înainte să existe, îl concepe și-l creează în iubirea sa], precum pruncu-n joc când înfrățește răs cu plâns fierbinte [care râde și plânge ca o fetiță nevinovată], purcede pur și sufletul din loc, decât că-mpins de-un Făurar ferice [întrucât a fost pus în mișcare de acest Făurar, de infinit, de Dumnezeu, plin de bucurie față de el], ușor își cată în plăceri noroc [sufletul care încă e neexperimentat nu știe nimic și, mișcat de Cel care bucuos îl creează, știe doar să se adreseze cu bucurie spre ceea ce îl bucură, adică ar vrea să se întoarcă la acea bucurie care este unica ce poate umple tot spațiul faptului de a fi fost lansat în realitate]. Se-nfruptă-ntâi din bucurii pitice [sufletul neștiutor pătrunde în lume și găsește ceva care-l atrage] și, înșelat, el tot mai mult cutează, de nu-i strunit de-un frâu ce să-l ridice. [Simte imediat gustul unui bine

mărunt și s-ar amăgi imediat, alergând după primul lucru care-l atrage dacă n-ar fi cineva care să-l ghideze și să-l frâneze și care să propulseze înainte, tot mai departe, iubirea sa]”.⁵²

Într-un alt text foarte frumos, Dante spune că omul, de fapt, este ca și cum ar fi în fața unei piramide; la început e un bine mărunt; e ca un copil care vede alunele și se îndrăgostește de alune, pe urmă, după ceva vreme, nu-i mai sunt suficiente și atunci vede un joc, și nu e suficient, apoi vede un cal, pe urmă o fată; pe urmă vede banii și apoi – spune Dante cu foarte mult realism – vrea mai mulți bani și pe urmă și mai mulți bani. Dar, toate aceste lucruri – comentează poetul – nu sunt împotriva structurii umanității noastre, nu sunt dorințe care ne fac să deviem de la Dumnezeu, cu condiția să ne dăm seama că ele nu ne sunt suficiente și că sunt niște etape ale drumului care ne face să ajungem până la a recunoaște care este Unicul bine care ne e suficient. Dorința e bună, pentru Dante, nu e ceva ce trebuie eliminat, fiindcă e pas către destin.

Dar, în interviul apărut luna trecută în *Tracce*, m-a impresionat ceea ce spune episcopul norvegian Erik Varden; cred că ați citit și voi. Recitesc: „Dorința este expresia faptului că am fost creați de Dumnezeu. E ceva intrinsec firii umane. Suntem locuiți de un ecou, de o chemare. Domnul este cel care face să cânte în noi asemănarea cu El. Dorința este motorul vieții mele deoarece o orientează spre o plinătate, care este comuniunea cu Dumnezeu trăită inclusiv în relațiile cu ceilalți. Păcatul nostru este un sabotaj al dorinței [vedeți? Păcatul nu este încălcarea unei reguli, ci înseamnă distrugerea de noi înșine], care se segmentează spre multe obiecte diferite. Dar dacă ne uităm unde ne duce acea dorință profundă, ne dăm seama de relativitatea tuturor lucrurilor care nu sunt suficiente pentru a împlini respectiva dorință. Și, în același timp, le recunoaștem conform celei mai adevărate valori a lor, fiindcă doar în lumina a ceea ce potolește setea vieții [Dumnezeu], chiar și cel mai mărunt lucru își dezvăluie semnificația”.⁵³

Marele har

Ce frumusețe! Noi am întâlnit această experiență de valorizare a întregii noastre ființe ca persoane umane.

⁵² Dante Alighieri, *Divina Comedie, Purgatoriul*, Cântul XVI, v. 85-93, BUR, Milano 2006, p. 202.

⁵³ E. Varden, „Allargare il desiderio” [„Extinderea dorinței”, n. tr.], interviu de A. Leonardi, *Tracce*, n. 3/2024, p. 18.

Azi, mai mult ca niciodată, în lumea în care trăim, în situația concretă a acestor zile, într-adevăr pentru a spera e nevoie să fi primit *un mare har*. De aceea reiau fragmentele prin care Giussani ne ajută să înțelegem ce anume generează întâlnirea cu Isus la nivelul structurii dorinței care ne constituie, fără a o elimina, ci oferindu-i împlinire. La începutul capitoului despre speranță în *Si può (veramente?!) vivere così?*, folosește, pentru a rezuma punctele meditației sale, un fragment din *Alla ricerca del volto umano (În căutarea chipului uman, n. tr.)*, care a fost repropus în Afișul de Paști din 1996: „Speranța este o certitudine asupra viitorului bazată pe o realitate prezentă. De aceea prezența lui Cristos – pe care ne-o face cunoscută memoria – este cea care ne face să fim siguri de viitor. Și atunci devine posibil un drum fără oprire, un a tinde fără limite, pornind de la certitudinea că El, întrucât deține istoria, se va manifesta în ea”.⁵⁴

1. O prezență

Comentând acest text din *Si può (veramente?!) vivere così?* Giussani afirmă: „*Unu*. Există o prezență, viața omului are o prezență, are în sine sa o prezență: prezența persoanelor și a lucrurilor. Aceste prezențe exercită o atracție, drept pentru care sufletul omului pornește cu dorințele care constituie resortul oricărei forțe de acțiune ale sale. Omul nu este o «mâță blândă care zgârie rău». Atracțiile acestei prezențe trezesc idealurile vieții: frumusețea, adevărul, creativitatea, munca (creativitatea este munca). Toată acțiunea omului de a se agăța de aceste idealuri – omul se agață de aceste idealuri – și, de aceea, stima pe care o are față de dorințele sale, [însă] îl orbesc în privința provizoratului acestora: omul nu vede că toate acestea sunt niște semne, niște semne de-a lungul drumului”.⁵⁵ E ca și cum ar rezuma tot parcursul pe care l-am făcut de aseară până acum; și poate că acum, tocmai datorită drumului parcurs, înțelegem un pic mai bine acest lucru.

Punctul de pornire pentru a vorbi despre speranță – am văzut ieri – este realitatea, prezența, pozitivitatea dorinței, dar inclusiv amăgiriile în care cădem atât de ușor. Prezențele, care fac dorința să vibreze, trezesc o atracție care pune în mișcare. Această mișcare pozitivă, însă, se degradează imediat, agățându-se de prezențele imediate care trezesc dorințele,

⁵⁴ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 265. Cfr. Id., *Alla ricerca del volto umano [În căutarea chipului uman, n. tr.]*, BUR, Milano 2007, p. 92.

⁵⁵ *Ibidem*, pp. 265-266.

în loc să le trăiască precum un dar și un semn care ne trimite mai departe. Așadar, se naște astfel o *indisponibilitate de a aștepta* care transformă dorințele în vise și în niște *bucle* închise, în cercuri vicioase, care, în loc să ne pună pe drum, ne închid.

2. Idealul se întâmplă

În acest punct, Giussani face un pas în plus: „*Doi*. Se întâmplă o prezență [printre numeroasele prezențe], prezența Cuvântului lui Dumnezeu devenit om în pântecul Mariei. Este vorba despre prezența Celui care face toate persoanele și toate lucrurile, este vorba despre Cel care a creat lumea, și, deci, toate realitățile create sunt semn al Lui, își găsesc propriul adevăr (altminteri sunt minciuni) și propria împlinire (altminteri sunt zadarnice) în El. Toate idealurile trezite de-a lungul drumului sunt în funcție de El, Idealul (cu I mare); dorințele omului sunt adevărate și eficiente numai dacă sunt trăite în funcție de dorința de El. Experiențele de iubire, de căutare a adevărului, de productivitate, de constructivitate sunt căi pentru a pătrunde în experiența misterului Său: acesta este idealul vieții omului după ce El a venit ca să rămână până în ziua mării Sale. Dar, a trăi această așteptare este speranța fiecărei speranțe”.⁵⁶

Deci, prezența lui Cristos, pe care memoria ne-o face cunoscută – prin anumite gesturi, anumite raporturi, anumite momente cum au fost Laudele azi dimineață, prin sacramente și Liturghie, sunt instrumente ale acestei memorii care ne face să recunoaștem imediat Prezența pentru care realmente e făcută inima noastră – reșează lucrurile la locul lor: totul e bine, totul e demn de a fi iubit, pentru că totul e semn, e pas ca să pătrundem în raportul cu El.

a. Saltul de la dorință la așteptare se împlinește în Cristos

Este însuși Isus care, venind, transformă dorința noastră, idealurile care se trezesc de-a lungul drumului în rechemări la a-l aștepta pe El, în certitudinea că vine Cel pe care-l așteptăm. E ca o transformare, e ca un pas în propria noastră ontologie, o recuperare a adevăratei noastre ontologii. Într-o omilie memorabilă din noaptea de Paști, Benedict al XVI-lea a vorbit despre „un salt de calitate în istoria «evoluției» [care s-a întâmplat odată cu învierea lui Isus] și a vieții în general spre o nouă viață viitoare,

⁵⁶ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 266.

spre o lume nouă care, pornind de la Cristos, deja pătrunde încontinuu în această lume a noastră, o transformă și o atrage la sine”.⁵⁷

Revin iar la textul din 1961 de la care am pornit ieri. Giussani vorbește astfel despre această specie de *upgrade* al umanului, care permite trecerea de la dorință, de la speranța umană – învăluită în incertitudine și atât de ușor confundată cu vise care deseori devin coșmaruri – la speranța creștină, care cuprinde în sine și toată speranța umană, dar îi deschide un orizont imprevizibil și infinit mai mare, fără limite, pe care-l putem aștepta cu certitudine. Spunea în acel text: „Un eveniment, un fapt nou schimbă profund termenii problemei. Dumnezeu s-a inserat personal în această situație dramatică a omului: s-a inserat prin Cristos. Înainte de toate, Cristos revelează amplitudinea nebănuită a destinului uman [...]. Semnificația existenței, ne revelează Cristos, rezidă în destinul unui raport personal și supranatural cu Dumnezeu [...]”. În al doilea rând, Cristos ne oferă prin sine însuși posibilitatea concretă de a atinge acel imprevizibil și misterios destin. [...] Eu devin drumul tău, Eu sunt garanția soluției, așa cum sunt și calea către ea. *Gratia Dei*: realizarea omului e dar, mult mai mult dar decât chiar origine neprevăzută și imprevizibilă a omului însuși”.⁵⁸ Noi așa suntem creați: speranță, așteptare deschisă de infinit, iar prezența lui Cristos care se oferă pe sine ca drum ne permite să ajungem la desăvârșirea dorinței care ne alcătuiește.

Să revenim la ceea ce don Giussani constată că este momentul cel mai acut și mai profund al problemei umane și poetice a lui Leopardi, în comentariul pe care-l face în *Si può (veramente?!) vivere così?*: „Cristos a venit ca să clarifice acest joc: «Totul este semn al meu. Totul vorbește despre mine». Tot ceea ce e măreț în viața omului este profeție despre El. [...] Atunci când omul presimte acest lucru – așa cum l-a presimțit Leopardi în culmea traiectoriei sale umane în imnul *Iubitei* – imediat pleacă sufletul spre așteptarea a altceva: chiar și în fața a ceea ce poate apuca cu mâna, așteaptă altceva; apucă ceea ce poate apuca, dar așteaptă altceva. Speranța nu constă în ceea ce poți apuca, ci în ceva altceva. Ceva altceva... [...]. Speranța, așadar, pe care Cristos o stârnește și o alimentează, este speranța umană, din care e smulsă – prin har – iluzia generată de toate lucrurile; nu pentru că ar fi negative în sine, ci pentru că pozitivitatea lor este aceea de

⁵⁷ Benedict al XVI-lea, *Omilia cu ocazia Vigiliei Pascale*, 15 aprilie 2006.

⁵⁸ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 159.

a trimite spre altceva, altminteri devin idol. Speranța creștină este speranța dorinței umane, dar în conținutul ei duce o lume diferită”.⁵⁹

Deci, cine trăiește întâlnirea cu Cristos nu a „depășit” speranța umană, care rămâne „împrejurare curajoasă de așteptare a unui bine viitor, anevoios și greu după cum îl văd ochii prezentului”,⁶⁰ spune Giussani în textul respectiv, ci, cel care trăiește întâlnirea cu Cristos a descoperit că binele viitor, care rămâne oricum Mister – fiindcă nu-l putem nicicum defini – are un chip prezent, adică însuși Cristos.

Descoperirea unui lucru obișnuit ca semn al lui Cristos îi conferă veșnicie lucrului respectiv, îi conferă eternitate. Atunci când cineva oferă un trandafir din dragoste, în timp trandafirul se ofilește și moare, dar semnificația pe care o poartă ca semn – este semnul iubirii celui care-l oferă – rămâne pentru totdeauna și îl face oarecum părtaș, chiar și ofilit, la semnificația veșnică a cărui mijlocitor a fost. Pentru cel îndrăgostit, acel trandafir nu încetează să fie trandafir, dar asumă o semnificație incomparabil mai mare; poate fata va păstra trandafirul, îl usucă și-l pune într-o ramă; n-ar face asta cu orice floare, ci o face pentru că „acea” floare a devenit semn, trimitere spre o semnificație.

Noi cu asta trăim. În istoria religioasă a umanității este ceea ce omul religios numește a fi o realitate *sacră*. Dacă într-o anumită grotă sau pe o anumită piatră s-a arătat Misterul (gândiți-vă la o apariție a Fecioarei sau la rugul aprins!), piatra aceea va rămâne piatră, dar nu va mai fi o piatră ca celelalte, fiindcă rămâne pentru totdeauna faptul că a fost intermediator, întocmai, al Eternului, al Misterului, al Infinitului, iar valoarea sa devine abisală și veșnică, *sacră*. Noi, preoții, știm bine asta, pentru că găsim prin biserică deseori statuete sau iconițe, lăsate acolo de cineva care vrea să se scape de ele, dar nu se simte în largul său să le arunce la gunoi, fiind imagini sacre.

„N-are decât să le arunce preotul...”, ca și cum ar zice: preotul, fiind consacrat, poate decide. Ceea ce „poartă” semnificația realității iese din trivialitatea lucrurilor obișnuite, duce mereu cu gândul spre veșnicie. Asta nu e pur și simplu o superstiție, ci arată felul în care noi suntem creați pentru a recunoaște fiecare lucru ca semn al lui Cristos care a creat acel lucru.

⁵⁹ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 337-338.

⁶⁰ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 156.

Să ne gândim ce privire poate avea asupra celorlalți, asupra creației, asupra lumii, cineva care vede și recunoaște *fiecare lucru, fiecare persoană*, în punctul său de izvorâre din Misterul care este semnificația sa și deci, face ca acel lucru să fie *sacru*. Nu mai există separare între *sacru* și *profan*, fiindcă având în vedere că totul este raport cu Cristos, totul devine într-un anume sens *sacru*. În perspectiva Celui veșnic care ni se comunică prin Isus, se înțelege, atunci, că până și lucrurile pe care le resimțim ca fiind mari contradicții ale speranței, adică păcatul, durerea și moartea, sunt străbătute de conștientizarea că numai în El își găsesc semnificația, pe care poate încă nu o știm, pe care nu o cunoaștem. Atunci aproape că s-ar putea spune că devin sacre, în sensul că trimit spre El, ca cerere de sens și de iertare, și în acest sens sunt învinse de El, așa cum toată liturgia acestei perioade pascale ne vestește plină de veselie. Dat fiind că Isus a înviat, totul este condus în această definitivitate; chiar și moartea e învinsă, deja acum și pentru totdeauna.

b. Prezența Sa recunoscută în credință transfigurează prezentul și viitorul

Acest prezent în care El este, ca Prezență în jurul căreia totul se rânduiește într-un sens nou și sacru, ne face să fim siguri, deci, de ziua de mâine. Iată diferența dintre privirea spre viitor a omului care are această structură de dorință, dar care nu l-a întâlnit pe Cristos, și cel care a primit *marele har*. Spune don Giussani: „Ce face viața creștină? Te face să trăiești prezentul cu o asemenea atenție față de toate lucrurile din prezent, încât începi să fii atent chiar și la marea din fața ta, și vezi la linia orizontului mării, un punctuleț; și nu e o navă care pleacă, e o navă care vine. E destinul care sosește; și e o zi foarte importantă ziua în care îți dai seama de punctulețul ăla care e destinul ce sosește, ca pentru Cristofor Columb: a fost o zi importantă ziua în care a început să întrezărească o mică fâșie de pământ”.⁶¹ De aceea așteptarea viitorului e lipsită de incertitudini: chiar dacă încă nu-l cunoști, știi că destinul e cert și bun, pentru că e în mâinile Celui care te iubește.

3. Prezența Sa însuțește tentativele noastre

Să revenim la sinteza din *Si può (veramente?! vivere così?)*, care continuă așa: „*Trei*. El, de aceea, trebuie să ajungă să determine toate tentati-

⁶¹ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 183.

vele în care speranța umană – este motorul, speranța! – caută experiența supremă, ultimă, care face de o sută de ori mai fascinante anticipațiile care sunt obișnuitele experiențe umane. O capacitate de familiaritate sau de a fi dispuși să-l iubim pe Cristos, o intensificare a valorii muncii, o înțelegere a afecțiunii, un protagonism istoric ca creație a poporului lui Dumnezeu: acestea sunt consecințele”.⁶²

De asta poți fi atent la toate lucrurile din prezent și disponibil față de ceea ce provine de la Mister; și orice formă ar avea, în fond știi că este binele pentru tine. El deține istoria și noi de asemeni deținem prezentul într-o posesie care ne-a fost dată deja. Accentul este pe acest participiu: dată. Cristos îmi permite să dețin prezentul deoarece în prezent e El și, deci, în primirea conținutului prezentului ca dar al Său, îl posed cu adevărat (totul devine sacru) și sunt cert de ziua de mâine, oricum ar fi ea. Isus le promite apostolilor că vor deține realitatea prezentă și viitoare, pe deplin, la fel ca El, chiar că vor face lucruri mai mari decât El, după ce vor fi primit Spiritul Sfânt, așa cum afirmă în capitolul 14 al evangheliei lui Ioan: „Adevăr, adevăr vă spun, cine crede în mine va face și el lucrările pe care le fac eu și va face și mai mari decât acestea [înțelegeți? Va face și mai mari lucruri!], căci mă duc la Tatăl. Și orice veți cere în numele meu, voi face, pentru ca Tatăl să fie glorificat în Fiul. Dacă veți cere ceva în numele meu, eu voi face”.⁶³ În certitudinea legată de El devenim protagoniști ai unei vieți noi care pătrunde în tot, dar speranța noastră e mereu doar El. În *Se poate trăi așa?*, don Giussani citează episodul apostolilor în capitolul 6, evanghelia după Ioan, când, în sinagoga de la Capernaum, Isus le spune că vor trebui să mănânce carnea sa și să bea sângele său și toți pleacă crezându-l nebun. Atunci îi întreabă pe ai săi, care au rămas acolo chiar dacă nu înțelegeau: „Vreți să plecați și voi?”; Petru ia cuvântul în numele tuturor și răspunde: „Dar dacă plecăm de la tine, unde să mergem?”.⁶⁴ Comentează Giussani: „Pe ce se baza speranța pe care o aveau Petru, Ioan, Andrei în Isus? Pentru ei Isus era unul căruia îi ziceau „tu”, era o Prezență: [...] acceptau să aparțină aceluia om care era fundamentul certitudinii lor pentru viitor”.⁶⁵ Tocmai enormitatea prezenței Sale este cea care ne face certți de viitor.

⁶² L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 266.

⁶³ In 14,12-14.

⁶⁴ Cfr. In 6.

⁶⁵ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 183-184.

Aș putea povesti aproape de asta ceva din experiența mea, din plecarea mea în Peru în urmă cu douăzeci și trei de ani, sau ceva din numirea mea de episcop, de anul trecut. În ambele cazuri, au fost alegeri importante, care au implicat o „ardere a navelor” – ca să folosesc o imagine adecvată, inclusiv pentru că e ceea ce a făcut Hernán Cortés atunci când a ajuns în America, a ars navele cu care ajunsese acolo, ca legământ că nu se va mai întoarce niciodată înapoi –, întrucât era vorba despre a spune „da” unei schimbări totale de viață – nu era un proiect al meu, chiar din contră, sincer să fiu, chiar cu o zi înainte de a mi se fi cerut disponibilitatea să plec, nici nu mă gândeam la așa ceva – pe care am primit-o cu brațele deschise și am acceptat-o nu pentru că știam ce urma să se întâmple, ci pentru că recunoșteam că pasul acela era și este dar care provine de la Isus și, deci, puteam paria, risca. Știi pe mâinile Cui te încredințezi și în mâinile Cui încredințezi viitorul tău, pe care nu-l cunoști și nici măcar nu ți-l poți închipui, dar știi că este modul în care El te face să mergi spre o plinătate, spre destin.

Ziua de dinainte să mi se propună să plec în Peru – fusesem numit recent paroh la Coverciano (un cartier renumit din Florența; printre altele, atunci când Arhiepiscopul mi-a zis: „Te trimit paroh în Coverciano”, aproape că mi-a fost rușine, fiindcă primul lucru care mi-a trecut prin cap a fost acesta: „Parohia e la cinci sute de metri de stadion!”), mi se părea că am o viață împlinită și chiar bună. Reconsiderând-o apoi, când eram deja la Lima, mi-am dat seama ce salt de calitate în conștiința de Cristos, și deci în conștiința de mine însumi! Și ce har de înțelegere înștită a carismei, căreia deja îi aparțineam (eu am întâlnit mișcarea la șaisprezece ani), dar din care nu vedeam decât vârful aisbergului! Ce forță de noutate și ce intensitate de viață urma să primesc în marea istorie a mișcării din America Latină, care cu o zi înainte nu avusese aproape nicio legătură cu mine, decât că cântam „Seară roșiatică, Belo Horizonte, ochii mei nu te-au privit niciodată...”⁶⁶ Mă gândisem mereu că nu aș fi putut să trăiesc într-un loc din care să nu se vadă Cupola Domului din Florența, atât de mult eram și sunt atașat de orașul meu. Și, în schimb, de atunci aventura e cea care continuă să repună în discuție și în mișcare credința mea.

Același lucru s-a întâmplat anul trecut: mă simțeam deja pus în discuție, dar cumva și mulțumit cu noua mea situație: eram paroh la Florența, renunșasem de ceva vreme la diferitele sarcini diecezane care îmi fuseseră

⁶⁶ R. Ronza, „Rossa sera” [„Seara roșiatică”, n. tr.], în *Canti*, op. cit., p. 266.

încredințate anii precedenți (și care un pic mă apăsaseră, sincer să zic), pentru că Arhiepiscopul meu, cardinalul Betori, mă lăsase liber pentru noua îndatorire – care îmi fusese atribuită din august 2022 –, aceea de responsabil al regiunii America Latină a Fraternității noastre. Era o altă provocare enormă. Îmi aduc aminte că stabilisem o întâlnire cu Davide pentru că, după o călătorie în Argentina, unde exista posibilitatea foarte concretă a unui serviciu eclezial, mă gândeam că poate ar fi fost util să merg să locuiesc acolo. Printre altele, în ultimul colocviu pe care-l avusesem cu el, Arhiepiscopul meu îmi spusese: „Dacă poți, rămâi paroh aici...”. Evident, acel „dacă poți, rămâi” eu îl interpretasem ca un „dacă vrei, poți să pleci”.

Dar, sosi ziua de luni înainte de Crăciun, 2022: văzând pe monitorul celularului un număr de Roma, credeam că erau apeluri publicitare și închisesem telefonul de două ori. La al treilea apel am răspuns și era Nunțiul apostolic! Mă căuta să-mi comunice numirea de Episcop de San Miniato. Un nou salt pe care l-am acceptat, știind foarte bine că era vorba de o responsabilitate care mă speria datorită răutății mele și a josniciei mele obiective. Dar, cum aș fi putut spune „nu”? Chiar dacă sunt un „tântălău oarecare” (pentru cei care nu știu florentina, înseamnă un „prostalău oarecare”), am avut încredere. Pe de altă parte, Nunțiul m-a întrebat: „Ce-i răspunzi Papei?”. Oare aș fi putut să-i spun „nu” Papei? Încă o dată am avut încredere în El. Dar, în acest caz, *upgrade*-ul nu a constat *tout court* în darul sacramentului, complet harul Său, ci se extinde în provocarea – pe care de atunci o trăiesc în fiecare zi – conștiinței mele de Cristos, în identificarea cu El, la care sunt chemat fără spațiu de interpretare. Printre altele, raportul meu cu America Latină a continuat – și acesta era un aspect de neînchipuit pentru mine – după numirea de Episcop. Considerasem imediat scontat că s-ar fi terminat implicarea mea în America Latină. Dar, în dialogul deja programat cu Davide, care dobândise alte conținuturi, evident, mi-a zis: „De ce nu poți continua?”, eu am întins mâinile și am zis: „Trebuie să-l întreb pe Nunțiul apostolic, pe Episcopul meu și pe Președintele CEI [Conferința Episcopală Italiană, n. tr.], cardinalul Zuppi”. Pe neașteptate toți trei – încă nu eram consacrat Episcop – mi-au zis să continui. Atunci am acceptat, pentru că am făcut experiența faptului că disponibilitatea este pentru însuțit, care apoi s-a tradus – neputând merge eu frecvent în America Latină – într-o conducere comunională cu Fernando din Argentina, Stefania din Ecuador, Oliviero din Mexic și alții. A început un mod nou de a conduce experiența

mișcării datorită creșterii responsabilității lor. O conducere comunională care, de exemplu, s-a exprimat în Assembly care a avut loc în martie, în Brazilia, cu toți responsabili Americii Latine, și care a fost ceva spectaculos. Acest pas superb nu s-a întâmplat datorită unui proiect ideologic, ci ascultând de condițiile date. Oricum, este experiența unei vieți întregi (un mar har) care confirmă că, spunându-i „da” lui Isus care deține istoria, promisiunea se împlinesce și destinul devine mereu tot mai aproape, vine în întâmpinarea noastră.

4. „Doar El există”

Continuă don Giussani: „*Patru*. Greșeala rămâne ca durere, nu este o obiecție [și citează celebra frază a lui *Miguel Mañara*]: «Toate astea n-au existat niciodată: doar El există». Realmente, gândirea, inima ... toată capacitatea noastră de relații, aproape pe nesimțite, țintesc la Cristos”. Nu e, cum să zic, o scuză ieftină. „Doar El există”⁶⁷ înseamnă că nici măcar păcatul nu mai este o obiecție. Spune, de fapt, Giussani. „«Doar El există». Nu numai că nu este excluderea tatălui meu și a mamei mele, ci este înălțarea, în înflăcărea lui Cristos, a tatălui meu și a mamei mele; tatăl meu și mama mea intră cu El, în figura sa; persoana cea mai iubită intră în figura sa, în inima, în centrul figurii sale”⁶⁸ adică devine semn, cale. Putem regăsi totul în unicitatea prezenței Sale totalizatoare.

Nu ne ascunde, don Giussani, că această speranță trăită este un drum pentru a deține un bine dificil. Și acest „Doar El există” al lui *Miguel Mañara* nu înseamnă a trece peste răul nostru fără judecată, să trecem de răul nostru care i se opune lui Cristos (ba dimpotrivă, vă amintiți de *Miguel Mañara* cât de închis era în remușcarea pentru răul făcut, în conștiința răutății sale intrinseci, care nu reușește să se simtă iertat? Lui i se spun aceste cuvinte pentru că nu reușea să iasă din anxietatea datorată răului făcut), ci este promisiunea că durerea și remușcarea pentru păcat sunt introducerea în recunoștință, care apoi ne face să ajungem să descoperim că Cristos este totul și că putem regăsi totul în unicitatea prezenței Sale totalizatoare.

Păcatul rămâne și doare, dar devine și el strigăt către îndurarea Sa infinită.

⁶⁷ Cfr. O.V. Milosz, *Miguel Mañara*, Jaca Book, Milano 2010, p. 49.

⁶⁸ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 266-267.

Acest lucru, ne amintește don Giussani, presupune să fim răbdători. „Prin răbdarea voastră veți dobândi sufletele voastre”, spune Isus în Evanghelia lui Luca.⁶⁹ Și descrie răbdarea astfel: „Răbdarea este capacitatea de a purta totul cu acel curaj rațional de a nu renega nimic, de a nu uita nimic și – atenție ! – de a nu refuza nimic”.⁷⁰ Și este acea răbdare de a rămâne pe drumul pe care ni-l dă Cristos, în compania care ni-l face prezent: „Rămâneți în mine”.⁷¹ Răbdarea este acest a rămâne prinși de El, de a reveni la El, după greșeală, de a-i cere Lui iertarea și de a se repune pe drum urmându-L pe El. De aceea, cât de important e să rămânem prinși de semnele prezenței Sale care ne schimbă, prinși de această companie, prinși de Sacramente, de spovada frecventă, în care primim iertarea Sa, prinși de Liturghie și de euharistie, în care El se dă pe Sine însuși.

„Rămâneți în mine”. Rămâne greutatea, păcatul, trădarea, dar își pierde capacitatea de a degrada, de a pune la pământ, de a ne îndepărta de Cristos. Cădem în continuare, ne îndepărtăm în continuare, ne amăgim în continuare că ceea ce ne închipuim noi, ceea ce ni se pare nouă, ceea ce gândim noi, împlinește dorința inimii. Păcatul rămâne păcat, dar pentru a ne uita din nou la El, pentru a-L striga pe El, pentru a reveni la El. Speranța are un secret, și este secretul Tatălui, al îndurării Sale, al iertării Sale care ne face să renaștem. Auziți cu ce cuvinte minunate o spune Péguy: „Ne întrebăm, ne spunem: Dar cum se întâmplă / Că această obârșie Speranță să curgă continuu, / Cum se poate să țâșnească la infinit, să licărească veșnic. [...] / Trebuie că există vreun secret acolo înăuntru. / Vreun mister. [...] / «Oameni buni, spune Dumnezeu, nu e nevoie de prea mare lucru.» / Taina ei nu e complicată. / Și secretul ei nu e deloc anevoios. [...] / Ci tocmai cu apele ei tulburi își face izvor de apă pură. / Și tocmai de asta nu rămâne niciodată fără apă. // Și tocmai și pentru asta ea este Speranță. [...] // Apă nouă cu apă folosită. // Izvoare cu apă veche. / Suflete proaspete cu suflete vechi. [...] // Cum reușește, cum poate, / Țsta, copiii, e secretul meu. / Fiindcă eu sunt Tatăl ei”.⁷²

Don Giussani comentează acest text în felul următor: „Să sperăm din nou după ce am greșit e un gest așa de mare încât marele poet Péguy definește acest fapt «misterul secret al speranței», căci iertarea răului este

⁶⁹ Cfr. Lc 21,19.

⁷⁰ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 200.

⁷¹ In 15,4.

⁷² C. Péguy, *I misteri*, op. cit., p. 254-255.

cu adevărat un mister. «Misterul secret al speranței care scoate apă pură din ape tulburi iar din sufletele vechi face suflete tinere»: este renașterea. Botezul e originea acestei renașteri, origine care acționează o sută de ani dacă cineva trăiește o sută e ani, o sută trei ani dacă cineva trăiește o sută trei ani, care acționează de 1.299 de ori dacă cineva a păcătuit de 1.299 de ori și de 10.003 de ori dacă cineva a făcut 10.003 de păcate”.⁷³ Îndurarea Sa, marele har.

5. Casa speranței

Dar această îndurare, această apă purificată, această renaștere a speranței are un loc, o casă, o companie vie, în care înflorește, așa cum cântă Claudio Chieffo în *Canzone del melograno*.⁷⁴

Don Giussani descrie acest lucru cu următoarele cuvinte: „*Cinci*. Locul acestui eveniment este o companie eclezială; eclezială adică alcătuită din oameni care stau împreună pentru asta: pentru Cristos. Compania noastră e doar prietenie. Compania noastră este doar prietenie și, cu urarea să devenim tot mai prieteni, mergem să mâncăm!”.⁷⁵ Așa încheia sinteza cărții *Si può (veramente?!) vivere così?*, dar noi trebuie să mai spunem ceva înainte să mergem la masă.

Biserica este acest loc, casa în care se reînsufletește speranța neconținut, locul construit de Isus pentru a ne ridica încontinuu pe drumul asiduu către destin, locul în care suntem priviți cu privirea lui Dumnezeu care ne *admira* înainte chiar de a ne naște. Este locul în care El ne iubește în slăbiciunea noastră și în care suntem repuși pe picioare de către harul sacramentelor și de către compania cotidiană a „norului de martori”⁷⁶ cu care ne împresoară. În Biserică, în compania noastră, alcătuită prin harul Său de către umanitatea noastră sărmană și păcătoasă, este Prezența lui Dumnezeu care ne mântuiește de rău și de moarte.

De aceea trebuie să privim prietenia noastră ca pe un lucru *sacru*, de care Cristos vrea să se servească pentru a le arăta tuturor chipul Său. Așa o privește Papa, care, în scrisoarea din 30 ianuarie a.c. ne-a scris: „Îi sunt

⁷³ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 203.

⁷⁴ C. Chieffo, „Canzone del melograno” [„Cântecul rodului”, n. tr.], în P. Scaglione, *La mia voce e le Tue parole [Vocea mea, cuvintele Tale, n. tr.]*, Ares, Milano 2006, p. 268.

⁷⁵ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così?*, op. cit., p. 267.

⁷⁶ Cfr. M-G. Lepori, *Cu ochii ațintiți la Isus, origine și desăvârșire a credinței*, supl. *Tracce*, n. 5/2023, p. 28-29.

recunoscător Domnului pentru vitalitatea pe care mișcarea o demonstrează încontinuu în acțiunea sa de evanghelizare și de caritate față de bărbații și femeile zilelor noastre”. Și ne-a spus de asemeni că această vitalitate are nevoie de unitatea noastră, pe care a numit-o „protectoare al fecundității carismei”.⁷⁷ Unitatea este un dar, deoarece un Altul ne-a făcut să fim un singur lucru. El ne-a făcut „una”. În *De ce Biserica*,⁷⁸ don Giussani reia trei texte ale sfântului Paul pe care îmi permit să le citez: „Căci toți sunteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Cristos Isus. Toți câți ați fostbotezați în Cristos v-ați îmbrăcat în Cristos. Așadar, nu mai este nici iudeu, nici grec, nici sclav, nici [om] liber, nici bărbat și nici femeie: voi toți sunteți una în Cristos Isus. Iar dacă voi sunteți ai lui Cristos, atunci sunteți descendența lui Abraham, moștenitori după promisiune”.⁷⁹ De câte ori don Giussani n-a insistat fix pe acest punct!? „Voi toți sunteți una”, adică un singur lucru, o singură persoană, „în Cristos Isus”. „Unde nu mai este nici grec, nici iudeu, nici circumcizie, nici necircumcizie, nici barbar, nici scit, nici sclav, nici liber, ci Cristos care este totul în toate.”⁸⁰ „Căci noi toți am fostbotezați într-un singur Spirit spre a fi un [singur] trup, fie iudei, fie greci, fie sclavi, fie liberi, și toți am fost adăpați într-un singur Spirit.”⁸¹

Unitatea noastră, în unitatea mare a Bisericii, este calea, este precum albia râului care duce la destin, la gura de vărsare, la Cristos, la Cel care împlinește așteptarea și speranța. Șuvoiul de viață nouă care prin don Giussani a ajuns la noi și ne generează încontinuu, prin pur har al Domnului, este acest loc concret, această *casă a speranței*. În Biserică, în mișcare, există niște case, niște lăcașuri: casele *Memores Domini*, casele familiilor noastre, casele care sunt grupurile noastre de Fraternitate, chemate să fie reflexie a singurei Biserici, în sens sacramental: așa cum fiecare ostie consacrată îl poartă pe însuși Isus, tot așa suntem împreună pentru a recunoaște între noi prezența Sa și pentru a ne ajuta s-o urmăm, să rămânem prinși de sursă, să curgem în albia acestei unități donate, dar care este de asemeni căutată și cerută.

În *De ce Biserica*, don Giussani vorbește astfel despre articularea între Biserica universală și comunitatea concretă în care cineva întâlnește

⁷⁷ Francisc, „Scrisoare adresată lui Davide Proserpi”, 30 ianuarie 2024, *Tracce*, n. 3/2024, p. 1.

⁷⁸ L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., p. 104-105.

⁷⁹ Gal 3,26-29.

⁸⁰ Col 3,11.

⁸¹ 1Cor 12,13.

și trăiește credința: „Modul de a învăța ce este Biserica în întregime este [...], să mergem până la capăt în experiența eclezială pe care am întâlnit-o, cu condiția ca această experiență să aibă caracteristicile adevăratei eclezialități. Pentru aceasta, ascultarea față de întreaga Biserică, dependența de ea, articularea cu ea, recunoașterea reciprocă a altor factori prezenți în cadrul vieții creștine sunt aspecte care definesc validitatea comunității. Altfel motivul pentru care se atribuie o valoare propriei adunări nu este misterul lui Isus Cristos care se comunică istoriei și lumii, ci ceva care i-a redus importanța. Pe de altă parte, Biserica în întregimea ei poate să se ivească din punct de vedere istoric doar într-un mod provizoriu, într-un loc determinat, într-un anumit cadru. Cum poate fi comunicat Isus Cristos într-un anume cadru dacă nu printr-un grup de creștini conștienți de apartenența lor autentică la însăși Biserica? Fără de ei Biserica în întregimea sa ar fi ca inexistentă în acel cadru: Biserica locală are valoare în măsura în care este parte a întregii Biserici, care fără de ea nu ar trăi concretețea sa istorică”.⁸²

În această articulare, ceea ce predomină ca atitudine concretă în fiecare dintre cei care fac parte din ea este iubirea pentru unitate și asta se hrănește din urmare: ascultarea față de păstori, spune Papa, și colaborarea „cu disponibilitate și sinceritate cu cei care sunt chemați să conducă mișcarea. Doar această ascultare, în mod continuu redescoperită și alimentată, va putea să asigure între voi o experiență tot mai bogată de viață creștină și reînnoirea prezenței voastre în lume, pentru binele întregii Biserici”.⁸³ Don Giussani povestește că mișcarea a început în momentul în care s-a declanșat unitatea cu acei copii pe care i-a întâlnit în Via Lamarmora la ieșirea de la școală, și pe care el a început să-i urmeze: nu pe ei, ci unitatea cu ei, pe Cel care se manifesta în ea. „Mișcarea fusese și era primul punct din care izvoră totul, pentru că pretindea apartenența mea. Adică, începând mișcarea, primul care era pus în joc eram eu. În consecință, atunci când am dat peste primii trei copii, pe stradă, după prima oră predată, după prima zi de învățământ la liceul Berchet, am mers acasă foarte preocupat de mine însumi: cu câtă responsabilitate, cu câtă autoconștiință, cu câtă implicare a sinelui meu trebuia să răspund și să corespund la ceea

⁸² L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., p. 117.

⁸³ Francisc, „Scrisoare adresată lui Davide Prospero”, op. cit., p. 1.

ce începeam să intuiesc vorbind cu ei! Înțelegeam că nu puteam să-ri revăd a doua zi fără să iau poziție în fața acestei dilatări a problemei: eu le aparțineam acelor trei copii; aparțineam nu lor, ci unității cu ei. Se întâmplase ceva.”⁸⁴

Urmarea, prin cerșirea lui Cristos – urmarea este a celor care cerșesc, cum spuneam ieri seară, adică a celor care nu au nimic de pretins, nimic de apărut –, este un drum. Asta ne face plini de acea *veselie naivă* care face din noi niște martori; ne face să fim tari în mărturie și, în același timp, fără pretenții, capabili să surprindem orice accent mărunț de adevăr în fiecare persoană pe care o întâlnim, pentru ca El, Isus, să fie cunoscut și iubit, și să ne poată salva pe noi și lumea. Suntem chemați, ar spune din nou Péguy, să „hrănim [...] / Cu carnea noastră și cu sângele nostru, / Cu inima noastră, / Cuvintele carnale, / Cuvintele veșnice, temporal și carnal rostite [...] să păstrăm vii în timp / Acele cuvinte rostite vii în timp”.⁸⁵

„Ești de fântână de nădejdi”: Maria și Biserica

Aș vrea să închei insistând pe analogia – subliniată de toată Tradiția – dintre Biserică (și compania noastră) și Fecioară. O fac înainte de toate cu ceea ce afirmă Péguy despre Fecioara Maria. Într-un interviu îngrijit de prietenul nostru Rafael Gerez, în *Encuentro Madrid* din 2021, Fabrice Hadjadj ne oferă cheia de interpretare: „Din punct de vedere teologic, speranța este cu siguranță virtutea care apare atunci când se articulează credința și caritatea, atunci când cerul și pământul, cel păcătos și cel sfânt, carnalitatea și puritatea se articulează. De aceea, în spatele fiecărui gând al său despre speranță, Péguy țese o splendidă meditație despre Fecioara Maria, carnală și pură. Aici, de fapt, se află dificultatea. E foarte ușor să fim doar în cer sau doar pe pământ. Dar greu este să fim la ambii poli; și să te uiți spre cer fără să fugi de pământ, altminteri ne vom trezi cu o religie care devine opiumul poporului. Dar nici să fim doar pe pământ, astfel încât, de exemplu, în numele realizării unei dreptăți pur

⁸⁴L. Giussani, „Appartenenza alla dimora come movimento verso l’unità della vita” [„Apartenența la lăcaș ca mișcare către unitatea vieții”, n. tr.], în *Litterae Communionis-Tracce*, 1/1997, p. III. Este vorba despre un text foarte interesant în care don Giussani povestește cum s-a născut mișcarea în el însuși.

⁸⁵C. Péguy, *I misteri*, op. cit., p. 211.

umane, oamenii ajung să distrugă totul, să smulgă totul, grâul bun și neghina deodată; e necesar să lăsăm spațiu judecății finale”.⁸⁶

Dar iată ce scrie Péguy: „Tuturor creaturilor le lipsește ceva. [...] / Celor care sunt carnale le lipsește clar să fie pure. [...] / Dar celor care sunt pure le lipsește clar să fie carnale. [...] // Iar ei dincontră nu-i lipsește nimic. / Decât cu adevărat să fie Dumnezeu însuși. [...] / (Dar asta e în ordinea firii.) // Pentru că fiind carnală ea e pură. / Dar, fiind pură, e și carnală”.⁸⁷

Péguy vede în această unitate paradoxală misiunea Mariei ca „siguranță a speranței noastre”. Dar dacă analogia e valabilă pentru Maria-Biserică, inclusiv în Biserică și în compania noastră se realizează coexistența paradoxală a purității și a carnalității. La fel ca lutul lui Luca della Robbia, din lucrarea *Vizita Mariei la Elisabeta*, modelată în 1445, prima statuie cu toată din lut vitrificat despre care se știe. Femeia bătrână se aruncă la picioarele Mariei care e atât de tânără, aproape o fetiță, pentru că e plină de har, harul care o umple deja; prezența lui Cristos se arată în această tinerețe infantilă și matură, plină de conștiința Misterului și plină de frumusețe: ea este fetița speranță. Plină de har: e fix imaginea a ceea ce este Biserica, a ceea ce suntem noi, mișcarea noastră. Giussani se ruga așa, în acel scurt mesaj, foarte frumos (unul dintre ultimele sale mesaje) cu ocazia Pelerinajului la Loreto pentru cei 50 de ani ai mișcării:

„«Oh, Fecioară, tu ești siguranța speranței noastre!» Aceasta este propoziția cea mai importantă pentru toată istoria Bisericii; în ea este cuprins tot creștinismul. «Tu ești siguranța speranței noastre» arată înflorirea lucrurilor. Fără Fecioară noi n-am putea fi siguri de viitor, pentru că siguranța viitorului ne vine de la Cristos: Misterul lui Dumnezeu care devine om. [...] Astfel, pentru noi, rugăciunea către Cristos coincide tot mai mult cu rugăciunea către Fecioară”.⁸⁸

Închei cu salutul pe care don Giussani l-a adresat participanților la Meetingul de la Rimini în 2002 – în acei ultimi ani ai săi, când cu fiecare

⁸⁶ Fabrice Hadjadj. *Una vida en clave de esperanza. Diálogo con Rafael Gerez Kraemer [O viață în cheia speranței. Dialog cu Rafael Gerez Kraemer, n. tr.]*, îngrijit de Carmen Giussani, Bookman, Madrid 2021, p. 65 (traducere a noastră).

⁸⁷ C. Péguy, *I misteri*, op. cit., p. 200.

⁸⁸ L. Giussani, „Pellegrinaggio a Loreto, 16 ottobre 2004. Nel cinquantesimo anniversario della nascita di Comunione e Liberazione” [„Pelerinaj la Loreto, 16 octombrie 2004. Cu ocazia a cincizeci de ani de la nașterea Comunione e Liberazione”, n. tr.], *Tracce*, n. 10/2004.

ocazie vorbea despre Maria⁸⁹ –: „Ești fântână de nădejdi: speranța este unica gară în care marele tren al veșniciei se oprește pentru o clipă. Ești izvor viu de speranță. Fără speranță, de fapt, nu există posibilitatea vieții. [...] Fie ca acest izvor viu de speranță să fie în fiecare dimineață – în fiecare dimineață – sensul vieții imediat cel mai incisiv și mai tenace care poate exista. Vă doresc să putem fi tovarăși, să ne simțim prieteni până în adâncul inimii chiar dacă nu ne cunoaștem în mod direct. Ne cunoaștem indirect, dar e mai mult decât dacă ne-am cunoaște direct. Izvor viu, Maică Fecioară, termen fix al veșnicului sfat. Ce lucru măreț! Să spun asta după șaptezeci de ani e într-adevăr impresionant. E evident că nu există nimic sigur pe lume decât asta. Ciao și iertați-mi îndrăzneala!”⁹⁰
Să o iertați și pe a mea!

Regina coeli

⁸⁹ Amintim faptul că în ediția din 2003 a *De ce Biserica*, a dorit să adauge un capitol concluziv despre Maria, origine și model al Bisericii și al companiei noastre, în care, printre altele, citim: „Fecioara ne introduce în Mister, adică în sensul zilelor noastre, în semnificația timpului care se scurge; privirea ei ne îndrumă pe cale, exemplul ei ne educă, figura ei constituie proiectul țintei noastre. Mamă generoasă, ea generează pentru noi marea Prezență a lui Cristos. Suntem mângâiați, iertați, întăriți, hrăniți, îmbogățiți, investiți de acea Prezență care renaște din trupul Fecioarei. De aceea ei îi cerem în fiecare zi să ne facă părtași ai libertății ei, ai disponibilității ei, ai drumului ei” (L. Giussani, *De ce Biserica*, op. cit., p. 305-306).

⁹⁰ L. Giussani, „Fântână de nădejdi”, *Tracce*, n. 8/2002, p. 2-3.

Sâmbătă după-masa, 13 aprilie

Wolfgang Amadeus Mozart

Concert pentru pian în do minor n. 24, K 491 Pian, Clara Haskil

Orchestre des Concerts Lamoureux – Igor Markevitch “Spirto Gentil” n. 32, (Philips) Universal

■ A DOUA MEDITAȚIE Giovanni Paccosi

Bucuria celui sărac

Și în această după-amiază reluăm *Porta la speranza*, textul lui don Giussani pe care l-am citat de mai multe ori azi dimineață. Fragmentul concludiv se intitulează „Sublimul în viața de fiecare zi”.

„Există doi factori preciși de experiență pe care, oricine participă la comunitatea Bisericii [adică participă la locul în care Cristos devine prezent, făcând posibilă speranța noastră], trăind liturghia, îi experimentează: *siguranța și operativitatea*. O siguranță profund umilă, pentru că temelia ei nu se află în mine, ci în Unul care face totul fezabil. «In spem contra spem. Spes autem non confundit» [Sperând împotriva oricărei speranțe. Speranța apoi nu dezamăgește]. O operativitate care nu se reduce la anumite perioade de timp și nu coincide doar cu anumite acțiuni, ci cuprinde fiecare moment și răscumpără fiecare gest mai mărunț în utilitatea unei misiuni nobile. O operativitate care realizează sublimul în aparenta banalitate a celei mai meschine vieți.” Aici este apoi o frază splendidă: „Sublimul nu poate fi ceva cotidian, la fel ca vinul și apa?”⁹¹

Ce perspectivă entuziasmantă! Asta ne face să revenim la tot ceea ce am meditat azi dimineață, la certitudinea care se proiectează asupra viitorului tocmai în virtutea acestei familiarități cu *sublimul*, cu Misterul care, însă, devenit prezentă învăluie lucrurile obișnuite și le transformă în semn al sublimului însuși, conferindu-le o valoare *sacra*. Don Giussani concluzionează articolul rechemând la nevoia educației într-o speranță: „Pe acest pământ nu se poate aparține lui Cristos decât în speranță. De

⁹¹ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 161-162.

aceea prin educația întru speranță se pătrunde în experiența mântuirii”⁹². Dar cum e posibilă această educație?

Înainte să ne aruncăm să răspundem, deschid o mică paranteză. Dat fiind că am pomenit dimineață tema din această după amiază, cineva mi-a adus aminte cum, în *L'attrattiva Gesù*, don Giussani ne invită să ținem cont de două lucruri⁹³: pe de o parte de uimirea față de atractivitatea realității, a lucrurilor, care pune în mișcare dorința noastră, iar pe de altă parte, de sacrificiul necesar pentru educarea speranței noastre. Sacrificiul în sensul pe care-l menționam azi dimineață, pentru a face *sacru* orice lucru, recunoscut ca fiind semnul a ceea ce atrage mai mult decât lucrul însuși. Spuneam dimineață, gândiți-vă ce privire poate avea cineva care vede toate lucrurile, toate relațiile, toate persoanele ca fiind sacre, deoarece le recunoaște ca fiind locul în care se manifestă Misterul!

Deci, cum e posibilă educarea către speranță? Reluăm *Se poate trăi așa?* pentru a descoperi cum poate deveni experiența mântuirii conștiință a clipei, familiară ca pâinea și ca vinul.

Sentimentul care se naște în omul care trăiește în speranță este *încrederea*, dar – afirmă don Giussani – există un punct de trecere, un obstacol ce trebuie depășit, pentru a trăi această familiaritate prezentă plină de încredere cu privire la viitor. „De la speranță la încredere, piedica ce-ar putea să apară este aceea de a atribui certitudinea viitorului nostru anumitor lucruri pe care le avem deja: ca de pildă banii, sau părul, sau ochelarii de aur, sau prietenii, sau protecția din partea celor mari, sau talentul de a cânta, mușchii ... în funcție de toate versiunile și formele. Ce-ar putea împiedica încrederea [...] Ceea ce deținem, lucrurile în care ne punem încrederea; ceva ce deținem deja. Dar atunci înseamnă că e vorba de a nu avea, de a nu deține, cel puțin în felul acesta, ar fi vorba de a nu avea, iar virtutea care se ocupă de acest a nu avea este virtutea sărăciei.”⁹⁴

E posibil ca don Giussani, pentru a aborda o temă atât de esențială și controversată precum *sărăcia*, să menționeze ca obstacol în calea încrederii trăite niște fapte atât de mărunte, aproape derizorii, am spune? Poate împiedica *speranța* și sentimentul vital care decurge din ea, *încrederea*, atașamentul față de păr, de ochelarii de aur, de capacitatea

⁹² *Ibidem*, p. 162.

⁹³ Cfr. L. Giussani, *L'attrattiva Gesù* [*Atractiva Isus*, n. tr.], BUR, Milano 1999, p. 34-37.

⁹⁴ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 247-248.

de a cânta, atașamentul față de mușchi? Totuși acestea sunt exemplele pe care le dă. Sunt acele satisfacții, aparent derizorii, din care e alcătuită viața noastră de zi cu zi. Aproape că ni se face frică să ne gândim de câte lucruri ne putem atașa, cum putem să ne bazăm siguranța în posesiunea anumitor bunuri prezente pentru a privi spre viitor, și nu în certitudinea că El e prezent. A ne baza certitudinea pe o „anumită” posesie prezentă este o piedică în calea speranței: „Anumită înseamnă ceva fixat de noi, prevăzut de noi, ales din ceea ce ne este nouă mai comod, ales dintre acele lucruri care ne conving mai mult, ales dintre cele care ne fac mai înstăriți și deci ne conferă o siguranță economică”.⁹⁵ Speranța, ca certitudine asupra viitorului, provine din posesia lui Cristos, acum. Credința mă face să-l recunosc pe Cristos prezent acum, și de aceea sunt sigur de viitor. În schimb, a ne baza certitudinea pe o anumită posesie, pe faptul de a avea un anumit lucru, asta este un obstacol. Avem un lucru sau altul și atunci suntem cerți. Și pentru viitor, e la fel, vrem una sau alta și speranța se reduce la aceste lucruri. Aici ne aflăm în fața a ceva în care nu există *et-et* (cum s-ar zice: „Eu pot spera în Cristos și pot spera și în acea bunăstare economică”. „Eu pot spera în Cristos și să sper și în succes”), ci există doar *aut-aut*. Ne amintim foarte bine când Isus vorbește despre alternativa de a sluji pe Dumnezeu sau pe Mamona.⁹⁶ Inclusiv pentru că, adaugă don Giussani, orice lucru care nu e credința și în care îți bazezi certitudinea, nu durează, timpul îl mătură.

Aș vrea să fac o mențiune, care se referă la felul în care noi putem reduce în acest mod arbitrar până și apartenența noastră la Biserică și la carismă. De fapt, putem încredința certitudinea noastră asupra viitorului în mâinile unei imagini despre compania noastră pe care o definim noi, în mâinile unei interpretări de-ale noastre cu privire la ceea ce am întâlnit și în mâinile prezenței obiective a lui Cristos, în istoria concretă a carismei, așa acum ajunge la noi azi, în istoria concretă a drumului real pe care Biserica ni-l confirmă ca fiind prezența sigură a lui Cristos. Astfel că putem judeca inclusiv această istorie pe baza „părului, a ochelarilor de aur, pe talentul de a cânta” sau pe baza faptului că simțim anumite lucruri sau că nu le simțim, pe baza faptului că simțim o simpatie instinctivă sau nu... În loc să avem ceva ce încontinuu ne este dat, ce încontinuu primim, care nu este la che-

⁹⁵ *Ibidem*, p. 249.

⁹⁶ Cfr. Lc 16,13.

remul nostru, încredințăm certitudinea în mâinile a ceva ce putem strânge sau domina noi, un „*anumit* lucru”, așa cum îl vrem noi. Condiția pentru a ieși din șantajul acestor reducții ale credinței și ale speranței este sărăcia.

De la această abordare *din afară*, de la considerarea sărăciei ca fiind condiție pentru a nu fi reduși la măsura lucrurilor pe care ne bazăm, Giussani trece la conturarea temeliei valorii sărăciei: „Pe ce se bazează valoarea sărăciei? Pe certitudinea faptului că Dumnezeu e cel care împlinește; Cristos împlinește dorința care ți-o trezește: «Cel care a început în voi această lucrare bună o va duce la îndeplinire până în ziua lui Cristos Isus»”.⁹⁷

Certitudinea că El va împlini promisiunea ne face așadar liberi în fața lucrurilor: iată, de îndată menționat rodul imediat al sărăciei: *libertatea*.

„Nu ești sclavul a nimic, nu ești legat de nimic, nu ești subjugat de nimic [...]: ești liber. [...] Nu ești sclavul lucrurilor pe care le folosești, pentru că ești sclavul *doar* al Celui care îți dă certitudinea fericirii tale.”⁹⁸

Ieri seară, Davide cita episodul tânărului bogat, nu? În drama lui de a trebui să decidă la ce anume ținea cu adevărat ne regăsim un pic și noi. Totuși, tocmai recunoașterea faptului că numai Cristos este sursa acestei certitudini, ne eliberează. Dar această sărăcie, cât de mult ne costă! Cât de tare încercăm mereu s-o exorcizăm, relativizând-o, lăsând ca afecțiunea pentru lucruri să ne subjuge, și, astfel – așa cum se întâmplă mereu atunci când lăsăm să se strecoare o distanță, chiar și minimă, chiar și numai de un milimetru, față de ceea ce ni se propune – pierdem ce e mai bun.

În cartea lunii sugerată pentru luna februarie, adică acea biografie originală a sfântului Francisc scrisă de Chesterton,⁹⁹ el descrie sărăcia lui Francisc cu niște expresii paradoxale – cum o face întotdeauna –, dar foarte ilustrative.

Introduce descrierea prin definiția pe care Francisc a dat-o despre sine ca fiind un „*bufon al lui Dumnezeu*”. Și spune că răsturnarea de perspectivă, cu care la un moment dat Francisc a început să privească lumea, ar putea fi comparată cu modul în care o vede un acrobat care merge în mâini. „Fiecare scenă, la fel ca fiecare peisaj – spune Chesterton –, poate fi văzut mai clar și cu o mai mare prosepțime dacă e observat cu capul

⁹⁷ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 250.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 251.

⁹⁹ G.K. Chesterton, *Francesco d'Assisi. Raccontato alle donne e agli uomini di poca fede che lo hanno in simpatia* [*Francisc de Assisi. Povestit femeilor și bărbaților de slabă credință care îl simpatizează*, n. tr.], TS Edizioni, Milano 2023.

în jos.”¹⁰⁰ Răsturnarea misterioasă, care a avut loc în viața lui Francisc prin îmbrățișarea sărăciei ca mireasă, poate fi într-adevăr descrisă prin această imagine a lumii văzute cu capul în jos. Să vedem ce vrea să spună, pentru că poate imaginea acrobatului ne lasă un pic nelămuriți: „Dacă un om, de fapt, ar vedea lumea cu capul în jos, cu toți copacii și cu toate turnurile invers, ca și cum s-ar reflecta într-o baltă, un efect ar putea apărea în sinea sa, și anume acela de a accentua ideea de „dependență”. De fapt există o etimologie latină care subliniază că semnificația cuvântului „dependent” înseamnă „atârnat”. [...] Ideea e următoarea: în timp ce privirea obișnuită considera că marea imensitate a zidurilor, a fundațiilor masive ale turnurilor, cetatea de sus confereau o mai mare siguranță și o mai mare trăinicie orașului, în momentul în care imaginea a fost răsturnată, orașul apare dezarmat și lipsit de apărare. [...] În loc să fie mai degrabă mândru de trăinicia orașului său, el i-a fost recunoscător lui Dumnezeu Atotputernicul pentru că n-a lăsat să cadă orașul; și i-a mulțumit lui Dumnezeu că nu a respins întreg cosmosul ca pe un cristal enorm care e pe punctul de a se sparge în mii de stele căzătoare”. În acest punct, adaugă ceva impresionant: „Poate că sfântul Petru a văzut lumea așa, când a fost răstignit cu capul în jos”.¹⁰¹

Să vezi totul atârnat de iubirea Celui care ne oferă totul, care ni-l oferă acum. Sărăcia este, deci, acest mod de a sta în fața tuturor lucrurilor primindu-le cu recunoștință, fără pretenții. Spuneam dimineată că nimic nu are valoare decât în măsura în care este dar și semn al Unicului necesar, Cristos. Imaginea lui Chesterton e superbă: cineva care își dă seama că întreaga realitate – inclusiv totul din noi – în clipa aceasta iese din Dumnezeu care o generează, e atârnată de El. În paginile ce urmează, Chesterton dezvoltă aceste gânduri, făcându-ne să înțelegem că privirea „misticului” vede lucrurile în punctul lor de izvorâre din Dumnezeu, le vede în timp ce Dumnezeu le trage spre ființare. Spune, de exemplu: „Cine a văzut lumea întregă atârnată în aer prin harul lui Dumnezeu, a văzut adevărul; am putea spune, ce adevăr crud! Cine a primit în viziune propriul oraș cu capul în jos, de fapt i-a văzut adevărata față”.¹⁰²

Astfel Chesterton intuiește și ne arată rădăcina *bucuriei* franciscane, care este și caracteristica pe care don Giussani o subliniază ca fiind rodul

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 88.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 92-93.

¹⁰² *Ibidem*, p. 96-97.

cel mai frumos al sărăciei trăite: „Ar putea părea un paradox să spunem că un om ajunge cu bucurie să descopere că este datornic [...]. Infinitul creditor [pentru că este Dumnezeu care ne-a dat totul], în acest caz, împărtășește de fapt bucuria infinitului debitor, întrucât ei sunt reciproc, debitori și creditori. Cu alte cuvinte, datorie și dependență devin plăceri, atunci când sunt în prezența unei iubiri neprihănite”.¹⁰³

Bucuria, veselia lui Francisc, izvorăște din a ști că totul este har, dar care iese din iubirea neprihănită a lui Dumnezeu căruia ne încredințăm, fără rețineri. În acest sens, don Giussani observă: „Din libertatea față de lucruri, adusă cu sine de sărăcie, se naște un sentiment pe care nimeni nu-l are în afară de cei săraci, adică cei care nu își fixează speranța vieții în anumite lucruri alese de ei. [...] De la această libertate față de lucruri, care se naște din certitudinea faptului că Dumnezeu împlinește totul, izvorăște o altă caracteristică a sufletului sărac, și anume bucuria, pentru care figura sfântului Francisc este emblematică în istoria creștinismului”.¹⁰⁴

Să nu ai nimic de apărut, să primești totul în clipă, în certitudinea lui Cristos, te face bucurios. „Din credință se naște speranța, în speranță se află bucuria pentru că bucuria nu poate fi câștigată și trăită decât dacă avem certitudinea unui viitor.”¹⁰⁵ Bucurie, pentru că în timp ce recunosc că totul e dar – și fără această conștiință ar rămâne doar inconsistența tuturor lucrurilor, fiindcă lucrurile s-ar fărâmița în bucăți dacă nu mi-aș da seama că în această clipă Dumnezeu este cel care le susține și mă susține –, sunt sigur că viitorul este bun, că *ce e mai bun trebuie încă să se întâmple*, deoarece va fi modul prin care Dumnezeu va răspunde la dorința și la așteptarea care mă constituie. Și o va face, va răspunde prin forme imprevizibile, mereu noi, și sunt sigur, fără teamă pentru sacrificiul inevitabil, care devine condiție a unei conștiințe și mai clare că doar Dumnezeu ne e suficient. „*Quid animo satis?*”

„Așa cum spuneam în primul volum al *Școlii de comunitate*, citisem eu o carte despre franciscani în care, fiecare capitol începea cu un titlu. Într-unul din acele titluri la început era un Q – acel Q avea ca terminație a literei o pasăre mică, iar întrăuntru era silueta sfântului Francisc în fața soarelui care răsare: simbolul sensibilității umane a poporului nostru, a rasei noastre în fața celui mai frumos subiect al naturii: asta

¹⁰³ *Ibidem*, pp. 98-99.

¹⁰⁴ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 251-252.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 252.

e bucuria. Acea literă introducea o frază așezată la picioarele sfântului Francisc: «Quid animo satis?», ce-i este de-ajuns sufletului? De fapt, tocmai în această întrebare e cuprinsă expresia bucuriei – «Ce-i este de-ajuns sufletului?» - pentru că raportul dintre sfântul Francisc și fenomenul cel mai frumos al naturii era o perspectivă veșnică, o perspectivă în veșnicie, un semn al veșniciei. Astfel, în iubirea adevărată se află bucuria atâta vreme cât lipsește posesia. Nu degeaba vom spune, când o să vorbim despre virginitate, că înseamnă sărăcie, că este sărăcia la nivelul său extrem, și din acest motiv, dedicându-ne lui Dumnezeu în virginitate trebuie să dăm și banii, pentru că fără sărăcie nu există puritate a dedicării. [Îmi spunea cineva că ceea ce impresionează cel mai mult la ai noștri *Memores Domini* în Statele Unite nu e atât faptul că trăiesc virginitatea, cât faptul că pun banii la comun. În America pare imposibil așa ceva; și poate chiar și în familiile noastre uneori pare imposibil.] Într-o relație de iubire, de afecțiune, perspectiva veșniciei este cea care îi conferă bucurie și în timp ce îi conferă această bucurie, o eliberează și de condiționări: cu cât e mai prezentă în relație această detașare, cu atât relația e mai plină de bucurie. Aceasta nu vrea să epuizeze observarea și descrierea tuturor momentelor: poate fi o perioadă de început de mulțumire mai mare, dar este vorba de mulțumire, nu de bucurie; bucuria durează.¹⁰⁶

Cea de-a treia caracteristică a persoanei care trăiește sărăcia, în libertate, este că nu-i lipsește nimic, nu-ți lipsește nimic. „*Sărac e acel care e sigur de anumite lucruri mari*” și, deci, nu-i lipsește nimic, chiar dimpotrivă, ceea ce are, deține pentru a da mai departe. Don Giussani ajunge chiar să spună: „Afirmarea Altcuiva ca semnificație a sinelui nu înseamnă să dai cinci sute de lire la fondul comun, ci să dai totul, să dai în întregime tot sinele tău fondului comun”.¹⁰⁷ Afirmarea unui Altul, adică a marii Prezențe „va permite marea construcție a raportului tău cu femeia sau cu bărbatul; certitudinea cu privire la anumite lucruri mărețe care va permite arhitectura unei intervenții a tale în societate, care va permite muncii tale să se ridice în ochii tăi ca un lucru frumos, util”.¹⁰⁸ Dacă nu pentru asta, pentru ce altceva ar merita să trăim?

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 255.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 256-257.

¹⁰⁸ L. Giussani, *Certi di alcune grandi cose (1979-1981)* [*Siguri de anumite lucruri mari (1979-1981)*, n. tr.], BUR, Milano 2007, p. 386.

Ultima observație cu care don Giussani aprofundează tema sărăciei drept condiție a încrederii – care este sentimentul vieții ce se naște din speranță – precizează faptul că sărăcia este condiție inclusiv pentru acea detașare care este necesară pentru a putea cunoaște.

Cred că știm cu toții, cred, exemplul din *Sensul religios*, capitolul 12, în care vorbește despre distanța necesară pentru vederea un tablou, care, văzut de prea aproape ar părea doar o adunătură de pete și, în schimb, văzut de la distanța potrivită, se însufletește de frumusețe și armonie.¹⁰⁹

Și de această dată Giussani revine la sfântul Francisc și la acea frază impresionantă a sa: „După Dumnezeu și bolta cerească, Clara”. Comentarea așa: „O înflăcărare mai mare decât aceasta e greu de închipuit. Dar gândiți-vă la distanța care exista, din punct de vedere metric, metru zecimal. Într-adevăr nu e o problemă de măsură, ci în ultimă instanță de companie contextuală – obiectul, Clara, în ochii lui Francisc era așezat în marea companie a universului – nu este vorba de măsură, ci de companie și, la limita extremă, de iubire, adică de abandonare de sine, dăruire de sine. Este mai bine să spunem abandonare de sine deoarece clarifică ideea de dar; când dă, cineva își rezervă întotdeauna dreptul de a fi apreciat pentru că a dat, dreptul la recunoștință, și astfel face să se piardă totul; în timp ce abandonarea de sine, nu, omul este pur. Abandonarea de sine: cu cât cineva iubește mai mult, cu atât se abandonează mai mult pe sine însuși, îl afirmă doar pe celălalt”.¹¹⁰ În detașarea sărăciei e posibil să cunoști și să iubești.

În sărăcie, deci, nu mai ești atașat de lucruri, de persoane, pentru o siguranță a ta, ci doar în vederea destinului lor, și deci a binelui lor și al adevărului lor: „Cu cât iubirea este mai mare, cu atât devine mai ușor, mai lejer raportul”,¹¹¹ fără pretenții. Sărăcia te face să ai și să folosești lucrul ca și cum nu l-ai avea, ca și cum nu l-ai folosi. Această descriere a sărăciei e conținută în scrisoarea sfântului Paul către Corinteni: „Fraților, eu vă spun aceasta: timpul s-a scurtat. În rest, cei care au femeie să fie ca și cum nu ar avea, cei care plâng ca și cum nu ar plânge, cei care se bucură, ca și cum nu s-ar bucura, cei care cumpără, ca și cum nu ar poseda, cei care se folosesc de lumea aceasta, ca și cum nu s-ar folosi! Căci figura acestei lumi trece!”¹¹²

¹⁰⁹ Cfr. L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 191.

¹¹⁰ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 261.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 269.

¹¹² 1 Cor 7,29-31.

Încrederea: a fi suspendați deasupra unui plin

Ajuns aici, Giussani, în *Se poate trăi așa?*, folosește o imagine impresionantă, care ne face imediat să regândim expresiile lui Chesterton, la care am făcut referire adineaori. Renunțarea implicată în sărăcie pare că ne lasă aninați deasupra unui abis, fără să fim prinși de nimic, și, în schimb: „Sărăcia nu e destinată să ne lase într-un gol, ci sărăcia care se naște din speranță este destinată să întemeieze, să înflăcăreze, să sporească, să umple de încredere întreaga lume la care ochii noștri privesc cu aviditate. Rezultatul sărăciei care se naște din speranță se numește încredere, și e opusul suspendării într-un gol. Încrederea este contrariul suspendării într-un gol: *înseamnă a fi suspendați deasupra unui plin*”.¹¹³

Prezența pe care am descoperit-o în credință susține viața, acum și pentru totdeauna, și de aceea putem privi spre viitor încredințați (încredere [fiducia în italiană, n. tr.] vine din *fidere se alicui*, a se încrede [affidarsi în italiană, n. tr.]) în Altul, în mâna Lui, fără frică, până la desăvârșirea destinului.

a. Abandonarea

Încrederea, continuă don Giussani, este o *abandonare* ca cea a unui copil în brațele mamei. Așa cum a descris-o Péguy, abandonarea văzută din partea lui Dumnezeu, această abandonare este tipică speranței, și este forța omului: omul se abandonează și asta îl emoționează pe însuși Dumnezeu. *Speranța fetei* obține tot ceea ce vrea, așa cum fac copiii. „Ah, sunt foarte isteți ei, se prefac că nu fac nimic, / Bandiții, / Știu ei foarte bine ce fac, / Nevinovații. [...] / Cu aerul lor inocent; / Cu figura aia a lor de parcă nu ar ști nimic; / De a nu ști.”¹¹⁴ Observă Paolo Prosperi în textul *Mistero dei misteri. La speranza in Péguy* [*Taina tainelor. Speranța la Péguy*, n. tr.]: „În impresia pe care o lasă de a nu ști nimic, copilul știe ceea ce mai demult și adultul știa, dar a uitat. El știe puterea paradoxală a așteptării pure, a celui a cere care primește energia propriului elan nu din sentimentul propriului merit, ci din pura și cruda încredințare în gratuitatea unei iubiri care precedă orice merit”.¹¹⁵

¹¹³ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 270.

¹¹⁴ C. Péguy, *I misteri*, op. cit., p. 179.

¹¹⁵ P. Prosperi, *Mistero dei misteri. La speranza secondo Péguy* [*Taina tainelor. Speranța la Péguy*, n. tr.], Scholé-Morcelliana, Brescia 2023, p. 137.

Dumnezeu ne privește, ne „admiră cu iubire”, spuneam dimineată, așa cum face un tată cu copilul său, în momentul nostru de încredințare în mâinile Lui, aproape cu o pretenție care nu e pretenție, fiindcă nu se hrănește din imaginile noastre, ci doar din încrederea în El. E ca șiretenia copiilor, care știu că nu au niciun merit pe care să-l invoce și pot doar să se abandoneze. Să-l ascultăm din nou pe Péguy: „Copiii sunt creaturi noi. / Și ei, mai ales ei, ei în primul rând iau cu asalt cerul. / *Rapiunt*, răpesc. / Și ce forță binevenită și ce tandrețe a forței. / Cât de bucurosu suportă un tată / Cât de mult îi place să suporte violențele acestei forțe. / Îmbrățișările acestei duiosii. / Cât despre mine, spune Dumnezeu, nu cunosc nimic pe lumea asta care să fie la fel de frumos / ca un ștrengar de copil care stă la taclale cu bunul Dumnezeu / În fundul unei grădini. [...] / Un omuleț care-și povestește ofurile bunului Dumnezeu / În cel mai serios mod cu putință”.¹¹⁶ „Ferice copilărie! Tot corpul lor micuț, toată persoana lor mărunță, toate gesturile lor mici, sunt pline, dau pe dinafară, se revarsă de speranță. [...] / Voi, copiii îl imitați pe Isus. / Nu-l imitați. *Sunteți* niște copii Isus. [...] / În copilărie ajungem să fim Isus.”¹¹⁷

Abandonarea încrederii este cea a lui Isus în mâinile Tatălui, și aici înțelegem că a fi precum copiii nu e infantilism, ci înseamnă a se abandona în El, chiar și în situația sacrificiului, a pătimirii, a durerii, cu „vioiciunea naivă”, cu siguranța exprimată de Psalmul 131, tocmai „ca un copil înțărcat în brațele mamei sale”,¹¹⁸ fără a ști dinainte ce anume se va întâmpla, ci încrezător că cu Cristos se poate merge la capătul pământului fără teamă. Astfel trebuia să fie încrederea pe care apostolii o experimentau stând cu Isus. Observă don Giussani: „Semnul abandonului este ca și cum cuiva i-ar fi secat toate izvoarele orgoliului; nu mai este orgolios, îi este imposibil să mai fie orgolios pentru că nimic nu este al său, și totul devine al său dacă nu este al său”.¹¹⁹

¹¹⁶ C. Péguy, *I misteri*, op. cit., p. 388.

¹¹⁷ *Ibidem*, pp. 180-181.

¹¹⁸ „Doamne, eu nu am o inimă / îngâmfată, nici nu privesc cu trufie; nu umblu după lucruri prea mari / și prea înalte pentru mine. / Sufletul îmi este împăcat și liniștit, / ca un copil înțărcat / la [sânul] mamei sale. / Da, sufletul meu este în mine / ca un copil înțărcat / [în brațele mamei sale]. / Să nădărduiască Israel în Domnul, / de acum și până-n veac!” (Ps 131).

¹¹⁹ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 274.

b. „Orice pot în Cel care este forța mea”¹²⁰

Această abandonare în încredere nu dispare datorită trădării în care tot cădem. „Simon, mă iubești tu?”. Mai tare decât căderea noastră este îndurarea Sa, dacă-L privesc în față.

„Să nu complicăm lucrurile și să nu tindem la perfecțiune, ci să-l privesc în ochi pe Cristos [...]. Fără proiecte de perfecțiune, ci uită-te direct în ochii lui Cristos, privește pe cineva în ochi! Foarte simplu, foarte ușor ... dar foarte incomod, foarte incomod pentru că asta înseamnă că nu mai poți să te urmezi pe tine însuși. Fericirea înseamnă a-l urma pe un Altul. Desigur că să ne uităm în ochii lui Cristos și să nu ne facem proiecte de perfecțiune înseamnă să ne uităm în ochii lui Cristos dorind cu adevărat binele, dorind cu adevărat să fim adevărați, dorind cu adevărat să iubim: «dorindu-te cu adevărat, o, Doamne».”¹²¹

„Orice pot”, dar nu în sensul unei indolențe, care ne face să ne gândim că putem greși, pentru că oricum suntem recuperați – printre altele, asta ar fi o iluzie de scurtă durată, deoarece am fi absorbiți de însăși nepăsarea noastră –, ci, cu dorința adevărată de El, de a fi iertați de El.

Printre noi există și acest echivoc, datorită căruia putem spune că suntem în albia râului bun, care oricum mă duce cu el. Carras spunea: „Ce noroc avem noi, cei care l-am întâlnit pe Giussani!”. Efectiv este un mare noroc că l-am întâlnit pe Giussani, cel mai mare noroc, însă să ne lăsăm duși de curent, fără să ne dorim cu adevărat să ne schimbăm, ca și cum am urma de la distanță, pe termen lung, ajunge să ne obosească fără acea *vioiciune naivă*.

Pentru mine acest risc a devenit evident la Lima, în 2008, când a murit marele nostru prieten, Servul lui Dumnezeu, Andrea Aziani. Probabil mulți au citit cartea care a fost publicată despre el.¹²² Dat fiind că Dumnezeu ne arată îndurarea sa întotdeauna prin niște chipuri concrete, chipul concret al acestei companii, noi, toți cei care eram în fiecare zi martori ai sfințeniei sale reale, pline de îndurarea și de avântul de a propune cu care Andrea se dădea cu totul pe sine și cu care ne trata, ne simțeam aproape ca și cum am fi fost purtați pe umerii lui, chiar cu toate greșelile noastre. Puteam mereu să ne uităm la el, chiar mai mult, uitându-ne la el, ne pu-

¹²⁰ Cfr. Fil 4,13.

¹²¹ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 275.

¹²² G. Mereghetti - G.C. Peluso, *Andrea Aziani. Febbre di vita* [Andrea Aziani. Pasiune de viață, n. tr.], Itacalibri, Castel Bolognese 2023.

team întoarce să ne uităm unde se uita el, adică la mișcare, la Cristos. Dar uneori aceasta era o scuză pentru a nu ne asuma noi responsabilitatea de a deveni simpli ca el, încredințați lui Cristos ca el. Astfel că, atunci când a murit, și a murit dintr-o clipă în alta, scuzele noastre au dispărut cumva. Ne-am trezit un pic pierduți. Și acum? Cine ne va recupera din greșelile noastre? La cine ne vom uita? A fost o mare provocare, pentru că am fost nevoiți să recunoaștem că trebuia să facem un pas, nu în termeni de capacitate, ci în simplitatea și sinceritatea unei adevărate încrederi în chipul concret pe care Andrea îl privise întotdeauna, carisma, Biserica, Isus, cu acea puritate și totalitate (ca încrederea copiilor) pe care, în loc s-o invidiem, puteam începe s-o experimentăm și noi.

Péguy vorbește despre o libertate și despre o gratuitate de fii și nu de sclavi timorați în modul nostru de a-l privi pe Dumnezeu, care îi face plăcere lui Dumnezeu, de care Dumnezeu se bucură. Sunt niște pagini foarte frumoase pentru că arată statura umană care înflorește datorită speranței bazate pe Cristos, datorită încrederii pline de abandonare, datorită certitudinii fără fisuri cu privire la împlinirea promisiunii Sale.

„Oare poate fi ceva plăcut să fi iubit de niște sclavi? [...] / Odată ce ai gustat cum e să fi iubit în mod liber, servitutea nu mai are niciun gust. [...] // Așa cum libertatea lor este reflexia libertății mele, / Tot așa îmi place să găsesc în ei o anumită gratuitate, / Care să fie precum reflexia gratuității harului meu. [...] // Îmi place ca într-un anumit sens ei să se roage nu doar în mod liber, ci cumva cu gratuitate. / Îmi place să cadă în genunchi nu doar în mod liber, ci cumva cu gratuitate. [...] / Îmi place să iubească, spune la urmă Dumnezeu, nu doar în mod liber, ci cumva cu gratuitate.”¹²³

Este bucuria faptului de a se încredința, speranța în El, nu bucuria de a obține ceva, conform imaginii pe care o avem noi despre ceea ce cerem. Este bucuria sfântului Francisc care vede toate lucrurile în clipa izvorârii lor neîncetate din *plinul* care este Dumnezeu. A fi doriți și iubiți este descoperirea neconținută care face gratuită și liberă abandonarea noastră în mâinile lui Dumnezeu care ne conduce în viață.

¹²³ C. Péguy, *I misteri*, op. cit., p. 322, 327.

c. Din încredere izvorăște sărbătoarea, din sărbătoare izvorăște misiunea

Mai facem un pas! A fi iubiți, doriți, iertați în acest fel e o *sărbătoare*, chiar mai mult, deja în a privi chipul lui Isus începe sărbătoarea: „E sărbătoarea ce caracterizează fiecare trezire, fiecare dimineață, de fiecare dată când zici «O, Doamne», de fiecare dată când îl privești și spui «O, Doamne, iartă-mă»: e o sărbătoare, are loc o sărbătoare; încrederea e o asemenea stare de spirit încât, din orice atitudine a ta scoate la iveală o sărbătoare [este sărbătoarea fiului risipitor]. Dacă ai încredere, chiar și din toate slăbiciunile tale se naște o capacitate de izbândă alături de Cel care e forța ta, se naște o capacitate de izbândă care e îndrăzneala celor șapte sau opt discipoli care au fost primii ce l-au urmat. Erau șapte sau opt, și aveau deja – și își repetau – conștiința izbânzii asupra lumii, erau conștienți că sunt noul popor evreu: acela care va învinge lumea, pentru că erau cu El”¹²⁴

E ceea ce, cred eu, a făcut să se nască intuiția lui Anas exprimată în cântecul *La festa sta per cominciare* [*Sărbătoarea e pe cale să-nceapă*, n. tr.]: sărbătoare înseamnă să fii pe malul mării lui Dumnezeu, adică să nu fii propriul tău stăpân, ci abandonat în mâna Lui, încredințat Lui și planului Său. „Sărbătoarea e pe cale să-nceapă, / fugi, prietene și nu te opri! / Este sărbătoarea care marchează sfârșitul răului / pe malul mării lui Dumnezeu. [...] / Și pas după pas spre mare / totul e mai simplu și pe cale să-nceapă. / Nu simt nicio durere care să fie a mea, / sufăr de iubire și bucurie ca Dumnezeu.”¹²⁵ Nu mai există durerea mea, sacrificiul meu: există sacrificiul lui Isus și durerea lui Isus în mine. De aceea este sărbătoarea de a fi fost eliberați. Este sărbătoarea tatălui dată cu ocazia întoarcerii fiului risipitor.

Atunci sărbătoarea este *misiune*, pentru că înseamnă a aduce o prezență nouă, festivă în lume. O umanitate împlinită, care trăiește împrejurările dând totul, pentru ca El să fie recunoscut, pentru ca speranța care ne însuflețește să poată reanima speranța oamenilor. Vă amintiți, de la Ziua de început de an? „Din credință se naște misiunea.”¹²⁶

¹²⁴ L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, op. cit., p. 277.

¹²⁵ „La festa sta per cominciare” [, Sărbătoarea e pe cale să-nceapă”, n. tr.], text și muzică de Antonio Anastasio.

¹²⁶ „Dalla fede la missione” [,Din credință se naște misiunea”, n. tr.], în D. Prosperi, F. Cassese, „Credința, desăvârșire a rațiunii”, supl. *Tracce*, n. 10/2023, p. 14.

Am găsit un text din 1999, anexat la *Tracce* din decembrie, cu titlul „Jubileul și viața”, care mi se pare că ar putea fi util pentru a înțelege mișcarea în care ne lansează speranța. Spunea don Giussani: „În Guatemala, în timpul vizitei pastorale din martie 1983, Ioan Paul al II-lea a spus că Cristos este noua armă a unei lumi noi. Dar această speranță nu se bazează pe resursele mele sau pe resursele celui eu proiectat care sunt societatea, șefii, lucrurile pe care le creează omul; această nouă viață, această speranță e fondată pe această Prezență. În fond, credința înseamnă a recunoaște o Prezență, și a recunoaște această Prezență ne-aduce sufletul la loc de o mie de ori pe zi, în orice poziție ne-am găsi, chiar și în situație de moarte, și, deci, ne dă capacitatea de a ne deschide în fața celorlalți cu puritate, adică cu gratuitate. De aceea Cristos, Mântuitorul omului, nu contează doar pentru viața de dincolo, ci pentru viața de aici care e azi, viața de aici care este acest acum, care este peste o oră, în compania în care mă aflu, în compania în care voi fi; așadar această speranță nu are limite, îmbrățișează lumea. Prin natura sa această speranță este socială, prin esența sa nu există problemă sau nevoie sau situație umană de care să nu se simtă străpunsă și de care să nu se simtă vizată în mod pozitiv. Marea formulă dictată de sfântul Paul: „In spe contra spem”. De aceea creștinul este preponderent un om care se implică în contactul cu persoanele și cu lucrurile în orice context, chiar și în cel politic, deoarece această Prezență a mișcat apele imensei noastre, teribilei noastre, condiției noastre oribile, ale imensei noastre mlaștini de neputință, această Prezență a pătruns în ea și a mișcat totul, și aceste valuri merg până la marginile extreme, adică îmbrățișează omenirea până la cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Din acest motiv, nu mai este nimic care să-i fie străin clipei mele concrete; și atunci trăiesc clipele mele concretă cu o tentativă de iubire care se numește, în limbaj creștin, „ofertă”, pentru lumea întreagă. Această ofertă mă face să plâng de durere pentru meschinăria mea și mă deschide spre bucuria unei speranțe tocmai pentru că nu se sprijină pe mine, ci trece prin mine, se folosește de mine. Deci, și dacă sunt atât de meschin încât sunt în stare să dau extrem de puțin, dau acest puțin”.¹²⁷ Speranța fondată pe Cristos ne face să ne dorim ca totul să fie împresurat de prezența Sa, să reînnoiască speranța în lume.

În acest sens, vreau să dau un ultim citat din textul din 1961. Don Giussani vorbește despre „o operativitate care nu se reduce la anumi-

¹²⁷ L. Giussani, „Il Giubileo e la vita” [„Jubileul și viața”, n. tr.], *Tracce*, n. 11/1999, p. XII.

te perioade de timp și nu coincide doar cu anumite acțiuni, ci cuprinde fiecare moment și răscumpără fiecare gest mai mărunț în utilitatea unei misiuni nobile. O operativitate care realizează sublimul în aparenta banalitate a celei mai meschine vieți”.¹²⁸ O spunea în 1961! Nu e o chestiune de a face lucruri eclatante, ci ca totul să fie făcut abandonându-mă pe mine însumi în mâna Lui care face ca fiecare gest să fie „sublim” ca și cum m-aș oferi pe mine însumi lumii întregi. Să fim deci prezenți, în societate, în circumstanțele de zi cu zi, cu conștiința că ceea ce ne-a cucerit pe noi este pentru toți.

Misiunea trăiește și se realizează în apartenență, în unitatea noastră care ne susține să ducem privirea nouă asupra realității, privire care se naște din credință, până în concretețea contextelor zilnice. Să trăim ducând conștiința acestei unități, care nu este doar o conștiință interioară, în „banalitatea vieții” de fiecare zi! Să fim prezență în locurile vieții concrete, să oferim o prezență originală: nu înarmați cu un discurs, cu un proiect, ci capabili să judecăm și liberi să propunem o modalitate nouă și conștientă de a trăi pe care s-o riscăm în fiecare detaliu, o modalitate care ne implică total până în măduva oaselor.

Vă amintiți descrierea primilor creștini pe care o regăsim în *Scrisoare-as către Diognet*?¹²⁹ O altă lume în această lume: creștinii trăiesc în lume la fel ca toți ceilalți, se îmbracă la fel ca toată lumea, dar sunt începutul unei alte lumi în această lume. Vreau să vă citesc un fel de scrisoare către Diognet din zilele noastre. Este mărturia unui prieten brazilian, care descrie compania pe care o trăiește cu prietenii lui din mișcare: „Resimt în mine și în compania prietenilor care trăiesc credința cu mine anumite caracteristici foarte evidente. Pentru prietenii mei toate circumstanțele, fiecare dintre ele, au un sens, și pentru asta sunt persoane recunoscătoare pentru ceea ce se întâmplă, chiar și pentru suferințe. Au o privire atentă și plină de tandrețe față de celălalt, fiindcă celălalt este un semn al prezenței lui Cristos. Sunt răbdători, nu este nimic de care să se plângă sau pentru care să se supere, fiindcă rezultatul nu constă în propriile capacități, ci în Cristos. Și totul contribuie la relația cu El. Știu să ierte pentru că sunt conștienți de propriul păcat și de iertarea primită în fiecare greșeală. Au speranță pentru că știu că El vine și totul concură la asta. Sunt persoane care nu rămân neobservate în

¹²⁸ L. Giussani, *Porta la speranza*, op. cit., p. 161-162.

¹²⁹ *Scrisoare către Diognet*, cap. V. Textul în limba greacă se află în PG II, coll. 1167- 1186.

mediul de lucru, fiindcă dau mărturie despre o formă mai umană de a trăi, mărturia lor despre Cristos este forma lor de a trăi”.

Într-o *QuasiTischreden* spune don Giussani: „Cel care crede în Isus este cuprins de forța misterului lui Cristos, e dus în personalitatea Sa și astfel devin un singur trup, în sensul literal al cuvântului, iar acest corp se dilată, e destinat să se dilate, să fie rodnic”.¹³⁰ M-a impresionat să citesc aceste rânduri, pentru că arată rațiunile fiecărui lucru pe care-l spune. Și rațiunea, ați auzit, este conștiința prezenței lui Cristos, a iertării Sale, pentru că El este sensul tuturor lucrurilor. Iar cei care trăiesc din credință și experimentează speranța, se regăsesc a fi un singur lucru. Continuă don Giussani: „Raportul dintre Cristos și compania în care este prezent face ca această companie să fie rodnică: această companie e destinată să cuprindă lumea, să posede lumea”.¹³¹

Vă amintiți Ziua de început de an, când Davide făcea referire la cuvintele monseniorului Paolo Martinelli, vicarul apostolic din Arabia Saudită, când spunea că a fi misionari înseamnă a fi trimiși,¹³² a trăi o companie în realitate cu *conștiința de a fi trimiși*.

Don Giussani vorbește astfel despre acest aspect: „Când eram patru copilandri la liceul Berchet, aveam această convingere mult mai clară decât toată lumea de acum: că eram făcuți pentru a cuprinde lumea. Era atât de mare această convingere, încât, după doi ani, primii care terminau liceul cereau să plece în misiune. Și după doi ani am plecat în misiune: unicul caz de realitate misionară conceput, susținut – economic și ca persoane – de niște copii. Unicul caz din istorie, chiar dacă nimeni nu spune asta. [...] Această companie cu Cristos este destinată să fie rodnică, adică să pătrundă în toată lumea. Pe măsură ce se dilată, apare tot mai clar că ea constituie, în societatea umană, un popor: este un popor diferit; care percepe, concepe, judecă, iubește, decide și realizează lucrurile într-un mod diferit”.¹³³

Într-un alt text, subliniază că încrederea în Cel pe care l-am întâlnit Îl face să fie criteriu de înțelegere, de judecată și ideal concret al fiecărui gest.

¹³⁰ L. Giussani, *Una presenza che cambia* [O prezență care tasformă, n. tr.], BUR, Milano 2004, p. 368.

¹³¹ *Ivi*.

¹³² Cfr. „Din credință se naște misiunea”, în D. Prosperi, F. Cassese, «Credința, desăvârșire a rațiunii», op. cit., p. 14.

¹³³ L. Giussani, *Una presenza che cambia*, op. cit., p. 368.

Aici este documentată o concepție nouă despre viață și despre lume: „Idea principală, deci, este concepția omului: ce anume presupune schimbarea radicală pe care Cristos a adus-o în percepția, în imaginea, în sentimentul omului? Ce schimbare a adus în conceptul de minte, în conceptul de inimă, în conceptul de popor, în conceptul de responsabil al vieții unui popor, de șef și de conducător al unui popor? Dacă aceste lucruri sunt susținute să iasă la iveală, atunci cineva începe să dorească ca societatea să fie așa, atunci luptă în societate. [...] Lucrul cel mai important rămâne credința, dar o credință concepută, mobilizată în comparația cu lucrurile care se întâmplă, cu timpul și cu spațiul, cu tot ceea ce se realizează în ea. atunci cineva își extrage de acolo niște imagini noi pentru viitorul relațiilor sale cu iubita, cu copiii, cu soțul, cu ceilalți săteni sau cu alegerile politice. Speranța se naște dintr-o conștientizare dezvoltată a mesajului implicit al credinței (forța noastră a fost doar asta, doar asta!)”¹³⁴

O credință *concepută*: trebuie să ne ajutăm să judecăm, nu pentru a produce un discurs pe care să-l opunem celorlalți, ci pentru a descoperi mai mult originalitatea experienței noastre și pentru a o putea propune tuturor, plină de rațiuni. Ce ușurare pentru mine, dar cred că pentru voi toți, când am citit ultimele numere din *Tracce*, despre inteligența artificială, despre afectivitate și despre sfârșitul vieții! A privi complexitatea reală a problemelor actuale, cu încercarea de a da o judecată având în ochi Prezența care face posibilă speranța, arată că orice viață e demnă de a fi iubită; mă gândesc la mărturia persoanelor care trăiesc însoțindu-i pe cei ce se află în situațiile cele mai extreme de viață. E impresionant și emoționant să vezi ce privire diferită și mai umană se naște din această speranță. Mă gândesc și la mărturiile misiunii. Amintiți-vă ceea ce spune sfântul Petru în Prima Scrisoare: „Și cine vă va face rău, dacă sunteți zeloși pentru bine? Și chiar dacă veți suferi pentru dreptate, fericiți sunteți! Nu vă lăsați cuprinși de frică din cauza lor și nici să nu vă tulburați. Dimpotrivă, sfințiți-l pe Domnul Cristos în inimile voastre, gata oricând să dați răspuns oricui vă cere cont de speranța voastră, dar cu blândețe și bună cuviință, având o conștiință curată, ca tocmai în ceea ce sunteți calomniați să fie rușinați cei care bârfesc purtarea voastră bună în Cristos. Căci este mai bine să suferiți făcând binele, decât așa vrea Dumnezeu, decât făcând răul”¹³⁵

¹³⁴ L. Giussani, *Vivendo nella carne* [Trăind în trup, n. tr.], BUR, Milano 1998, p. 273-274.

¹³⁵ 1Pt 3,13-17.

„Cu blândețe și cu bună cuviință”, care se nasc din certitudinea, nu generică, ci verificată până la judecata despre împrejurările chiar și cele mai aparent banale, într-o adeziune radicală la Cristos care este sensul și orizontul tuturor lucrurilor.

Mărturia și misiunea au ca ultim orizont posibil inclusiv *martiriul*. În Peru, în mijlocul Anzilor, am avut ocazia să vizitez de mai multe ori mănăstirea franciscană din Ocopa, la 3400 de metri altitudine. În acel loc rătăcit printre munții foarte înalți, de unde coboară râurile care formează apoi fluviul Amazon, se află o bibliotecă ce conține 40.000 de volume. Asta pentru că acolo, timp de trei secole, s-au format frații care plecau apoi în misiune, coborând în pădurea amazoniană. În special este o sală în care frații păstrau memoria a aproape 90 de martiri, plecați de la Ocopa, care au coborât cu bărcile pe râurile pădurii și care nu s-au mai întors niciodată. Cu toate astea, datorită lor Amazonia din Peru este creștină. Mergeau doi câte doi și eventual întâlneau o comunitate nativă care-i primea sau erau uciși cu lovituri de sarbotană. Și atunci plecau alții. Spaniolii nu coborâseră niciodată în pădure, în timp ce frații plecau în aventură, fără arme, cerți doar de Cristos la care fiecare om era chemat, pentru că de Cristos aveau nevoie și acei bărbați și acele femei care trăiau și trăiesc în Amazonia. Am fost mișcat când am văzut acea sală și atunci când am aflat că, plecând spre nord, pe Río Mantaro, pe Río Ucayali, pe Huallaga și pe Marañon, marile râuri care se întâlnesc în fluviul Amazon, la un moment dat, s-au întâlnit cu iezuiții, care coborau din Cordilleras ai Columbiei. Ce rod aducea în mod imediat sacrificiul lor? Părea că nu aduce niciun rezultat, dar plantau o sămânță, poate chiar numai pregăteau terenul, cum scria marele iezuit Matteo Ricci apropo de misiunea sa în China. Vă citesc un fragment dintr-o scrisoare a sa care este spectaculoasă: „Cât despre ceea ce îmi cereți [era din zona Marche, așa că scria un pic în „marchegiană”], că ați vrea să aflați ceva lucruri noi de mare convertire din China, să știți că eu cu toți ceilalți care stăm aici, nu visăm nimic altceva nici ziua, nici noaptea, decât asta [să aibă loc convertiri importante]; și pentru asta stăm aici lăsându-ne patria și prietenii dragi, și ne-am îmbrăcat deja și ne-am încălțat cu haina Chinei, și nu vorbim, nici nu mâncăm, nici nu bem, nici nu locuim în casă decât cu costumul Chinei pe noi; dar nu vrea și Dumnezeu să se vadă mai multe roade ale numeroaselor noastre eforturi, [...] întrucât timpul pe care-l trăim în China nu e încă timpul recoltei, și nici al semănatului, ci al deschiderii pădurilor sălbatice și al luptei cu fiarele și șerpilor veninoși care

se află în ele. Alții vor veni prin harul Domnului și vor scrie despre convertiri și despre zelul creștinilor”.¹³⁶ Ce certitudine în modul de a răspunde unei sarcini, în sacrificarea a toate, a toate cu excepția bucuriei de a-și da viața pentru ca Cristos să fie cunoscut!

Dar oare vă dați seama? Mai este o scrisoare, citată în aceeași carte, în care povestește că niște delincvenți le atacaseră casa, furând totul și lăsându-l pe Ricci și pe confrății săi răniți. Poliția îi prinsese pe hoții respectivi și voiau să-i condamne la moarte. Atunci Matteo Ricci și ceilalți iezuiți au mers la tribunal ca să-i apere pe hoții aceia și au zis: „Pe noi nu ne interesează, nu-i omorâți!”. Și, în concluzie, nu i-au condamnat la moarte. Așa că au mers cu toții să îngenucheze în fața iezuiților spunând: „Noi nu am văzut niciodată pe cineva care, făcându-i se un asemenea rău cum vi s-a făcut vouă, să facă bine celor care au făcut răul. Ce este creștinismul?”.

Poate că noi nu suntem chemați să mergem ca ei (cine știe...? Eu nu mi-am imaginat niciodată că voi pleca), dar în mod cert suntem chemați să fim o prezență misioară cu unitatea noastră în care trăiește o altă umanitate, o altă lume în această lume.

Scrie sfântul Paul Romanilor: „Vă îndemn deci, fraților, pentru îndurarea lui Dumnezeu, să oferiți trupurile voastre ca jertfă vie, sfântă și plăcută lui Dumnezeu: acesta este cultul vostru spiritual. Nu vă conformați lumii acesteia, ci schimbați-vă prin înnoirea minții, ca să discerneți care este voința lui Dumnezeu, ce este bun, ce este plăcut, ce este desăvârșit! [...] Căci, după cum într-un singur trup sunt multe membre, însă nu toate membrele au aceeași funcție, tot așa noi, care suntem mulți, suntem un singur trup în Cristos și membre unii altora”.¹³⁷

A trăi misiunea, a fi prezență, e ceva posibil doar în unitatea organică a Bisericii, a companiei noastre: aș vrea să vă povestesc ceva despre marile meu prieten, don Paolo Borgia, cu care am împărțășit viața întreagă, de când, la 16 ani, în GS, nici măcar nu ne imaginam că vom intra la seminar (eram de aceeași vârstă și eram tot timpul împreună, ca cei trei mușchetari, cu Andrea Bellandi, care și-a descoperit vocația la preoție cu câțiva ani după și a venit după noi).

Don Paolo Borgia a venit în misiune cu mine în Peru în 2008 (eu eram acolo din 2001). A ajuns cu trei zile după moartea lui Andrea Aziani. Și

¹³⁶ A. Sergianni, *Cristo fra i cinesi, la figura di padre Matteo Ricci* [Cristos printre chinezi, figura părintelui Matteo Ricci, n. tr.], La Conchiglia di Santiago, San Miniato (Pisa) 2023, p. 57.

¹³⁷ Rm 12,1-2.4-5.

după ani foarte frumoși și realmente intensi, în 2014 a descoperit că suferă de SLA (scleroză laterală amiotrofică, n. tr.). În trei ani de la declanșarea bolii, l-am văzut pierzându-și în fiecare zi tot mai mult autonomia, însă fără să-și fi pierdut bucuria. La un moment dat, era în martie 2016, a trebuit să se întoarcă în Italia, unde m-am întors și eu în august, și am trăit cu el, în parohia de la Florența, ultimul an al vieții sale, el fiind deja imobil în cărucior, dar cu o privire mereu bucuroasă, cu o pasiune față de tot și față de toți și cu certitudinea, cum spunea el, că boala lui era „o vocație în vocație”, că era modul cu care Isus îi cerea să fie *și mai preot și mai misionar*. De fapt, casa noastră devenise un port de mare, în care în fiecare zi aveau loc întâlniri miraculoase. Uneori, era în casă femeia care gătea la noi și mergea și deschidea ușa, și intrau o grămadă de personaje, chiar și de televiziune, și femeia asta spunea: „Mi se pare că am fi la *Porta a porta!* (*Ușă în ușă*, emisiune tv, n. tr.)”. În acele două încăperi se respira lumea întreagă. „Ce e mai bun, trebuie încă să apară”, repetea deseori. Erau sute de persoane – literalmente sute – care veneau să stea cu el, pe rând. Și fiecare venea, de fapt, nu ca să-l ajute, ci ca să fie ajutat de speranța pe care o vedea în el. La două luni de la întoarcerea lui în Italia – eu eram încă în Peru – a mers la papa Francisc cu Andrea Bellandi. Și, când l-a salutat la sfârșitul unei întâlniri foarte intense, și Paolo i-a cerut să se roage ca să poată accepta în fiecare zi voința lui Dumnezeu, Papa i-a răspuns: „Nu, eu nu mă rog ca tu să accepți în fiecare zi voința lui Dumnezeu. Eu mă rog pentru ca tu să fii fericit acceptând în fiecare zi voința lui Dumnezeu!”. Aceste cuvinte Paolo le avea mereu în suflet și le-a trăit până în ultima clipă. Misionar din văgăuna camerei sale. Și noi, toți, cred, am văzut aceiași ochi bucuroși în mulți dintre noi, care, în boală și în context de moarte sunt martori ai speranței pentru toți. Astfel, cu speranța noastră vizibilă, cu unitatea noastră, care este forma cea mai frumoasă și mai măreață a acestei speranțe, răspundem mandatului lui Isus, participând la misiunea Sa pentru lume.

Pentru că, așa cum spune don Giussani în *Dall'utopia alla presenza* [*De la utopie la prezență*, n. tr.], „*Noutatea este prezența acestui eveniment de afecțiune nouă și de umanitate nouă, este prezența acestui început al lumii noi ce suntem noi*”.¹³⁸

¹³⁸ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza (1975-1978)* [*De la utopie, la prezență*, n. tr.], BUR, Milano 2006, p. 65.

Ca să închei, citesc alte două fragmente din acea memorabilă intervenție la Équipe a studenților din 1976.

„*Noutatea este prezența* drept conștientizare a faptului că purtăm „pe noi” ceva definitiv – o judecată definitivă despre lume, adevărul lumii și al umanului –, care se exprimă în unitatea noastră. Noutatea este prezența drept conștientizare a faptului că unitatea noastră este instrumentul pentru renașterea și pentru eliberarea lumii.” Și, mai mult: „Creștinii au fost închiși, martirizați, ținuți în întuneric pentru trei secole! Istoria nu e definitivă, în timpii ei, de către noi. Nouă ni se cere să trăim prezența: un credit total acordat Infinitului care a intrat în viața noastră și care se revelează imediat ca umanitate nouă, ca prietenie, comuniune. «Nu te teme, turmă mică, eu am învins lumea». «Aceasta este victoria care învinge lumea: credința noastră»”.¹³⁹ Din ea înflorește speranța noastră și speranța lumii.

Mulțumesc.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 65, 68.

SFÂNȚA LITURGHIE

Liturgia Sfintei Liturghii: Sâmbăta a II-a din săptămâna Paștelui: Fapte 6,1-7; Ps 32 (33); In 6,16-21

OMILIA EMINENȚEI SALE CARDINAL KEVIN JOSEPH FARRELL
PREFECT AL DICASTERULUI PENTRU LAICI, FAMILIE ȘI VIAȚĂ

Dragi frați și surori,

În bucuria timpului pascal și în contextul Exercițiilor voastre spirituale, avem bucuria de a trăi întâlnirea cu Domnul Isus prezent în Euharistie. Evanghelia pe care am ascultat-o ne vorbește tocmai despre această întâlnire.

După miracolul înmulțirii pâinilor, de la marea Tiberiadelor, Isus, pentru a evita mulțimea care voia să-l facă rege, se retrage singur pe munte (cfr. In 6,15). La căderea serii, după ce au așteptat îndelung, apostolii decid să pornească singuri în direcția Capernaum, orașul de origine al unora dintre ei, unde și Isus își stabilise șederea. Nu primesc o comandă de la Isus, așa cum se povestește în Evanghelia după Marcu (cfr. Mc 6,45), ei înșiși iau această inițiativă.

După ce au fost împreună cu Învățătorul și l-au ajutat să sature mulțimile, acum se creează o separație: Isus „urcă” pe munte, în timp ce discipolii „coboară” la lac (cfr. In 6,16). Tocmai în acest moment, pe drumul de întoarcere acasă, se regăsesc singuri, pe întuneric, în mijlocul „mării” Galileii, agitată de vântul puternic care se iscase.

În situația discipolilor putem să ne vedem pe noi înșine. „Succesele de la Tiberiade” sunt entuziasmante, dar nu durează pentru totdeauna! E nevoie apoi să revină la „normalitatea de la Capernaum”, acolo unde fiecare își are propria locuință, unde îi așteaptă familiile, unde au siguranța vieții. Și pentru a face asta trebuie să înfrunte din nou marea. Marea, în tradiția biblică, e deseori simbolul forțelor malefice pe care doar Dumnezeu le poate stăpâni pentru a-și salva poporul.

Deci, și noi – ca indivizi sau ca mișcare – în numeroasele noastre „reveniri la normalitate” după consolările spirituale, după succesele misionare, după bucuriile cele mai intense, și nouă ni se poate mereu întâmpla să experimentăm nu doar singurătatea și separarea de Învățător, ci și rezizirea forțelor răului, care par să ștergă toate momentele de har trăite. Ei bine, tocmai în momente de acest gen, are loc întâlnirea.

În această Evanghelie, sosirea lui Isus este o teofanie, este manifestarea prezenței însăși a lui Dumnezeu. Isus, de fapt, apare mergând pe ape, acțiune care în Vechiul Testament nu se regăsește niciodată ca fiind atribuită unui om, ci doar lui Dumnezeu, așa cum afirmă, de exemplu, cartea lui Iov: „Doar el (Dumnezeu) despică cerurile și umblă pe valurile mării” (Iov 9,8).

Atunci când Isus se manifestă în deplinătatea divinității sale, discipolii „au vrut să-l ia în barcă”, spune Evanghelia, și „imediat barca a atins malul”. Dacă marea reprezenta pericolul, pământul acum reprezintă siguranța. Chiar în clipa în care discipolii sunt dispuși să-l primească pe Isus, barca atinge uscatul: asta e la fel cu a spune că atunci când Isus este recunoscut în divinitatea sa, și, mai ales, atunci când este primită în propria viață prezența sa care salvează, imediat „se atinge pământul”, se trece de la tărâmul morții la cel al vieții.

Așa este întâlnirea cu Isus de fiecare dată. Este o întâlnire care aduce salvare, care sustrage viața din forța întunecată a disperării, a răului, a păcatului, a non-sensului. Este o întâlnire care ne conduce la „pământ stabil”, adică la certitudinea că viața se sprijină pe o temelie solidă fiindcă își are originile într-un act generator al lui Dumnezeu, este însoțită de ajutorul său patern și providențial și este orientată spre un destin bun. „Întoarcerea la Capernaum”, adică la normalitatea cotidiană, care pentru noi, la fel ca pentru Apostoli, riscă să se transforme într-o criză, datorită întâlnirii cu Isus este preschimbată: nu mai este revenirea la banalitatea unei existențe fără Dumnezeu, risipită în lucruri de mică însemnătate, ci este începutul unei noi faze a misiunii, care deschide spre noi haruri și spre noi revelații, așa cum povestește mai apoi Evanghelia.

Dragilor, această Evanghelie consolidează speranța noastră. Întâlnirea cu Isus care a iluminat și a dat sens vieții noastre nu rămâne un eveniment izolat în trecut. Nu! Are loc mereu din nou. Chiar și acum! Chiar și în aceste zile de Exerciții! Poate că unii dintre voi ați venit aici cu întuneric și singurătate în suflet, dar vă veți întoarce acasă cu lumina și cu bucuria comuniunii regăsite în Cristos. Biserica, comunitatea credincioșilor, este mediul „uman și divin”, dorit de Domnul, unde acest eveniment de har poate să se întâmple mereu. Și, în Biserică, tocmai carismele generate de Spiritul Sfânt sunt locul deosebit în care întâlnirea cu Cristos devine mai ușor accesibilă oamenilor.

Și carisma Comunione e Liberazione a fost dată de Dumnezeu Bisericii pentru ca oamenii să poată întâlni în nopțile existenței lor prezența

consolatoarea a lui Cristos. Carisma voastră, la fel ca altele în trecut, trebuie să facă să iasă din trecut și din uitare învierea lui Cristos Mântuitorul nostru și s-o facă experimentabilă pentru fiecare om și s-o apropie de acesta.

La acest țel înalt sunteți chemați toți și pentru asta ați primit o formare creștină. La asta vă îndeamnă carisma voastră. E de o importanță vitală, deci, să păstrați unitatea companiei spirituale pe care Spiritul Sfânt a creat-o între voi. În Evanghelie sunt descriși discipolii care împreună, ca un singur trup, îl primesc pe Isus în barcă. Și Sfântul Părinte, în ultima scrisoare pe care v-a adresat-o prin persoana Președintelui, v-a îndemnat să aveți grijă de unitate. Este un dar ce trebuie invocat în rugăciune și care trebuie realizat cu viața, practicând unitatea, punând pe locul doi dorința de afirmare de sine și a propriilor puncte de vedere, renunțând la identificarea carismei cu propriile convingeri sau, și mai rău, cu propria persoană, deoarece carisma este mereu mai mare decât o singură idee, e mereu mai mare decât un singur individ, este mereu mai mare decât o generație singură sau decât o singură perioadă istorică, și de ar fi aceea a începuturilor. Carisma este mereu mai mare chiar și decât fondatorul care a primit-o în folosul întregii Biserici.

Să-l implorăm așadar pe Domnul pentru ca, în aceste zile, să fiți cu toții consolati de o nouă întâlnire cu Cristos cel înviat și să fiți vestitori și purtători ai păcii în mijlocul numeroaselor conflicte și tensiuni care chinuie lumea. Să ne rugăm pentru ca Fraternitatea Comunione e Liberazione să rămână mereu un loc binecuvântat de descoperire a frumuseții credinței pentru mii de oameni și să fie păzită în unitatea ei pentru a duce înainte misiunea pe care Domnul i-o încredințează. Pentru toate acestea să invocăm ajutorul Mariei, Maica Speranței, protectoarea unității Bisericii.

Amin

ÎNAINTE DE BINECUVÂNTARE

Davide Prospero Eminentă, dați-mi voie să vă adresez mulțumirile noastre pline de afecțiune. Deja prezența dumneavoastră și cuvintele rostite la Exercițiile Fraternității de anul trecut au fost pentru noi un mare confort și un semn clar al certitudinii drumului nostru în Biserică, și ne-au susținut de asemeni în conștientizarea responsabilității la care suntem chemați pentru construirea locuinței comune. Și faptul că anul acesta ați

acceptat să reveniți, noi cunoscând inclusiv numeroasele dumneavoastră angajamente și solicitări care vin în acest moment deosebit al vieții Bisericii, pentru noi este o ulterioară susținere a speranței și a confirmării drumului pe care-l parcurgem, la fel ca citirea scrisorii Sfântului Părinte, pe care dumneavoastră ne-ați amintit-o în omilie. Și din noi, așa cum vă spuneam deja anul trecut, suntem la dispoziție, încă o dată, chiar și mai mult, suntem la dispoziție pentru toate nevoile pe care Biserica le consideră urgente în acest moment. Noi existăm doar pentru asta. Vă mulțumim, Eminență.

Cardinalul Farrell. Vreau mai ales să vă mulțumesc vouă, tuturor, pentru ascultarea plină de răbdare. Face parte din Exerciții să facem câte un mic sacrificiu. Iar azi pot atesta în fața întregii Biserici că voi toți ați făcut un mare sacrificiu ascultând italiana mea!

Vă aduc salutările Sfântului Părinte. Datorită numeroaselor chestiuni legate de îndatoririle mele de muncă pe lângă Sfântul Scaun mă întâlnesc deseori cu el și trebuie să recunosc că de fiecare dată, în întâlnirile noastre, mă întreabă: „Cum merge Fraternitatea Comunione e Liberazione?”. După această zi cu voi, mă pot întoarce la Roma și să-i spun că, anul acesta, mai mult de douăzeci de mii de persoane au fost la Exercițiile de la Rimini. Un număr într-adevăr mare! Chiar mai mare decât numărul celor prezenți la numeroasele audiențe de miercuri din Piața Sfântul Petru... nu știu ce reacție va avea când îi voi spune!

Vreau să vă mulțumesc din suflet pentru tot ceea ce faceți. Sunteți una dintre Mișcărilor, dintre cele pe care le cunosc, care azi e capabilă să facă auzită vocea a douăzeci de mii de persoane în societate. Sunteți cu adevărat un popor numeros! De aceea e foarte important ca toți să urmați, și să continuați să urmați, carisma lui don Giussani și să trăiți această carismă în situația concretă a lumii actuale.

Vă mulțumesc pentru tot ceea ce faceți în fiecare zi!

Duminică dimineața, 14 aprilie

Ludwig van Beethoven

*Triplu concert în do major pentru pian, vioară, violoncel și orchestră, op. 56 Beaux Arts Trio
Gewandhausorchester Leipzig – Kurt Masur Spirto Gentil 31, (Philips) Universal*

Angelus

Laude

■ ÎNTĂLNIREA DE ÎNTREBĂRI

Davide Prosperi. Bine, am ajuns la finalul acestui gest, care a fost cu siguranță un moment forte pentru drumul nostru din acest an. Cu tot ceea ce a presupus, așa cum de fapt ne-am spus de la început, în termeni de sacrificii – pentru că deplasările în multe cazuri au fost cu adevărat obositoare – am putut face experiența unei măsuri mai mari decât cea a noastră. Asta a fost vizibil pentru toți și ieri am auzit asta inclusiv din cuvintele cardinalului Farrell. Iar la cină a dorit să repete surpriza și uimirea de a fi văzut douăzeci de mii de persoane adunate aici, plus toți cei care urmăresc de acasă sau din alte locuri: s-a declarat foarte impresionat de faptul că ne-am adunat douăzeci de mii, toți împreună pentru niște Exerciții spirituale, în această modalitate, cu o liniște, cu o atenție, cu o participare care fac să se înțeleagă că gestul nu depinde doar de ceea ce se spune – oricât de important ar fi, evident – ci și de contribuția pe care fiecare dintre noi o aduce la acest gest.

Acesta este primul dat care, în revenirea noastră acasă, ne umple sufletul de bucurie și de certitudine.

Să începem această întâlnire de întrebări, don Giovanni!

Monseniorul Giovanni Paccosi. Au sosit foarte multe întrebări. Unii dintre noi le-au citit pe toate, identificând întrebările cele mai recurente și mai reprezentative.

„Legat de dorință, ai putea să aprofundezi diferența dintre a fi „vis” sau „semn”? Dorințele mărunte de fiecare zi sunt cu adevărat un ajutor pentru recunoașterea unicei dorințe profunde care ne definește? Mie mi se pare că sunt în contradicție.”

Paccosi. Îmi vine în minte o pagină foarte frumoasă, dintr-un dialog al lui don Giussani cu elevii de liceu – la care eu eram prezent cu un grup mare de GS de la Florența, în anii '90 – care a fost publicat cu titlul „Dincolo de zidul viselor” în *Realtà e giovinezza. La sfida* [Realitate și tinerețe. Provocarea, n. tr.].¹⁴⁰ Giussani face comparația dintre vis și dorință adevărată care duce la așteptare. Identifică dorința ca așteptare a unei împliniri mai mari cu cuvântul „ideal”. Nu citesc cuvintele lui don Giussani, dar vă invit să recitiți pentru că cred că sunt un ajutor foarte important.

În textul primei lecții pe care îl pregătisem, în punctul în care citam acel scurt fragment din Dante, pe care vi l-am citit, puneam față în față modul de a înțelege dorința a lui Dante și al lui Petrarca. Ar fi fost un pic cam lung să vorbim despre asta ieri, dar vreau să vă spun câte ceva în dimineața aceasta, pentru că mi se pare un ajutor pentru a înțelege cum speranța creștină s-a transformat într-o speranță bazată doar pe capacitățile omului.

În *Spe salvi*, Benedict al XVI-lea vorbește despre speranța în progres, în care putem să ne regăsim cu toții, fiindcă e cea care ne face să așteptăm noul model de celular, terminalul de ultimă generație, ca și cum dacă l-am avea ar fi cel mai tare lucru deziderabil. Printre altele, de exemplu, pe mine mă face să zâmbesc cum reclamele la mașini subliniază toate faptul că sunt conectate la rețea. De acord, dar mașina trebuie să aibă mai ales un motor bun, să stea bine pe șosea, să consume puțin! Azi, în schimb, progresul se măsoară prin conectarea la rețea! Benedict al XVI-lea vorbește despre progresul care, dacă este orientat spre bine, devine un ajutor pentru toți. Dar apoi spune un lucru foarte frumos: „Un progres adițional este posibil doar în domeniul material”, tehnic și științific, drept pentru care fiecare pornește de unde a ajuns cel de dinaintea sa. Deja cei din epoca medievală spuneau asta: „Noi suntem piticii pe spatulele unui uriaș, de aceea vedem până mai departe”.¹⁴¹ Dar progresul persoanei, al libertății persoanei nu are loc în acest fel: „În schimb, în contextul

¹⁴⁰ L. Giussani, *Realtà e giovinezza...*, op. cit., p. 57-70.

¹⁴¹ Cfr. Bernard de Chartres (XII sec.) în Giovanni di Salisbury, *Metalogicon*, III, 4.

conștientizării etice și a deciziei morale nu există o asemenea posibilitate de adăugare pentru simplul motiv că libertatea omului e mereu nouă și trebuie tot timpul, din nou să ia deciziile sale”,¹⁴² adică fiecare trebuie să reînceapă mereu de la început.

Iluzia de a ne baza speranța pe ceea ce produc mâinile noastre, care de fapt sunt niște vise, începe deja la finele Evului Mediu. Și în *De ce Biserica*, Giussani pune față în față pe Dante și Petrarca pentru a ne face să înțelegem cum se schimbă modul de a înțelege relația cu Dumnezeu tocmai pe baza chestiunii dorinței. Pe vremea când eram încă în Peru și predam la Universitate, încercasem să fac o comparație între anumite texte. De exemplu, pe lângă fragmentul despre „Sufletul naiv” pe care vi l-am citit ieri, în *Ospățul* Dante spune: „Dorința supremă a fiecărui lucru, și chiar înainte de natura dată, este revenirea la principiul ei”,¹⁴³ adică noi suntem făcuți cu dorința de a reveni la Dumnezeu, pentru că El ne-a creat, ne-a creat pentru Sine. Și la fel ca pelerinul – acest exemplu este foarte frumos – care merge pe o cale pe care n-a mai parcurs-o niciodată înainte, fiecare casă pe care o vede din depărtare speră să fie locul de cazare; și, când sosește acolo își dă seama că nu este, atunci se uită la o altă casă și crede că acolo e cazarea. Și așa, din casă în casă, la sfârșit ajunge cu adevărat la cazare. Așa e și sufletul nostru: de-abia ce apucă pe calea vieții – nouă și niciodată parcursă până atunci – își ridică ochii și vrea să ajungă la binele suprem, adică la Dumnezeu. Dar fiecare lucru pe care-l vede, crede că acela este binele pe care-l caută. Și cum cunoașterea sa primă este imperfectă – fiindcă nu are experiență și nu a fost educată – binele mărunț se pare mare și începe să dorească astfel de firmituri de bine. Așa vedem copiii care-și doresc extraordinar de tare un măr. Și apoi, mergând înainte, doresc o păsărică. Și apoi, tot înaintând, își doresc o haină frumoasă. Pe urmă un cal – fiecare am putea spune o motocicletă sau o mașină –. Și apoi o iubită. Și apoi o bogăție nu prea mare. Apoi una mai mare. Apoi una și mai mare. Și toate astea se întâmplă pentru că în niciunul din aceste lucruri nu găsește ceea ce caută. Și crede că găsește acel lucru mergând tot mai departe. Pentru că se poate vedea – spune Dante – că fiecare lucru pe care noi îl dorim stă în fața unui alt lucru. Și folosește imaginea unei piramide, în care acele „bine” intermediare merg

¹⁴² Benedict al XVI-lea, Scrisoare enciclică *Spe salvi*, n. 24.

¹⁴³ Dante Alighieri, *Ospățul*, IV, XII.

spre bază, care este Dumnezeu. Primul „bine” mai mic e ca și cum ar fi vârful piramidei, dar dat fiind că îl avem înaintea ochilor, nu ne permite să vedem tot restul. Pe urmă trecem la un „bine” mai mare, la unul și mai mare, la unul și mai mare, apoi la unul și mai mare, până ce ne dăm seama că ultimul deziderat este Dumnezeu, care este baza tuturor. Astfel, atunci când din vârf se merge spre bază, par tot mai mari dezideratele. Și acesta este motivul pentru care, mergând în viață, dorințele sunt tot mai mari, una după alta. Dar cât de frumos e că e așa!

Ca Dante, don Giussani spune că dorințele nu trebuie reduse, nu trebuie ascunse. Trebuie să ne dăm seama că sunt semne care trimit la unicul mare bine pentru care am fost creați, adică Dumnezeu. Și aici se află măreția. Îmi trecea prin minte în timp ce ascultam cântecul lui Anas – nu fusesem niciodată atent la asta – apostolii erau pe barcă la pescuit și nu prinseseră nimic, dar pe mal era Isus. Și acel Isus e ceea ce le umple inima. Speranța lor e acolo, pe mal, e El. La fel și noi suntem în mijlocul mării, dar speranța noastră este această Prezență în fața ochilor noștri: nu elimină drumul ce trebuie parcurs, ci este o sărbătoare, pentru că este în experiența noastră. Printre altele, însuși modul în care cântam acest cântec era o sărbătoare. Era sărbătoarea recunoașterii Prezenței care se află printre noi.

Dante înțelege încă dorința în chip creștin, ca semn. Figura lui Petrarca, în schimb, se poziționează la începutul procesului de „dezarticulare” care a schimbat cursul istoriei Occidentului. El percepe dorința ca fiind ceva care duce departe de Dumnezeu. Petrarca trăiește o „disociere” în iubirea pentru căutarea adevărului, a lui Dumnezeu. Laura îl face să descopere distanța dintre adevăr, pe care-l recunoaște teoretic, și pasiunea care-l atrage departe de el.

Este un sonet, pe care-l reproduc cu cuvinte proprii: dacă nu e iubire ceea ce simt, atunci ce e? Dar dacă e iubire, dacă e un lucru bun această iubire, de ce efectul e rău, mortal? Și dacă e un lucru rău, vinovat, de ce e atât de dulce frământarea iubirii? Dacă eu ard de această poftă a mea, de ce pe urmă mă face să plâng și să mă lamentez? Și dacă este un rău împotriva mea, atunci de ce mă plâng dacă-l pierd? „O moarte vie, o rău încântător, / cum de poți face atâtea în mine, dacă eu nu sunt de acord?”. Rău încântător! Cum poate fi încântător răul? Aici se află înșelăciunea, adică să gândesc că proiectul meu este mai mare decât obiectivitatea binelui și a răului. Și continuă spunând:

Dacă eu urmez răul, de ce pe urmă mă lamentez? Dacă sunt ca într-o barcă fragilă în largul mării printre vânturi potrivnice fără stăpânire; dacă fiecare cunoaștere e plină de eroare, eu nu mai știu ce vreau. Și tremuri în mijlocul verii – gândiți-vă ce lucru incredibil: tremur vara – și ard iarna.¹⁴⁴

E o contradicție totală între ceea ce el se gândește că împlinește dorința inimii sale și ceea ce o împlinește cu adevărat. La un moment dat, Petrarca ajunge să spună un lucru înfiorător: eu sunt foarte avid de adevăr, dar cum e greu să-l găsec și nu sunt în stare să-l caut bine, deseori încrezându-mă în mine însumi, ca să nu greșesc, mă agăț de dubiu, punându-l în locul adevărului. Dar îmi dau seama că așa, încet, încet, am devenit academician (adică intelectual) și după mulți alții am ajuns și eu la umila oaste a celor care nu știu nimic pentru că nu au nimic cert, și se îndoiesc de toate. Mă îndoiesc de tot – spune – cu excepția acelor lucruri despre care știu că ar fi un sacrilegiu să mă îndoiesc.¹⁴⁵

Petrarca ar dori să nu dorească pentru a nu se simți încătușat de eroare. Se vede în el, pentru prima dată în cultura occidentală, o distanță între un bine „spiritual”, superior dar îndepărtat, și acele *bine* „pământești”, care sunt false, dar mai atrăgătoare.

Iată, mie mi se pare că trăim de multe ori relația cu credința așa, drept pentru care nu avem dubii cu privire la Dumnezeu, un pic moralist așa, pentru că nu ne putem îndoii de Dumnezeu; în realitate, te îndoiești și de El dacă-l reduci la imaginea abstractă desprinsă de viața ta.

Spunea Mario Luzi într-o conferință la Florența: „Unul dintre aspectele care-l face excepțional pe Dante [...] e tocmai acesta: faptul că personajul exemplar, care în *Comedie* se numește Dante, este un personaj bazat pe individul uman care se numește Dante în viață, în existență, în

¹⁴⁴ „De nu-i iubirea ce eu simt, ce-i oare? / Iar dacă-i ea, mă-ntreb ce e iubirea? E-un lucru rău? De ce-i răvnesc rănirea? / E-un lucru bun? Atunci de ce mă doare? / Cum plâng când cer plăcerea arzătoare? / De n-o doresc, la ce-ar servi jelirea? / Cum poți atât când nu-ți dau consimțirea, / o, rău plăcut, o, moarte-nvietoare?! / Iar de consimt, eu plâng pe nedreptate. / În barca fără cârmă stau cu plânsu-mi; / furtuni pe mare vin să se aștearnă. / Ușor de-nvățături, greu de păcate, / așa încât nu știu ce vreau eu însumi, / mi-i vara frig și ard în plină iarnă.” (Petrarca, *Sonet CXXXII*, traducere de Teo Teodorescu).

¹⁴⁵ „De adevăr sunt foarte dornic; și pentru că e greu să-l găsec, și să îl caut nu prea mă pricep, deseori, cum na-m încredere în mine fug de greșeală, și mă deschid în fața dubiului punându-l la locul adevărului. Așa, încet, încet am devenit academician, și după mulți mulți alții, am ajuns cel din urmă al celei mai umile oaste de neștiutori, care nimic sigur nu au în viață, și se îndoiesc de toate, de toate acele lucruri cu excepția celor de care dacă mă îndoiesc comit sacrilegiu” (Petrarca, *Seniles*, V, 6).

istorie. Este o coincidență efectiv uimitoare între invenție și confesiune, am putea spune noi”. Este vorba despre „o coincidență miraculoasă între personaj și autor”.¹⁴⁶

În schimb, Petrarca începe să proiecteze în literatură o lume de vis care nu există în realitate, și o face pe baza unui raționament de genul: dat fiind că în realitate nu sunt sigur de nimic, cel puțin crez o lume ideală în care lucrurile merg așa cum mi-ar plăcea mie să meargă. Și comenta Luzi: „Literatura europeană [mondială, s-ar putea spune], trebuie să recunoaștem, își are originile mult mai mult în Petrarca decât în oricare alt autor”.¹⁴⁷ Dante nu a avut urmași, până la Eliot, Ungaretti și Luzi însuși; chiar și pentru ei, la fel ca pentru Dante, literatura nu este un mod de a fugi de realitate într-o lume de vis, ci pentru a găsi sensul realității, și deci pentru a merge până la capăt, până la capătul drumului dorinței.

Este o poezie a lui Ungaretti pe care Dado Peluso m-a făcut s-o învăț pe de rost, care spune: „Poezia [pentru mine] este lumea, umanitatea, viața noastră în floarea cuvintelor, uluirea clară a unui zumzet delirant. Când găsesc în această tăcere a mea un cuvânt săpat, în viața mea e ca și o prăpastie”,¹⁴⁸ care pentru mine înseamnă: eu vreau să înțeleg sensul realității și fiecare cuvânt pe care-l spun nu este un sunet în vânt, ci exprimă dorința de a ajunge la capăt, la adevăr, la bine, spre care mă cheamă fiecare dorință.

Iată, noi avem harul de a putea fi în această poziție, pentru că avem ancora aruncată pe malul Celui veșnic, pentru că Cel veșnic a venit printre noi. De aceea nu mai e necesar să visăm, ne e suficient să stăm în realitate în așteptarea împlinirii, pe care un Altul ne-o poate da.

Prosperi. Țin să subliniez ceea ce tocmai a spus don Giovanni. Pentru că noi suntem fiii, fiii culturali, ai unei istorii care a durat secole de-a rândul, care a schimbat profund mentalitatea și relația omului cu realitatea. Atunci înțelegem de ce avem atât de mare nevoie de o educație. În Școala de comunitate don Giussani întreabă: ce este semnul? „Semnul este o realitate al cărei sens este o altă realitate, o realitate experimentabilă care-și

¹⁴⁶ M. Luzi, *Cantami qualcosa pari alla vita [Cântă-mi ceva asemenea vieții*, n. tr.], Nuova Compagnia Editrice, Forlì 1996, p. 52-53.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 54-55.

¹⁴⁸ G. Ungaretti, *Commiato [Despărțirea*, n. tr.], Locvizza, 2 octombrie 1916.

îmbogățește semnificația sa conducând la o altă realitate.”¹⁴⁹ De aceea e important raportul cu semnul și inclusiv atașamentul față de semn drept semn, pentru a deține totalitatea, adică toată realitatea, inclusiv cea care nu se vede. Aspectul fermecător este că tocmai în raportul cu realitatea ca semn reiese complet umanul. Pentru că acolo unde riscă cu adevărat umanul nu e doar în atașamentul față de lucruri datorită emoției pe care ele le trezesc în noi; umanul se riscă pe deplin în interpretarea semnului, adică în drumul pe care-l întreprindem urmând direcția pe care o indică semnul. De aceea, semnul devine atât de important, atât de tovarăș de drum, atât de decisiv pentru propria viață, ne epuizându-se în sinea sa, ci devenind cale care îmi este dată de către cel care altfel ar rămâne mister insondabil.

Semnul devine vis atunci când se golește de raportul cu ceea ce-l face să existe, care de fapt îi stabilește valoarea. Și de ce putem spune că se reduce la vis? Pentru că nu se împlinește; pentru că în mod inevitabil dezamăgește, pentru că realitatea este mai mult decât ceea ce vedem noi.

„Cum putem avea speranță în situațiile în care răul și durerea par să predomine datorită inevitabilității circumstanțelor? Cum putem rămâne fermi în speranță atunci când efectele răului aduc urmări care durează în timp? Și apoi, „speranța nu dezamăgește”: în ce mod e adevărat acest lucru în fața durerii, a morții, în fața acestor circumstanțe tragice ale vieții, în fața războiului, în fața acestui val de bombe care fac și mai dramatică situația în lume?

Totul în viață trimite la altceva și, în același timp, nimic nu satisface pe deplin dorința de împlinire. Cu cât experimentez mai mult această situație, cu atât mai mult tristețea sau nostalgia portului de sosire predomină asupra bucuriei. Este un fel de speranță amară. Ce înseamnă cu adevărat să fim bucuroși?”

Prosperi. În primul rând e adevărat că răul și durerea par uneori să ne copleșească, mai ales atunci când cineva e în mijlocul situației și nu vede calea de ieșire, adică atunci când dispar toate speranțele în care ne-am pus așteptarea noastră umană, atunci când tot pe ceea ce ne bazăm în mod

¹⁴⁹ L. Giussani, *Sensul religios*, op. cit., p. 173.

obișnuit pare să se prăbușească. De ce răul și durerea? De fapt, sunt două dimensiuni legate dar diferite, fiindcă există un rău pe care-l suferim, nedreptatea, care are legătură cu experiența durerii, a non-sensului, dar există și un rău pe care-l facem noi, răul pe care-l avem în noi înșine, astfel încât, cum spuneam în prima seară, dacă există un numitor comun cumva tragic al vremurilor noastre, acesta este tocmai incapacitatea noastră de a sta în fața răului și de a accepta propriul rău. Răul cel mai mare al epocii noastre nu e atât durerea pentru bolile fizice; de fapt, deși sunt grave, deși ne târăsc în niște greutateți de nedescris, avem atâtea mărturii despre acest lucru, chiar eroice de-a dreptul, din partea unor persoane care stau în fața durerii răului fizic! Adevăratul rău de astăzi este mai ales răul de a trăi. Pentru că în răul fizic, chiar și în durerea încercării celei mai grave, cineva resimte imediat nevoia de a fi salvat, nevoia de un altul care să vină să mă salveze, nevoia de cineva care să îmbrățișeze sacrificiul meu.

Dar, atunci când se pierde această speranță, atunci când începe să predomine în noi sentimentul că lucrurile nu se vor putea schimba – că fericirea promisă e de fapt pierdută pentru totdeauna și nu ne mai putem întoarce în urmă – atunci când ajungem să ne aplecăm asupra propriului sine pentru că ne simțim ratați, fiindcă credem că nimeni nu poate veni într-adevăr să ne salveze, cum e posibilă bucuria? Bucuria, am învățat noi – ne spunea mereu don Giussani – este sentimentul care se naște atunci când ne bazăm pe ceea ce rămâne după ce totul trece. Când totul trece. Vedem trecând lucrurile, vedem cum trecem noi înșine, pentru că îmbătrânim, intervin problemele de sănătate, intervin greutatețile, neprevăzăturile, care nu sunt întotdeauna pozitive și care uneori ne bagă în belele, drept pentru care viața care era plină de promisiuni pare, dintr-o dată, că merge către un orizont al eșecului, al înfrângerii și al decăderii.

Atunci când se întâmplă toate astea, prima tentație pe care o avem este aceea de a ne muta privirea de la ceea ce există – care, oricât de fragil ar fi, este semnul companiei Celui care te dorește și care îți spune: „Eu sunt cu tine, sunt încă și mereu cu tine. Încă mai poți s-o iei de la capăt, tu ai un destin care este bun” –. În schimb noi ne fixăm privirea pe o întrebare sceptică: „Cum se poate sfârși cu bine?”. Ni se pare totul o tragedie, pentru că nu mai avem controlul asupra nimic, s-au năruit toate speranțele pe care ni le-am construit ca să încercăm să mergem oricum înainte. Dar, atunci când se năruiesc toate speranțele, tocmai în acel moment poate apărea speranța autentică, dacă și atunci când e vie

în noi sursa speranței: credința. Atunci când există credința ca sursă a speranței, atunci izvorăște, reizvorăște speranța. Nu ca imaginea animată în gol: „Totul va fi bine!”, sloganul care apărea – ne amintim cu toții – la geamuri în timpul *lockdown*-ului. De ce ar trebui să meargă totul bine? Este un optimism, o autoîncurajare, speranța? Nu, speranța este altceva: dintr-un anumit punct de vedere este fix opusul optimismului. Optimismul e atunci când ne bazăm propria încredere într-un rod care depinde oricum încă de noi: „Va fi greu, dar o să ne descurcăm noi”; sau într-un fatalism detașat de încercarea care ne este dat s-o trăim. Dar în acest caz nu există așteptarea unui Tu capabil să-mi salveze viața, capabil să-mi dea binele pe care simt că l-am pierdut. În schimb, speranța înseamnă a-ți pune tot sinele în ceea ce ți-e dat de trăit acum, pentru că poți paria pe faptul că Cel care-ți dă de trăit acel lucru va împlini promisiunea în mod misterios, după o măsură care nu e a ta, dându-ți mult mai mult decât ceea ce aveai. Pentru că aceasta este promisiunea, care se împlinește după o altă măsură: însutitul comparativ cu ceea ce crezi că ai pierdut!

Eu îmi aduc aminte când a murit tata; eram mic, aveam șase ani. Eram doi frați, mama venise din afara orașului Milano, se născuse și crescuse în regiunea Oltrepò Pavese, tata era toscan, și la Milano nu cunoașteam practic pe nimeni. Dar, eu nu am resimțit niciodată viața – o pot spune acum, uitându-mă în urmă – ca fiind negativă. Am dus după mine multe răni, toată viața, dar nu am simțit niciodată existența mea ca fiind negativă, fiindcă o aveam în fața mea pe mama, pentru care realitatea era pozitivă, iar ceea ce face pozitivă realitatea e credința. După moartea tatălui meu, a trebuit să meargă să lucreze. A găsit de lucru într-o școală, prima școală pusă pe picioare de adulți din mișcare la Milano, Zolla. Datorită acestui lucru, am întâlnit mișcarea. Cu siguranță azi nu aș fi aici fără această succesiune de fapte. Pot spune că a fost un bine moartea tatălui meu? Nu, rănilor le-am dus cu mine. Cum am cântat la început, chiar și Dumnezeu a suferit. Dar pot spune că a fost pentru o bucurie, pentru un însutit, pentru ceva ce nici măcar nu-mi puteam imagina.

Nouă ni se cere să acceptăm această miză. Nu înseamnă să punem un pariu pe neștiute, ci înseamnă să mizăm pe ceea ce ne este dat. Stai la ceea ce-ți este dat!

Paccosi. Vreau să mai adaug un lucru, fiindcă în cea de-a doua întrebare, după părerea mea, este un pic de păcăleală, să zicem: „Cu cât expe-

rimentez mai mult această situație [faptul că totul trimite la altceva], cu atât mai mult tristețea sau nostalgia portului de sosire predomină asupra bucuriei. Este un fel de speranță amară”. Eu aș răsturna fraza și aș zice că este un fel de amărăciune plină de speranță, bucuroasă. Deoarece cum am putea evita să vedem că există limita, că există fragilitatea lucrurilor? Dar, faptul că în acest context există o promisiune, cum spuneam la începutul parcursului nostru, întipărită în matrița ființei noastre, asta e ceea ce umple de bucurie, de bucurie pentru că există promisiunea.

Gândiți-vă la Avram, tatăl credinței noastre. Sigur, nu e vorba că atunci când urca pe munte cu Isac ar fi putut fi bucuros, dar era plin de speranță. „Avem lemne, cuțit, foc pentru Holocaust, dar unde e victima?”, îl întreabă copilul. Avram răspunde: „De asta se îngrijește Dumnezeu”, pentru că nu mai are nimic al său. Și cât de tare l-o fi umplut de bucurie, apoi, faptul de a înțelege că Dumnezeu nu voia acel sacrificiu, care, în cultura epocii, era practicat din păcate de foarte mulți.

De aceea, există amărăciune și în viața noastră, dar este bucuroasă pentru că există o Prezență, cum spunea Davide. Povestesc un episod care mi-a rămas întipărit în suflet pentru totdeauna de când mi s-a întâmplat. În parohia unde am mers când eram tânăr, ca preot – aveam 30 de ani – era un cuplu; păreau ca doi logodnici, chiar dacă aveau vreo patruzeci de ani; se plimbau tot timpul împreună, mergeau cu bicicleta împreună. La un moment dat, când erau cu bicicleta, el a fost lovit de o mașină și a murit. A fost o tagedie cumplită, cu adevărat. După câteva luni, soția a venit la mine și mi-a zis: „Uitați, don Giovanni, este ceva ce vreau să vă spun ce nu pot spune nimănui, dar poate că dumneavoastră înțelegeți”. Și mi-a zis: „Eu, de fapt, îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru că mi-a luat soțul. Dumneavoastră înțelegeți ce vreau să spun, dumneavoastră știți că pentru mine iubirea lui era totul. Dar, câtă vreme a fost aici, descărcam pe el toate responsabilitățile vieții mele, el avea grijă de tot. Eu nu-mi asumam nicio responsabilitate, trăiam în lumea viselor. Dar de când a murit, sunt nevoită să-mi asum responsabilitatea propriei vieți, a familiei, a lucrurilor, și înțeleg că asta m-a făcut să mă maturizez ca persoană”. Și adăugă: „Deci, în același timp sufăr pentru că soțul meu nu mai este, dar înțeleg și că asta face parte dintr-un plan mai mare, este pentru un bine. El e deja în veșnicie și eu sunt mai mult eu însămi”. Și a concluzionat: „Vă spun doar dumneavoastră!”. Fix așa e! Sigur, nu se poate generaliza, dar cu toate astea, pentru a înțelege că se poate trăi așa

e suficient să ne uităm la chipurile celor care trăiesc în credință situațiile dureroase. Trăind în credință, devin un semn de speranță pentru toți.

Atunci, dacă noi ne aflăm în această amărăciune, poate ar trebui să ne punem întrebarea: de ce sunt eu realmente agățat?

„Ce înseamnă a educa întru speranță?”

Paccosi. Tentativa tuturor acestor trei zile a fost tocmai aceea de a da o indicație cu privire la modul în care ne putem educa întru speranță urmându-l pe Giussani. Am văzut în prima seară că punctul de pornire este acela de a lua în serios dorința care ne constituie, „îmboldul incoercibil de a se realiza pe sine”, pe noi înșine, spune Giussani în acel text care, zilele astea a devenit celebru – chiar dacă era acolo de multă vreme, în *Porta la speranza* –. Dar apoi atât de ușor ne abatem de la această dorință care ne constituie identificând-o, cum spunea don Giussani, cu „instinctele grosolane”, lăsându-ne duși de „banalitatea euforiilor comode”, sau indentificând-o cu stoicismul.

Leția de ieri dimineață ne-a arătat că, mai tare decât asta, în viața noastră a avut loc întâlnirea cu Cel care este harul ce face posibil faptul de a spera, nu în modul uman, atât de fragil, ci într-un mod sprijinit pe o stâncă, fiind asigurați de ancora prezenței Sale. Deci, a educa întru speranță înseamnă a-l privi pe Cristos. Nu există o altă cale pentru a crește în speranță.

În lecția de după-amiază, ne-am întrebat cum devine speranța stoffa vieții, adică acea încredere cu care cineva trăiește totul. Prin pasajul sărăciei. Sărăcia, însă, nu ca renunțare, ci ca descoperire a faptului că lucrurile sunt semn, că totul este semn și, deci, sacru. La un moment dat, atunci când ieri am explicat cum în istoria umanității ideea *sacrului* se naște tocmai din dorința de a vedea fiecare lucru material, chiar și cel mai mărunț, ca raport cu Misterul, am spus și o repet: gândiți-vă la ce anume înseamnă să privim fiecare lucru, fiecare persoană, recunoscând-o ca *sacră*, ca mijlocitoare, adică, a raportului cu Cristos. Se schimbă totul! Atunci, da, într-adevăr, cineva poate trăi în acea încredere care e abandonare, în acea percepție a tuturor lucruri ca dar, atârnat, aninat în harul infinit al lui Dumnezeu care îl dăruiește în această clipă, și a nu mai fi sclav, ci om liber.

De aceea, spunem, răspunsul la această întrebare – ce anume înseamnă a educa întru speranță? – este a trăi apartenența noastră la Cristos în această istorie care a ajuns la noi. Promisiunea este aceea de a putea trăi cu acea încredere care face ca fiecare circumstanță să devină blândă, dar care, așa cum încheiam ieri, ne lansează în dorința de a o comunica tuturor: o sărbătoare care devine misiune.

„Ni s-a spus să nu neglijăm niciun aspect al realității (munca, relațiile afective, prietenii) și, în același timp, să fim săraci. Dar atunci care este raportul corect pe care să-l avem cu lucrurile? Ce loc ocupă munca, relațiile afective, prietenii etc?”

Prosperi. Mă agăț de ceea ce tocmai a spus don Giovanni. Cel puțin pentru mine, adevărata provocare a sărăciei este aceea de a lupta împotriva irezistibilei tentații a posesiunii de mine însumi. Pentru că posesiunea lucrurilor, atașamentul față de lucruri ca scop în sine, a vrea să acumulezi bunuri, toate acestea sunt reflecții, în fond, ale voinței de a mă domina pe mine însumi, de a deține controlul propriului eu. Problema nu sunt doar lucrurile materiale; acelea sunt doar un aspect, dar pentru mine nu sunt aspectul care mă încătușează cel mai mult. Aspectul care ne condiționează cel mai mult sunt proiectele noastre, sentimentul pe care-l avem cu privire la ceea ce e corect sau greșit, adică este modul prin care-l excludem pe Dumnezeu din viața noastră, din viața noastră reală, concretă, pasându-l eventual la anumite momente de inspirație religioasă.

Atunci se înțelege care este – altă întrebare care se regăsea des printre cele pe care le-am primit – legătura dintre încredere și sacrificiu, pe care, în lecție don Giovanni o corela cu tema educației întru speranță. Fiindcă pentru a trăi sărăcia cu privire la posesia de sine, e nevoie să ne încredem în altceva decât în propriul sine, e nevoie să ne bazăm încrederea în altul. Sigur, în Altul cu a mare, dar prin modul în care se face prezent și tovarăș în viața mea, o prezență reală, nu un gând, fiindcă singuri nu învingem această ispită de autonomie.

Asta, desigur, implică un sacrificiu. Dar știm foarte bine că este sacrificiu nu atât în măsura în care ni se cere să renunțăm la ceva, cât în măsura în care întrezărim câștigul implicat în acest sacrificiu, cum se spunea ieri: pentru ca totul să fie recunoscut ca sacru, în raport cu Cristos. Acest câștig

noi îl vedem înfăptuindu-se sau îl vedem deja înfăptuit în prieteni care se află printre noi și care trăiesc un nivel de viață deziderabil, care trăiesc pentru ideal, datorită cărora se înțelege că idealul este un lucru concret. Din ce anume se înțelege că este un lucru concret? În ce anume constă acest câștig? Care este acest însuțit care ne este promis, pe care ni-l promite Isus? Libertatea, libertatea! Se poate iubi cu adevărat – fără a neglija niciun aspect al realității, cum spunea întrebarea – soțul, soția, copiii, munca, propriile preferințe, lucrurile pe care le simțim cel mai mult ale noastre. Cu libertate. Din păcate, noi resimțim deseori că inclusiv relațiile afective, chiar și prietenii cele mai importante, în momentul în care se schimbă împrejurările, devin o colivie, adică te îndepărtează, te închid, te fac să nu mai vezi amploarea care ți-e dată prin istoria în care un Altul te-a pus. În timp ce preferința, valoarea adevărată a preferinței este că te deschide față de tot, te învață să iubești tot, printr-un detaliu ești introdus să iubești totul așa cum tu singur nu ai fi în stare să iubești. Altminteri preferința ar fi o nedreptate, o nedreptate față de ceilalți, dar mai ales o nedreptate față de tine însuși, pentru că, încet, încet, te-ar întemnița.

„Aș vrea să cer o aprofundare cu privire la apartenența la unitatea cu cei în care recunoști prezența lui Cristos. Ce înseamnă existențial vorbind să aparții «unității cu ei» și nu lor? La sfârșitul lecției ai spus că «unitatea noastră este forma cea mai frumoasă și mai măreață a aces-tei speranțe». Cum de este cea mai frumoasă și mai măreață? Ai spus această propoziție după ce ne-ai povestit despre don Paolo Bargigia, despre don Bellandi și despre don Paolo Milloschi. Cum, în experiența ta, s-a revelat că unitatea dintre voi era forma cea mai măreață și mai frumoasă a speranței creștine?”

Paccosi. Încep de la acest ultim lucru, care mă implică mai direct. Eu am primit un har deosebit: chiar și vocația, care a fost cu totul personală, m-am trezit trăind-o chiar de la început împreună cu prietenii mei cei mai dragi. Într-adevăr a fost totalmente personală; eu, de fapt, nu le spuseseș nimic prietenilor mei despre vocație. Atunci când am mers pentru prima dată să mă întâlnesc cu don Pierfrancesco, pentru că îi menționasem ceva despre verificarea pe care voiam s-o fac cu privire la vocația mea, l-am găsit acolo pe Bargigia – care încă nu era don Paolo –, și l-am întrebat:

„Și tu, ce cauți aici?”. Și el: „Da ce faci tu aici?”. Când Paolo, Andrea și cu mine l-am întâlnit pe don Giussani, după ce am terminat liceul, la 19 ani, chiar cu puțin timp înainte de a intra în seminar, ne-a spus într-un mod foarte clar: „La seminar să nu faceți lucrurile de CL! Urmați ceea ce vi se propune”, asta inclusiv pentru că era liniștit că era vorba de un mediu realmente frumos, intens. Rectorul seminarului era don Gualtiero Bassetti și episcop de Florența era cardinalul Giovanni Benelli, două persoane extraordinare. Don Giussani ne-a spus: „Voi urmați propunerea care vi se face! Trăiți unitatea dintre voi și raportați-vă la aceste persoane ca punct de referință!”, și ne-a dat numele: Cristiana Maraviglia, care atunci avea grijă de GS la Florența, Lele Tiscar, care era responsabilul studenților, și don Silvano Seghi, care era responsabilul mișcării. Noi am făcut exact cum ne-a zis. Și am trăit astfel o experiență foarte intensă a mișcării, deși nu participam la niciun gest al mișcării. Ironia sorții, sediul mișcării era chiar în seminar; îmi aduc aminte că, într-o zi stăteam la geam și în stradă erau studenții – toți prietenii mei cu care făcusem GS – care ieșeau din sediu ca să facă o tonă de lucruri. Și noi eram înăuntrul seminarului. Am fost un pic emoționat gândindu-mă ce frumos ar fi fost să fiu cu ei, acolo, dar nu cu remușcare, ci gândindu-mă că a fi în seminar era modul cu care noi construiam același lucru. Și așa a crescut între noi conștiința faptului că scopul unității noastre este acela de a ne rechema, prin ascultare reciprocă, la obediența față de Cristos în această istorie.

O dată, eram deja preoți de multă vreme, am făcut o vacanță cu preoții din Florența. Venise și don Ciccio Ventorino, care în acea vreme se ocupa de comunitatea din Florența și Toscana. La sfârșitul vacanței ne-a spus: „Voi nu vă dați seama, dar trăiți o virtute deosebită: virtutea obedienței. Sunteți mereu disponibili să ascultați unii de alții”. Eu am rămas impresionat de acest lucru. Dar pe urmă m-am gândit și mi-am zis: chiar așa e, noi ascultăm unul de altul. De ce? Nu e vorba că ascultăm de unul dintre noi pentru că e șeful. Ascultăm de ceea ce el mărturisește, ascultăm, deci, de Isus. Însă pentru a asculta de Isus avem nevoie de această companie concretă, care e un pic ca un grup de Fraternitate: nu are nicio pretenție de a fi o alternativă la obiectivitatea autorității în mișcare și în Biserică, ci este pentru un ajutor reciproc ca să urmăm pe cel pe care, în acest moment, Domnul îl pune să conducă această istorie.

De aceea, în pofida tuturor momentelor de dificultate, unitatea care este în interiorul istoriei noastre eu n-aș schimba-o cu nimic pe lume.

Atunci când don Giussani vorbește despre persoană autoritară și autoritate, explică faptul că autoritară este această companie cotidiană prin care cel de lângă noi ne recheamă la ideal; există cineva care ne recheamă într-un mod deosebit, drept pentru care eu îl urmez. Dar eu îl urmez pentru că vreau să urmez unitatea, obiectivitatea autorității. A pune în alternativă persoana autoritară și pe cel care deține autoritatea nu are sens, pentru că Cristos este prezent în această unitate.

Prietenia între noi, preoții, a fost mereu un ajutor pentru mine pentru a-l urma pe Cristos și este așa inclusiv în prezent, chiar dacă acum nu mai trăim împreună cotidianitatea ca în multe momente din trecut, dar valoarea rămâne aceeași, pentru că ne putem vedea o dată pe an, eventual mergem în vacanță împreună, și zilele acelea au aceeași intensitate ca atunci când eram împreună tot timpul, fiindcă orizontul este același. Și ceea ce trăim în unitatea noastră trăim în unitatea cu persoanele care ne sunt date.

Știi că în aceste ore unii dintre prietenii mei primesc mesaje din jumătate Italia: „Oh, prezintă-ni-l pe don Giovanni, vrem să-l invităm în vacanță”. Eu nu vin! Nu vin pentru că obiectiv nu pot. Am o diecează de condus și n-o pot neglija. Dar ceea ce vreau să spun este că carisma trăiește și se comunică mereu integrală și nouă în unitatea noastră; așadar în faptul de a urma, conform organicității concrete a companiei noastre, se află deja tot ce e necesar pentru a o experimenta pe deplin și mereu în mod surprinzător. Oricum, nu pot să merg în toate vacanțele mișcării, chiar dacă, pentru că am ținut Exercițiile, am ajuns „la modă” și trezesc curiozitate! Și-au asumat un mare risc când mi-au cerut să țin eu Exercițiile!

Prosperi. Ne-a ieșit bine!

Paccosi. Unitatea dintre noi este cea care construiește, așa că să ne ajutăm să privim, să urmăm ceea ce Papa ne-a zis în ultima sa scrisoare, drumul pe care în această perioadă îl parcurgem. În acest sens, întâlnirea pe care am făcut-o după scrisoarea Papei, după părerea mea, conține niște lucruri esențiale pentru circumstanța istorică pe care o trăim. A urma nu înseamnă să ne luăm după moda clipei. Ceea ce ne dă speranță este unitatea, apartenența la această unitate, la faptul acestei mari istorii, în fața căreia ieri, cardinalul Farrell a rămas cu ochii cășcați, și inclusiv noi, plini de emoție. Este istoria cea mare în care Domnul ne-a pus.

„Îmi scapă legătura dintre unitate și speranță. Mă poți ajuta?”

Prosperi. În fond, acesta e un lucru la care țineam: să stabilim unitatea întregului parcurs pe care l-am făcut anul acesta, începând cu Exercițiile de anul trecut, apoi Ziua de început de an, trecând prin scrisoarea Papei și până la conținutul acestor Exerciții. Nu se înțelege relația dintre unitate și speranță dacă nu se pornește de la credință. În mod deosebit, vreau să aprofundez un aspect al raportului dintre unitate și traiectoria, dinamica credință-speranță, fără de care nu se justifică nimic din ceea ce ne spunem acum. Precizarea mea se referă la o întrebare foarte frecventă care a apărut în aceste luni și pe care tu, don Giovanni, ai menționat-o într-o lecție spunând că unitatea este un dar. Asta e adevărat, vedem toți că e așa, știm toți că este un lucru imposibil forțelor noastre. Dar atunci de ce Papa ne-a rechemat să avem grijă de unitate, în ce anume constă această grijă față de unitate și ce legătură are cu credința și speranța? Aș vrea să pornesc citind un fragment scurt din scrisoarea sfântului Paul către Efeseni: „Tot el i-a dat pe unii ca apostoli; pe alții, ca profeți; pe alții, ca evangheliști; pe alții, ca păstori și învățători pentru desăvârșirea sfinților în vederea lucrării slujirii spre edificarea trupului lui Cristos, până când vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la omul desăvârșit, la măsura staturii plinătății lui Cristos, ca să nu mai fim copii purtați de valuri și duși încoace și încolo de orice vânt al învățăturii prin înșelăciunea oamenilor, prin violența lor în a proiecta inducerea în eroare. Dimpotrivă, fideli adevărului în iubire, să creștem în toate pentru el, care este capul, Cristos”. Fiți atenți cum continuă sfântul Paul: „De el tot trupul se leagă și se îmbină [este descrierea unității] prin orice încheietură, în funcție de lucrarea stabilită fiecărui membru în parte, și se realizează astfel creșterea trupului spre edificarea sa în iubire”.¹⁵⁰

Iată, asta sintetizează tot drumul pe care l-am parcurs anul acesta, fiindcă numai o credință matură poate într-adevăr să se îngrijească de unitatea dintre noi, astfel încât tot corpul să crească bine legat și îmbinat prin ajutorul dat de toate încheieturile. Dar, adaugă sfântul Paul, nu e suficient să spunem „credință” pentru ca ea să și fie matură. Maturitatea credinței, de fapt, este contrastată de o credință imatură, de o credință de copii zguduți de orice rafală de doctrină de înșelare a oamenilor. Și, într-adevăr noi

¹⁵⁰ Ef 4,11-16.

vedem foarte bine cum în fiecare zi suntem expuși la ceea ce Giussani numea „puterea”. Puterea acționează în orice timpuri și poate azi mai mult ca niciodată, prin anumite aspecte, fiindcă o face într-un mod mai subtil, silențios, arătându-se într-un mod foarte atrăgător. Diavolul nu te ia cu palme, ci îți arată un chip atrăgător oferindu-ți lucruri bune cu generozitate, dar, în schimbul fidelității tale față de puterea sa și a dogmelor sale, până ce ajunge ca viziunea sa asupra lucrurilor să devină viziunea ta.

Iată, cred că azi acesta este punctul nevralgic la toate nivelurile, inclusiv pentru Biserică și deci, și pentru noi. Aș vrea să vă citesc o scrisoare ce mi-a fost semnalată, scrisă de don Giussani grupurilor Comunione e Liberazione în 1979, când încă nu avusese loc recunoașterea Fraternității, imediat după Audiența cu Ioan Paul al II-lea: „Dragi prieteni, așa cum probabil ați aflat deja, am avut marele dar de a putea vorbi cu Papa, pe îndelete, despre viața noastră și despre ceea ce am vrea să fim în această iubită Biserică a noastră și în acest iubit pământ al nostru. În timp ce mă aflam în fața Lui, mă întrebam: ce motiv îi oferă Papei viața mea astfel încât El să-mi permită toate astea? Rațiunea este viața voastră, viața voastră a tuturor, prietenii mei și tovarășii mei de drum, toată credința voastră, angajamentul vostru operativ, generozitatea voastră, capacitatea voastră de sacrificiu. Acesta este adevăratul motiv pentru care am fost primit. Și eram plin de uimire, de rușine față de mine însumi, de recunoștință față de Papa și față de voi.

Aș vrea să vă sintetizez mesajul care a răsunat în preocupările Sale și în atitudinea Sa: 1. Isus Cristos este adevărul omului în totalitatea sa, iar credința este forma întregii vieți și a eficienței sale”. Anul acesta am spus: credința informează viața. „2. Nu există, deci, pe de o parte credința și pe de altă parte lucrurile care ne interesează, angajamentele vieții, munca. Nu. Credința este izvorul criteriului pentru a aborda toate problemele existenței și pe credință trebuie să se întemeieze comportamentul nostru în contextul de viață, care este ca solul în care se dezvoltă toate problemele.” Lunile acestea ne-am pus întrebări despre raportul dintre credință și prezența în contextul de viață. „3. În mod deosebit, este necesar ca credința să se exprime ca cultură. De fapt cultura este cea care determină chipul unui popor, exprimând istoria acestuia. Credința noastră nu trebuie să aibă «complexe de inferioritate» față de cultura dominantă.”

De aceea, e nevoie să medităm asupra modului în care ne poziționăm în fața culturii dominante, pe care deseori Giussani o numea „puterea”.

Încercările pe care le facem cu ajutorul *Tracce* – ieri pomenea de asta și don Giovanni –, activitatea Centrelor culturale și Meetingul sunt câteva exemple de a exprima credința ca cultură, și în această optică trebuie susținute. Continuă Giussani: „Noi am spus mereu că, pentru a verifica și pentru a face ca credința noastră să fie matură [iată-ne ajunși la punctul care ne vizează!], trebuie să ne implicăm cu un eveniment în care trăiește ea în așa fel încât și nouă să ne vină pofta, lumina și curajul de a urma”. Și încheie: „Prietenii, într-o lume în care credința este atât de rătăcită și nedreptatea atât de mare, să ne scuturăm de inerția noastră, să spargem egoismul nostru, fărâmițând astfel burghezia noastră”.¹⁵¹

Așadar, ce este o credință matură? Tocmai am ascultat în cuvintele lui don Giussani: este o credință implicată „cu un eveniment în care trăiește ea”. Atunci, pe scurt, regândindu-ne la tot drumul pe care l-am parcurs, am putea spune așa: o credință matură este o credință profund bazată pe prietenia cu Cristos. Această prietenie este cea care ne deschide spre tot, care ne deschide spre adevăr, spre cunoașterea adevărului și inclusiv spre cunoașterea falsității, a ceea ce este înșelătorie, permițându-ne să nu fim zdruncinați de orice rafală doctrinală. Am scris asta și în mesajul pe care l-am trimis copiilor noștri din GS: prietenia lui Isus, care generează prietenia între noi, este caracterizată de doi factori esențiali. Primul, împărtășirea cunoașterii Sale: „Eu v-am spus totul”. Noi, într-adevăr, nu am ști nimic despre acest Mister de nepătruns dacă nu ne-ar fi fost revelat, dacă nu ne-ar fi revelat azi. De către cine? De către prezența Sa. Cu această cunoaștere ne oferă inclusiv deplina sa încredere. „V-am spus totul”, ca un prieten care nu are secrete față de prietenul său. Știm că în limbajul biblic cunoașterea înseamnă relație.

Cristos ne dă cunoașterea sa de Tatăl, adică ne introduce în comuniunea dintre Tatăl și Fiul: inaccesibilă puterilor noastre – deși ne-o dorim cu siguranță –, ea devine posibilă doar prin inițiativa Sa. Aceasta este adevărata prietenie. Și, al doilea aspect, *idem velle, idem nolle*, adică să dorim aceleași lucruri pe care merită să le dorim și să nu dorim acele lucruri care nu merită să le dorim, aceasta este prietenia: împărtășirea voinței Sale. Și acesta este punctul în care intră în joc, tocmai aici, libertatea noastră, și aici este punctul în care deseori iese la iveală toată fragilitatea

¹⁵¹ L. Giussani, „Serviamo Cristo in questo grande uomo” [„Să-l slujim pe Cristos în acest om mareț”, n. tr.], *Litterae Communionis CL*, n. 2/1979, p. 2-3.

tea noastră. Dar, și aici, în fața fragilității libertății noastre de a adera la planul lui Dumnezeu asupra vieții noastre, și aici Cristos a luat inițiativa față de noi și continuă s-o ia azi așa cum a luat-o în ziua aceea, rezolvând problema din grădina Ghetsemani: „Nu a mea [El, complet identificat cu umanitatea noastră], ci voia ta să se facă”,¹⁵² mărturisind coincidența voinței Sale cu cea a Tatălui.

Atunci, viața cea nouă care ne este oferită prin urmarea lui Cristos este aceea de a rămâne în prietenia cu El, care ajunge la noi în mod concret prin comuniunea noastră, în cadrul acestei istorii. Și pentru asta am insistat atât de mult în tot acest timp asupra centralității comuniunii, nu doar ca susținere colaterală în experiența subiectivă a credinței, ci tocmai drept conținut cardinal al credinței însăși, pentru ca ea să fie matură.

„M-a impresionat mult imaginea cu bufonul, care, stând cu capul în jos, reușește să sesizeze realitatea ca depinzând de Dumnezeu care o creează în clipă. Mă întreb cum ne putem «antrena» ca să menținem mereu această perspectivă.”

Prosperi. Mi se pare și o concluzie foarte frumoasă a acestui întreg parcurs. Lucrul care m-a fascinat cel mai tare – o să avem ocazia, timpul și modul, de a relua toate detaliile conținutului care ni s-a propus – a fost să văd ce anume este speranța în cel care ne-a condus în meditațiile din aceste zile. Speranța este virtutea drumului. Nu e un punct final, nu e a ne imagina cum se va împlini promisiunea, ci să vedem pe cineva care e pe drum, cert, care înaintează cu capul sus, în pofida tuturor greutăților și a dificultăților vieții. Când ești pe drum, cazurile sunt două: ori mergi înainte la întâmplare, ori urmezi.

De aceea, cum să ne antrenăm ca să menținem această perspectivă în care realitatea este recunoscută ca fiind dependentă de Dumnezeu? Această conștiință se maturizează prin experiența ascultării, a urmării, care nu este o rechemare disciplinară. În Joia Sfântă, evanghelia după Ioan amintea: „Așa cum Tatăl m-a iubit pe mine, așa v-am iubit și eu pe voi. Rămâneți în iubirea mea! Dacă păziți poruncile mele, rămâneți în iubirea mea așa cum eu am păzit poruncile Tatălui meu și rămân în iubi-

¹⁵² Cfr. Mt 26,42; Mc 14,36; Lc 22,42.

rea lui. V-am spus acestea pentru ca bucuria mea să fie în voi și bucuria voastră să fie deplină.”¹⁵³

Iată, ultimul pasaj al scrisorii Papei despre ascultare – care, din câte am văzut întâlnind comunitățile, nu a fost mereu înțeles până la capăt, ci eventual redus la o chestiune moralistă – ne introduce tocmai în condiția care permite realizarea bucuriei depline promise în evanghelia lui Ioan. Continuă evanghelia: „Aceasta este porunca [poruncă!] mea: să vă iubiți unii pe alții așa cum v-am iubit eu! Nimeni nu are o iubire mai mare decât aceasta: ca cineva să-și dea viața pentru prietenii săi. Voi sunteți prietenii mei [prietenia cu Cristos] dacă faceți ceea ce vă poruncesc. Nu vă mai numesc servitori, pentru că servitorul nu știe ce face stăpânul lui. Însă v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte le-am auzit de la Tatăl vi le-am făcut cunoscute”.¹⁵⁴

Astfel înțelegem ce anume se află cu adevărat în joc în problema urmării și a ascultării: dacă Isus împărtășește cu noi ceea ce ascultă de la Tatăl, ca să ne permită să cunoaștem misterul de nepătruns al Ființei, aici intră în joc diferența dintre ascultarea servitorului și ascultarea prietenului. „V-am numit prieteni.” Cine ne numește prieteni? Fiul lui Dumnezeu!

Aici se află diferența profundă dintre ascultarea servitorului și ascultarea fiului, pentru că servitorul nu cunoaște scopul și proprietatea stăpânului, ascultă pentru că trebuie să asculte, ca să nu fie pedepsit, ca să nu fie alungat, pentru că urmărește un interes, dar ceea ce este a stăpânului nu este și al său. În timp ce fiul este și moștenitorul, în consecință ceea ce comunică tatăl e deja oarecum al său, chiar dacă nu este încă pe deplin deținut, îi aparține dar nu e încă cu totul al său. Atunci ascultarea fiului se justifică pentru a ajunge la valoare, adică la semnificația pe care i-o comunică tatăl.

De aceea spunem că a asculta înseamnă a intra în viața tatălui, a ne identifica cu toată ființa noastră, cu rațiunile profunde care-l pun în mișcare pe tatăl. Dar fiul este liber cu tatăl doar atunci când recunoaște că este iubit. Asta e ceea ce generează libertatea în noi, raportul ultim care-mi generează persoana, la fel ca de la tatăl la fiu. Și astfel, în ascultare față de autoritate în Biserică, la fel ca față de autoritatea prieteniei noastre, se realizează această profundă adevărată libertate. Deoarece libertatea se antrenează total în raportul cu autoritatea, altfel cineva va încerca

¹⁵³ In 15,9-11.

¹⁵⁴ In 15,12-15.

să mulțumească autoritatea, dar în fond din punct de vedere afectiv e în altă parte, fiindcă nu crede în ea; sau renunță la sine și se culcă pasiv urmând fără să pună în joc cu adevărat propria persoană, cu rezultatul că nu crește, că credința sa nu devine matură, rămâne mereu infantil, adolescentin, e plin numai de propriile-i preocupări, dar, în fond fără să-și asume niciodată cu adevărat responsabilitatea, ca adult, de a genera, fiindcă nu ne generăm de unii singuri. Această libertate este cu puțință dacă trăim o ascultare de fii, în cadrul unui parcurs în care ceea ce este promis e deja al nostru, e moștenire.

Această certitudine e cea care ne face să urmăm cu bucurie și siguranță, chiar și atunci când poate că în mod imediat nu vedem toată traiectoria sau anumite lucruri ne costă efort. Insist, această ascultare are un singur motiv: acela de a deveni mari, de a deveni – așa cum am spus la Ziua de început de an amintind cuvintele lui Giussani – tați și mame la rândul nostru. Și aici vedem cum de multe ori apar în noi tot felul de obiecții: „Da, dar eu nu sunt în stare, sunt mizerabil, nu știu să fac nimic, sunt plin de dubii, nu sunt de acord, tu m-ai rănit, sunt un ratat”. Curaj, prietene, curaj! Nu tu faci realitatea, nu eu fac realitatea, nu sunt eu cel care face lucrurile. Nici măcar pe mine nu mă fac eu, așa cum sunt făcut. Sunt cum sunt. Realitatea e deja făcută de un Altul!

Și atunci nu mai există scuze. Ești la pământ? Ridică-te! Ți-e greu? Și nouă! Nu reușești să ridici privirea din pământ? Uită-te în fața ta, trece Cel care te-a iubit cu o iubire veșnică și sfânt este numele lui! Hai cu noi, mergem să murim cu El!¹⁵⁵ Fiindcă omul cel vechi trebuie să moară, orgoliul nostru trebuie să moară, autosuficiența noastră trebuie să moară, nerăbdarea noastră trebuie să moară, dacă vrem să izvorască în noi viața cea nouă pe care doar Cristos ne-o poate da.

Acum vă dau o veste importantă. Este vorba despre o știre pe care recent, Dieceza de Milano a transmis-o către media.

Joi, în data de 9 mai, la ora 17.00, în Bazilica Sant’ Ambrogio, Arhiepiscopul de Milano, monseniorul Mario Delpini, va ține Prima Sesiune publică a Fazei testimoniale pentru cauza de beatificare și canonizare

¹⁵⁵ Cfr. „Andiamo anche noi a morire con lui!” [„Să mergem și noi să murim cu el”, n. tr.] (In 11,16).

a Servului lui Dumnezeu Luigi Giussani. Primim cu deosebită bucurie această veste atât de mult dorită. Este vorba despre un pas esențial al procesului de beatificare a dragului nostru don Giussani.

Prima fază a procesului, așa-numita Fază documentară, începută în 2012, a fost alcătuită dintr-o cercetare teologică, care s-a încheiat cu rezultat pozitiv, și dintr-o cercetare istorică amplă și complexă, care se află deja într-o fază foarte avansată.

Acum, când se va încheia Faza testimonială ce va începe în 9 mai, documentația strânsă va fi trimisă la Dicasterul Cauzelor Sfinților, la Vatican, unde va fi verificată munca realizată în Dieceza de Milano și vor urma alte faze prevăzute de norme până la a ajunge la eventuala decizie a Sfântului Părinte de a-l declara Venerabil pe Servul lui Dumnezeu don Giussani.

În mod deosebit, a declarat azi dimineată monseniorul Ennio Apeciti, responsabil al Serviciului diecezan pentru Cauzele Sfinților, că la sfârșitul Fazei testimoniale „examinarea atentă a unui miracol îngăduit de Dumnezeu prin mijlocirea Servului lui Dumnezeu va permite marelui Pontif să declare Fericit pe monseniorul Luigi Giussani și, un alt miracol, succesiv beatificării, va permite proclamarea lui ca Sfânt al Bisericii”.

Așa cum a explicat Dieceza, alegerea datei de 9 mai și a locului, Basilica Sant' Ambrogio, pentru desfășurarea Primei Sesiuni publice a Fazei testimoniale, a fost făcută de către Arhiepiscop din motive legate de însăși figura lui don Giussani: „Solemnitatea Înălțării, care are loc chiar pe 9 mai”, explică tot monseniorul Apeciti, „îi era în mod deosebit dragă preotului și Basilica santambroziană a părut cea mai adecvată pentru a exprima legătura unui preot ambrozian cu «patronul său cel mai tare». În sfârșit, proximitatea Bazilicii față de Universitatea Catholică Sacro Cuore vrea să aducă aminte de locul în care pentru mulți ani Servul lui Dumnezeu a format generații de tineri, comunicându-le iubirea sa plină de pasiune pentru Biserică”.

Îi suntem profund recunoscători Arhiepiscopului Delpini, monseniorului Apeciti, postulatei profesoara Chiara Minelli și tuturor persoanelor implicate în cauză pentru că au făcut posibilă deschiderea acestei noi faze. Și suntem evident foarte recunoscători și papei Francisc, pentru atenția și stima pe care de mai multe ori le-a exprimat, chiar public, față de figura lui don Giussani și față de drumul pe care mișcarea îl parcurge în această perioadă.

Punem deja de pe acum în mâinile Bisericii dorința de nestăpânit pe care o avem în suflet de a-l putea vedea în curând pe don Giussani numărându-se printre fericiții și sfinții Domnului. Sarcina pe care ne-o asumăm este aceea de a intensifica rugăciunile noastre, pentru binele cauzei, pentru cei care sunt și vor fi implicați în această fază a procesului și în a cere cu mai multă vigoare, în intențiile noastre, mijlocirea Servului lui Dumnezeu Luigi Giussani.

SFÂNȚA LITURGHIE

Liturgia Sfintei Liturghii: Fapte 3,13-15.17-19, Ps 4; 1In 2,1-5; Lc 24,35-48

OMILIA EXCELENȚEI SALE MONSENIOR FILIPPO SANTORO

ARHIEPISCOP EMERIT DE TARANTO

ȘI DELEGAT SPECIAL PENTRU *MEMORES DOMINI*

Îmi pregătisem omilia pentru cea de-a treia duminică de Paști, dar, după vestea pe care tocmai am auzit-o se deschide o nouă perspectivă. Bucuria pe care apostolii o trăiesc văzându-l pe Domnul Isus înviat a fost și bucuria noastră la primirea veștii deschiderii Fazei testimoniale, care este un pas important spre beatificarea și canonizarea Servului lui Dumnezeu don Luigi Giussani. Această bucurie atât de mare provine din faptul că Biserica recunoaște că acest fiu a trăit viața de zi cu zi în prezența Domnului, atins de iubirea Sa, atins de experiența Cuvântului făcut trup, centru al cosmosului și al istoriei, Domn înviat și viu în mijlocul nostru. Biserica recunoaște și modul în care el a comunicat toate aceste lucruri primilor săi elevi de la Berchet, și apoi fiecăruia dintre noi.

Atunci când deschide un proces pentru beatificare și canonizare, Biserica ține cont în mod direct de o persoană anume. Însă harul dat acelei persoane se extinde la întreaga lucrare pe care a determinat-o, de aceea suntem iluminați de această bucurie extraordinară. Dincolo de semnele clare pe care Biserica ni le-a dat prin aprobarea Fraternității în 1982 și a *Memores Domini* în 1988, acum ne-a oferit un semn ulterior care ne îndeamnă să-i oferim întreaga viață Domnului, urmând calea și forma de învățătură căreia i-am fost încredințați.

Evangelhia de azi ne ajută să înțelegem rațiunile bucuriei noastre. Vedem apostolii la început tulburați și plini de frică deoarece cred că văd o nălucă. Tulburați și plini de frică în fața vieții și inclusiv în fața însăși a apariției Domnului. Și Isus face trei lucruri: înainte de toate își arată mâinile și picioarele și spune: „Priviți-mi mâinile și picioarele!”. Acesta este primul verb pe care-l folosește: „Priviți!”. Noi toți suntem chemați să privim ceea ce ni s-a întâmplat, semnele prezenței Sale. „Priviți mâinile și picioarele mele: sunt chiar eu!” Apoi este un alt verb: „Atingeți-mă!”. Prin întâlnirea cu carisma, cu don Giussani, cu carisma izvorâtă din el prin lucrarea Spiritului Sfânt, noi suntem atinși de Mister, viața noastră

nu mai este aceeași. Am fost priviți, dar priviți așa cum o mamă își privește copilul, priviți așa cum un tată își privește copilul, priviți cu multă afecțiune, priviți așa cum ne privește Isus. Am fost atinși de o experiență concretă, de o voce, de o întâlnire, de un raport, și apoi de semnul unității pe care acea întâlnire ne-o comunică. În experiența mea am întâlnit mulți oameni în Brazilia, dar și în Italia, care mi-au spus: „Noi nu l-am cunoscut pe don Giussani, dar prin mărturia pe care voi ne-o dați e ca și cum ar fi aici, în mijlocul nostru”. Este o prezență, este fecunditatea carismei. „Dar, întrucât doar datorită bucuriei încă nu credeau [chiar dacă bucuria izburne] și erau plini de uimire, spuse: «Aveți ceva de mâncare pe-aici?»». I-au oferit atunci o porție de pește fript; el îl luă și îl mănca în fața lor.” Iată un alt verb: „Mănca”. Am participat la această comuniune, la această cină, la această viață. A privi, a atinge, a mânca. Noi ne-am hrănit cu o Prezență care-și are punctul culminant în Euharistie.

Paștele nostru a fost întâlnirea pe care am avut-o: viața nu a mai fost aceeași. A privi, a atinge, a se hrăni. Există o continuitate între întâlnirea lui Isus înviat cu apostolii și întâlnirea lui don Giussani cu noi. Și acum, auzind vestea, spun: acum nu trebuie să ne rugăm pentru ca această cauză să se deschidă, ci trebuie să ne rugăm Tatălui, prin mijlocirea lui don Giussani, pentru ca experiența noastră să fie mereu adevărată, pentru ca să putem trăi și noi ceea ce a trăit el, și să trăim asta până la capăt în circumstanțele concrete ale vieții, în momentele în care mâncăm și bem, în familie, în dăruirea totală a vieții Domnului. Trebuie să-i cerem lui don Giussani să mijlocească pentru noi, pentru experiența noastră, pentru misiunea pe care Papa ne-a dat-o de a sluji și păzi unitatea, ca să ne propulseze până la marginile pământului. Atunci când ni se face invitația, așa cum ni s-a repetat azi dimineață, de a pleca în misiune – cum mi s-a întâmplat și mie –, acesta este harul cel mai mare care se poate întâmpla în viața unui om. De aceea trebuie să-l rugăm pe Domnul pentru Servul lui Dumnezeu don Giussani, ca să ne fie alături în drumul nostru, în timpul prezentului.

Prin don Giussani acest trup misterios s-a format în Biserică, în comuniunea Bisericii. Și prin mărturia monseniorului Giovanni Paccosi și noi l-am atins și experimentat din nou, aici, în acest gest, pentru că Paștele e acum, Paștele este în acest azi al nostru, în acest drum al nostru. Cardinalul Farrell a rămas șocat să vadă douăzeci de mii de oameni și a repetat asta aseară, la cină, mișcat fiind de stilul nostru, de tăcerea noas-

tră, de reculegerea noastră, de unitatea noastră. Acest trup, alcătuit din multe persoane, din mulți eu, nu o masă anonimă, ci alcătuit din fiecare dintre noi, este un singur lucru, o singură inimă și un singur suflet.

M-a mișcat foarte tare, în timp ce monseniorul Giovanni vorbea despre viața sa, despre vocația sa, despre istoria sa, despre misiunea sa, despre Episcopatul său și despre misiunea sa în America Latină, când i-a amintit pe Andrea Aziani și pe don Paolo Bargigia, ca semne a ceea ce se întâmplă în multe locuri ale istoriei noastre. Și apoi ne-a vorbit despre istoria măreață a misionarilor franciscani care coborau cu bărcile de la Ocopa, din Anzii peruvieni de-a lungul râurilor Amazonului, pentru că recunoșteau că Isus a înviat, pentru a-L vesti pe El. În timp ce ne povestea aceste lucruri, simțeam că acest lucru se întâmplă acum, se întâmplă pentru fiecare dintre noi. Și tocmai acesta este rodul cel mai mare al Paștelui. Pentru don Giussani Paștele a culminat în da-ul lui Petru pe lacul Tiberiadelor, unde a avut loc prima întâlnire; Isus se uită la Petru și îi spune: „Simone, mă iubești tu?”. Acesta este apogeul Paștelui, întrețerea pe care El o pune și fiecăruia dintre noi: „Ați văzut toate aceste lucruri mărețe și frumoase. Dar mă iubești tu?”. Și noi am învățat de la don Giussani, mișcat de Spiritul Sfânt, să răspundem ca el: „Da, Tu știi că te iubesc”. Acest lucru generează prezența, și astfel ducem speranța în lume.

TELEGRAME TRIMISE

Sfinției Sale papa Francisc

Sfinția Voastră,

Circa 21.000 de persoane adunate în prezență fizică în Italia, iar prin video-conferință comunitățile din 21 de țări din întreaga lume și alte 3.000 de persoane conectate de la propriul domiciliu, datorită imposibilității de a se deplasa, au trăit în aceste zile Exercițiile spirituale ale Fraternității Comunione e Liberazione.

Titlul Exercițiilor a fost „*Ceea ce mă uimește, spune Dumnezeu, este speranța*” (C. Péguy) și au fost ținute de E.S.E. Mons. Giovanni Paccosi, Episcop de San Miniato. A fost pentru noi toți, Sfinția Voastră, o ocazie pentru a ne redescoperi nevoiași de a-l recunoaște pe Cristos în viața noastră. A recunoaște că putem spera doar pentru că El este prezent.

Monseniorul Paccosi ne-a introdus în acest parcurs de recunoaștere și a făcut ca pentru noi să fie vie conștientizarea faptului că doar în îmbrățișarea Bisericii, prin forma companiei generate de carisma lui don Giussani în care suntem cuprinși, rămânem agățați de prezența obiectivă a lui Cristos înviat. Prezența Eminenței Sale, cardinal Farrell, a fost semn clar de consolare pentru drumul nostru de credință în cadrul apartenenței la unica Biserică, pentru care trăim și fără de care n-am exista. Cristos se folosește de speranța noastră pentru a le arăta tuturor chipul Său, și noi putem fi doar „slujitori ai acestei speranțe”. Pe acest drum dorim să fim însoțiți de Maria, cerți de faptul că, așa cum ne amintea don Giussani, „fără Fecioară n-am putea fi siguri de viitor, deoarece siguranța viitorului provine de la Cristos”.

Recunoscători pentru binecuvântarea pe care ne-ați trimis-o, și dornici de a fi cuprinși de Cristos în fiecare zi, continuăm să ne rugăm pentru Dumneavoastră.

Davide Prosperi

E.S.R. cardinal Matteo Zuppi
Președinte al Conferinței Episcopale Italiene

Eminență,

Circa 21.000 de persoane adunate în prezență fizică în Italia, iar prin video-conferință comunitățile din 21 de țări din întreaga lume și alte 3.000 de persoane conectate de la propriul domiciliu, datorită imposibilității de a se deplasa, au trăit în aceste zile Exercițiile spirituale ale Fraternității Comunione e Liberazione.

Titlul Exercițiilor a fost „*Ceea ce mă uimește, spune Dumnezeu, este speranța*” (C. Péguy) și au fost ținute de E.S.E. Mons. Giovanni Paccosi, Episcop de San Miniato.

Monseniorul Paccosi ne-a introdus în acest parcurs de recunoaștere și a făcut ca pentru noi să fie vie conștientizarea faptului că doar în îmbrățișarea Bisericii, prin forma companiei generate de carisma lui don Giussani în care suntem cuprinși, putem experimenta adevărata speranță. Vrem să slujim Biserica însoțiți fiind de Maica lui Dumnezeu, cerți de faptul că, așa cum ne amintea don Giussani, „fără Fecioară n-am putea fi siguri de viitor, deoarece siguranța viitorului provine de la Cristos”.

Mulțumindu-vă pentru apropierea Dumneavoastră și invocând binecuvântarea Dumneavoastră, Vă salut cu deplină cordialitate.

Davide Prospero

E.S.R. monsenior Nicolò Anselmi Episcop de Rimini

Excelență,

Mulțumindu-Vă din nou pentru paternitatea pe care mereu o exprimați față de noi și pentru salutul pe care ați dorit să ni-l adresați personal, Vă scriu pentru a Vă informa că la Exercițiile spirituale ale Fraternității Comunione e Liberazione – cu titlul „*Ceea ce mă uimește, spune Dumnezeu, este speranța*” (C. Péguy) – au participat circa 21.000 de persoane adunate în prezență fizică din Italia, comunitățile din străinătate prin video-conferință din 21 de țări din întreaga lume, și peste circa 3.000 de persoane conectate din propriile locuințe datorită imposibilității lor de a se deplasa.

Meditațiile propuse de monseniorul Paccosi, Episcop de San Miniato, ne-au ajutat să ne recunoaștem dornici de speranță, cerți că doar Cristos răspunde și face sigură această dorință. Vrem, pe acest drum de recunoaștere, să fim însoțiți de Maica lui Dumnezeu, cerți de faptul că, așa cum ne amintea don Giussani, „fără Fecioară n-am putea fi siguri de viitor, deoarece siguranța viitorului provine de la Cristos”. Invocând binecuvântarea Dumneavoastră pentru drumul Fraternității noastre, Vă salut cu multă cordialitate.

Davide Properi

ARTA ÎN COMPANIA NOASTRĂ

Îngrijit de Sandro Chierici

POVEȘTILE SFÂNTULUI FRANCISC DIN BAZILICA SUPERIOARĂ DIN ASSISI

Poveștile Sfântului Francisc reprezentate de Giotto și atelierul său în frescele din Bazilica Superioară din Assisi ni-l înfățișează pe acest sfânt ca pe un om schimbat, care a devenit bucuros și plin datorită întâlnirii cu Cristos, care a intrat cu totul în istorie, care acționează în concretețea timpului și a spațiului, mișcat fiind de conștiința de sine și a propriului destin. Sfințenia este propusă ca o experiență ce îi este posibilă omului în orice circumstanță.

1. Sfântul Francisc este omagiat de către un om simplu
2. Francisc dăruiește mantia sa unui cavaler sărac
3. Visul palatului plin cu arme
4. Crucifixul Sfântului Damian îi vorbește lui Francisc
5. Renunțarea la bunurile părintești
6. Visul papei Inocențiu al III-lea
7. Aprobarea Regulii
8. Francisc într-un car de foc
9. Viziunea tronului ceresc
10. Izgonirea diavolilor din Arezzo
11. Credința lui Francisc înaintea sultanului
12. Francisc în extaz
13. Ieslea din Greccio
14. Minunea izvorului din stâncă
15. Francisc predică păsărilor
16. Moartea cavalerului din Celano
17. Francisc predică în fața papei Honorius al III-lea
18. Francisc apare fraților din Arles
19. Primirea stigmatelor
20. Moartea sfântului Francisc

21. Confirmarea existenței stigmatelor
22. Salutul sfintei Clara
23. Aparația lui Francisc în fața lui Grigore al IX-lea
24. Vindecarea lui Ioan din Lerida
25. Mărturisirea femeii înviate
26. Eliberarea ereticului Pietro di Alife

Cuprins

MESAJ TRIMIS DE PAPA FRANCISC 3

Vineri seara, 12 aprilie

SALUTUL DE INTRODUCERE 4

INTRODUCERE – *Un impuls incoercibil de realizare de sine,
o dorință înnăscută de fericire* 10

SFÂNTA LITURGHIE – *OMILIA P. MAURO-GIUSEPPE LEPORI* 22

Sâmbătă dimineața, 13 aprilie

PRIMA MEDITAȚIE – *De la dorință, la speranța creștină* 26

Sâmbătă după-masa, 13 aprilie

A DOUA MEDITAȚIE – *Bucuria celui sărac* 50

SFÂNTA LITURGHIE – *OMILIA EMINENȚEI SALE
CARDINAL KEVIN JOSEPH FARRELL* 71

Duminică dimineața, 14 aprilie

ÎNTÂLNIREA DE ÎNTREBĂRI 75

SFÂNTA LITURGHIE – *OMILIA EXCELENȚEI SALE
MONSENIOR FILIPPO SANTORO* 98

TELEGRAME TRIMISE 101

ARTA ÎN COMPANIA NOASTRĂ 104

